onderzoeksreeks **Politieacademie**

Jeugdgroepen en Geweld

Van signalering naar aanpak

Balthazar Beke
Henk Ferwerda
Edward van der Torre
Eric Bervoets

BOOM | LEMMA

Jeugdgroepen en Geweld

Eerder verschenen publicaties van de Politieacademie bij Boom Lemma uitgevers:

Otto Adang, Wim van Oorschot & Sander Bolster (2011). *De politieaanpak van voetbalwedstrijden in Nederland. Ervaringen van peer review evaluatieteams.*

Cees Sprenger & Eefje Teeuwisse (2011). *Slim vakmanschap. Onderzoek rond het versterken van vakmanschap binnen de politie.*

E.J. van der Torre, P.J. Gieling, M.C. Dozy, F.C. van Leeuwen & W. Hamoen (2011). *Veilig politiewerk. De basispolitie over geweldgebruik.*

H. Sollie & N. Kop (2012). *Joint Investigation Teams. Lessons learned.*

G. Meershoek (2012). *Kees Peijster en de herijking van de maatschappelijke politierol.*

Menno van Duin, Pieter Tops, Vina Wijkhuijs, Otto Adang & Nicolien Kop (2012). *Lessen in crisisbeheersing. Dilemma's uit het schietdrama in Alphen aan den Rijn.*

Nicolien Kop (2012). *Van opsporing naar criminaliteitsbeheersing. Vijf strategische implicaties.*

Nicolien Kop, Ronald van der Wal & Gerard Snel (2012). *Opsporing belicht. Over strategieën in de opsporingspraktijk.*

Toine Spapens (2012). *De complexiteit van milieucriminaliteit. De aard van het misdrijf, de opsporing en de samenwerkingsrelaties.*

Balthazar Beke, Henk Ferwerda, Edward van der Torre & Eric Bervoets (2012), *Jeugdgroepen en Geweld: van signalering naar aanpak.*

Jeugdgroepen en Geweld

Van signalering naar aanpak

Dr. Balthazar Beke
Dr. Henk Ferwerda
Dr. Edward van der Torre
Dr. Eric Bervoets

Boom Lemma uitgevers
Den Haag
2013

In opdracht van:
Ministerie van Veiligheid en Justitie
Directoraat-Generaal Jeugd en Sanctietoepassing
Programma Gewelddadige Vermogenscriminaliteit

Onder verantwoordelijkheid van:
Programma Ontwikkeling Gebiedsgebonden Politie (POGGP)
Programmamanager Peter van Os

Met medewerking van:
Yvette Schoenmakers
Lobke Schaap
Maarten Roosch
Eddy Klein Hofmeijer
Denise Keijzer
Titia Jongepier
Theo Copper

Omslagontwerp en figuren: Marcel Grotens, Arnhem
Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag

© 2013 Politieacademie | Boom Lemma uitgevers

ISBN 978-90-5931-919-6
NUR 741

www.boomlemma.nl

Voorwoord

In de afgelopen jaren is een methode ontwikkeld waarmee politiekorpsen op een eenvoudige manier problematische jeugdgroepen in beeld kunnen brengen (*Shortlistmethodiek Problematische Jeugdgroepen*). Inmiddels is het staand beleid en brengen jaarlijks alle politiekorpsen in Nederland dergelijke jeugdgroepen in beeld. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen *hinderlijke* jeugdgroepen, *overlastgevende* jeugdgroepen en *criminele* jeugdgroepen. Op basis van de laatste peilingen gaat het landelijk in totaal om ruim 1.100 problematische jeugdgroepen. Het merendeel daarvan (ongeveer 75%) is omschreven als 'hinderlijk'. Het zijn groepen jongeren die op verschillende locaties rondhangen (op straat, in winkelcentra, bij scholen e.d.) en aanleiding geven tot klachten van omwonenden vanwege hinderlijk gedrag. Het gaat om geluidsoverlast, kleine vernielingen, soms verbale agressie en ook het achterlaten van allerlei rommel. Een klein deel (circa 25%) van de jeugdgroepen zorgt voor meer problemen. Dat loopt van ernstig overlastgevend (19% jeugdgroepen) tot ronduit crimineel (6% jeugdgroepen).

De jaarlijkse inventarisatie van problematische jeugdgroepen drukt zijn stempel op het lokale veiligheidsbeleid. Het dwingt ons als politie, maar ook gemeenten en andere veiligheidspartners, na te denken over de manier waarop deze jeugdgroepen kunnen worden aangepakt. De landelijke overheid haakt hier op in. Het ministerie van Veiligheid en Justitie heeft afgelopen jaar een richtlijn uitgevaardigd waarin veiligheidspartners wordt opgedragen dat het aantal criminele jeugdgroepen in 2015 moet zijn gehalveerd.

Uit landelijke inventarisaties blijkt dat een aantal problematische jeugdgroepen zich in toenemende mate te buiten gaat aan geweld en intimidatie jegens bewoners, tegen andere jongeren, maar óók – zij het in mindere mate – tegen werknemers met een publieke functie (vooral politie).

Vanuit politiekorpsen, maar ook vanuit lokaal bestuur, worden deze ontwikkelingen met zorg gadegeslagen. Ook wetenschappers zien dit soort gewelddadige jeugdgroepen als de 'broedplaats' van toekomstige

notoire geweldplegers. Hoe vroeger dergelijke geweldspatronen worden gesignaleerd en doorbroken, des te beter.

Als programmacoördinator voor het Programma Ontwikkeling Gebiedsgebonden Politie (POGGP) ben ik dan ook verheugd dat het ministerie van Veiligheid en Justitie (DG Jeugd en Sanctietoepassing / Programma Gewelddadige Vermogenscriminaliteit) ons in de mogelijkheid heeft gesteld extra aandacht te besteden aan het fenomeen 'gewelddadige jeugdgroepen'.

Met de bevindingen van dit onderzoek zijn we als politie niet alleen in staat om vroegtijdig dergelijke gewelddadige jeugdgroepen in het vizier te krijgen (*vroegtijdige signalering*), maar wordt ook op hoofdlijnen een aanpak (het zogenoemde Handhavingsarrangement Gewelddadige Jeugdgroepen) geschetst van *doeltreffende interventie- of handelingsstrategieën* voor politie en lokaal bestuur bij de aanpak van geweld door jeugdgroepen.

Peter van Os – Programma Ontwikkeling Gebiedsgebonden Politie

Inhoud

1 Een drieluik 13
1.1 Deel I: Profiel acht gewelddadige jeugdgroepen 13
1.2 Deel II: Geweld nader belicht 14
1.3 Deel III: Aanpak 14

Deel I Profiel acht gewelddadige jeugdgroepen 15

2 Gewelddadige jeugdgroepen in Nederland 19
2.1 Eerste selectie van tien gewelddadige jeugdgroepen 19
2.2 Correctie 20
2.3 Definitieve selectie van acht gewelddadige jeugdgroepen 23
2.4 Opzet 25
2.4.1 Vraagstelling 25
2.4.2 Onderzoeksdesign 26

3 Profielschets acht gewelddadige jeugdgroepen 31
3.1 Groepskenmerken en sociale achtergrond 31
3.1.1 Gemiddelde omvang 32
3.1.2 Leeftijdsopbouw 32
3.1.3 Etniciteit 33
3.1.4 Toekomstperspectief 34
3.1.5 Gezinsachtergrond 35
3.1.6 Schematisch overzicht 36
3.2 Individuele kenmerken 37
3.2.1 Zwakbegaafd 37
3.2.2 Psychische en/of ernstige gedragsstoornissen 38
3.2.3 Gebruik van alcohol en drugs 43
3.2.4 Schematisch overzicht 44
3.3 Ernst van de overlast en/of criminaliteit 45
3.3.1 Overlast platform (licht tot zwaar) 45
3.3.2 Crimineel platform (licht tot zwaar) 46
3.3.3 Schematisch overzicht 46

3.4 Omgang met de politie: vermijden, provoceren of conflict? 47
3.4.1 Verschillen in omgang met de politie 48
3.4.2 Vermijden 48
3.4.3 Provoceren/uitdagen en het conflict aangaan 50
3.4.4 Schematisch overzicht 51

4 Lokale criminele (jeugd)netwerken 53
4.1 Criminele dwarsverbanden 53
4.2 Hoe worden lokale criminele (jeugd)netwerken in beeld gebracht? 55
4.3 Geen glorieuze criminele carrières 58
4.4 Uit het zicht – relaties met MiCri en ZwaCri 59
4.5 Samenvattend 60
4.5.1 Wat levert het op? 61
4.5.2 Schematische weergave 62

5 Blauwdruk van lokaal criminele (jeugd)netwerken 63
5.1 Stap 1: Kopstukken in beeld 64
5.1.1 De 80-20-regel 64
5.1.2 Selectie van de kopstukken 65
5.1.3 Schematische weergave 66
5.2 Stap 2: Relaties met Middelzware en Zware Criminaliteit (CSV's) 66
5.2.1 Hoe kunnen dergelijke CSV's worden blootgelegd? 67
5.2.2 Schematische weergave 67
5.3 Stap 3: Vrijplaatsen 68
5.4 Stap 4: Blauwdruk van een verborgen lokaal crimineel (jeugd)netwerk 69
5.4.1 Hoe ziet een dergelijk lokaal crimineel netwerk eruit? 69
5.4.2 Schematische weergave 70
5.5 Voordelen 70
5.5.1 Betere informatiepositie 70
5.5.2 Effectievere aanpak 71

Deel II Geweld nader belicht 73

6 Gewelddadige jeugdgroepen: territoriaal en crimineel geweld 75
6.1 Twee praktijkvoorbeelden 75
6.1.1 Asociaal verkeersgedrag 75
6.1.2 Verzet bij aanhouding 76
6.2 Analyse geweldsuitingen 77
6.2.1 Soorten geweld 78
6.2.2 Tegen wie richt het geweld zich? 80
6.3 Geweld tegen de politie 80
6.3.1 Reactief geweld tegen politie 81
6.3.2 Classificatie 'verzetpleger' 82
6.3.3 Actief geweld tegen de politie 84
6.4 Motieven voor geweld 85
6.5 Grootschalige escalaties 88
6.6 Vijf geweldsprofielen inhoudelijk 90
6.6.1 Territoriaal geweld: geweldsprofiel 1 t/m 3 91
6.6.2 Crimineel geweld: geweldsprofielen 4 en 5 92
6.7 Schematische weergave van de vijf geweldsprofielen 94

7 Gewelddadige jeugdgroepen beschreven 95
7.1 Schets van drie gewelddadige overlastgevende jeugdgroepen 95
7.1.1 Ruim veertig antecedenten bij vijftien vastekernleden 95
7.1.2 Gangbare geweldsprofielen overlastgevende jeugdgroepen 96
7.1.3 Geweldsprofiel Brinkgroep 96
7.1.4 Sleutelbegrippen bij territoriaal geweld 100
7.1.5 Geweldsprofielen op een rij 100
7.2 Schets van vijf gewelddadige criminele jeugdgroepen 100
7.2.1 Dubbel of enkelvoudig criminaliteitsprofiel 101
7.2.2 Koppelen van systeemkennis aan straatkennis 104
7.2.3 Gangbare geweldsprofielen criminele jeugdgroepen 106
7.2.4 Geweldsprofiel Herveldgroep 108

7.2.5 Geweldsprofiel Goudsbloemgroep 110
7.2.6 Sleutelbegrippen bij crimineel geweld 113
7.2.7 Geweldsprofielen op een rij 113
7.3 Vier kanttekeningen 114

8 Checklist Gewelddadige Jeugdgroepen 115
8.1 Op zoek naar de geweldsprofielen 115
8.2 Checklist Gewelddadige Jeugdgroepen 118

Deel III Aanpak gewelddadige jeugdgroepen 121

9 Handhavingsarrangement 'Gewelddadige Jeugdgroepen' 123
9.1 Keuzes 123
9.1.1 Gewelddadige jeugdgroepen: kansrijken en kansarmen 123
9.1.2 Een schematische weergave 125
9.1.3 Wie wordt primair verantwoordelijk voor de aanpak? 125
9.1.4 Communicerende vaten 125
9.2 Handhavingsarrangement 'Gewelddadige jeugdgroepen' 126
9.2.1 Stap 1: Signalering 127
9.2.2 Stap 2: Analyse 127
9.2.3 Stap 3: Aanpak 129

10 Drie interventiestrategieën voor politie 131
10.1 De 'strikte handhavingsvariant' 131
10.2 De 'recherche-light-variant' 132
10.3 De 'gerichte opsporingsvariant' 134
10.3.1 Hoe prioriteren we de 'gerichte opsporingsvariant'? 135
10.3.2 De concrete invulling van de 'gerichte opsporingsvariant' 135
10.4 Concrete benadering van gewelddadige jeugdgroepen 137
10.4.1 'Cooperative Policing' 138
10.4.2 'Very Irritating Policing' 139
10.4.3 Regie 140

11 Interventiestrategieën voor lokaal bestuur 141
11.1 Overzicht van bestuurlijke maatregelen 141
11.1.1 Twee randvoorwaarden 142
11.1.2 Gemeentelijke interventieteams als regisseur 144
11.2 Landelijke database interventies problematische jeugdgroepen 146
11.2.1 Interventies geordend 146
11.2.2 Drie interventies, gericht op geweld 147
11.3 Schematisch overzicht 148
11.4 Tien aanbevelingen 150

Literatuur 157

Bijlage: Thema's bij de beschrijving van gewelddadige jeugdgroepen 163

Over de auteurs 167

1 Een drieluik

Deze publicatie is opgebouwd als een drieluik waarbij ieder onderdeel wordt afgesloten met een concreet product.

1.1 Deel I: Profiel acht gewelddadige jeugdgroepen

In de hoofdstukken 2, 3 en 4 worden de belangrijkste kenmerken van acht gewelddadige jeugdgroepen – verspreid over Nederland – beschreven. Gekozen is voor een kwalitatieve analyse op basis van acht casestudies van dergelijke gewelddadige jeugdgroepen. We zijn daarbij speciaal geïnteresseerd in kenmerken die te maken hebben met het gewelddadige karakter van de onderzochte jeugdgroepen.

We gaan in op de onderlinge verschillen tussen gewelddadige jeugdgroepen. Zo beschrijven we gewelddadige jeugdgroepen die vooral de straat als 'hun' domein claimen en gewelddadige jeugdgroepen die inmiddels zijn uitgegroeid tot criminele groeperingen van jongvolwassenen met duidelijke banden met (middel)zware criminaliteit. Deze criminele jeugdgroepen zien we aanzienlijk minder vaak in het straatbeeld. Ze proberen zoveel mogelijk uit het zicht (van de politie) te blijven. En met die ontwikkeling verandert ook het gewelddadige karakter van deze jeugdgroepen (zie deel II).

In het afsluitende hoofdstuk 5 wordt een methodiek gepresenteerd waarmee in beeld kan worden gebracht op welke wijze de vaste kern van dergelijke jeugdgroepen op lokaal en regionaal niveau onderling criminele dwarsverbanden aangaan. In vier stappen wordt geschetst hoe dit verborgen, *lokale criminele (jeugd)netwerk* in beeld kan worden gebracht.

1.2 Deel II: Geweld nader belicht

In hoofdstuk 6 wordt een fenomeenbeschrijving gegeven van de vormen van geweld, de motieven van geweld en de gerichtheid van geweld (jegens bewoners, leeftijdsgenoten, toezichthouders). Uiteindelijk worden vijf geweldsprofielen beschreven. Deze vallen binnen twee geweldsvormen die gewelddadige jeugdgroepen praktiseren: *territoriaal geweld* en *crimineel geweld*. In hoofdstuk 7 worden daarna de geweldsprofielen van de acht onderzochte gewelddadige jeugdgroepen beschreven.

Dit tweede deel wordt in hoofdstuk 8 afgesloten met een *Checklist Gewelddadige Jeugdgroepen*. Deze checklist wordt onderdeel van de huidige shortlist waarmee politiekorpsen jaarlijks problematische jeugdgroepen inventariseren. Door deze uitbreiding van de Shortlist Problematische Jeugdgroepen kunnen politie en lokaal bestuur (vroeg) tijdig vaststellen welke jeugdgroepen het predicaat 'gewelddadig' krijgen.

1.3 Deel III: Aanpak

In het laatste deel wordt in drie hoofdstukken de aanpak van gewelddadige jeugdgroepen beschreven. We presenteren het *Handhavingsarrangement 'Gewelddadige Jeugdgroepen'*, waarbij een korte opsomming wordt gegeven van doeltreffende interventie- of handelingsstrategieën voor politie en lokaal bestuur bij de aanpak van geweld, gepleegd door jeugdgroepen.

Deel I
Profiel acht gewelddadige jeugdgroepen

In het eerste deel van dit drieluik staat het algemene profiel van acht gewelddadige jeugdgroepen, verspreid over Nederland, centraal. En daarbij zijn we vanzelfsprekend geïnteresseerd in die kenmerken die typerend zijn voor het gewelddadige karakter van deze acht jeugdgroepen. We noemen dat *geweldsindicatoren*. Deze worden expliciet in de tekst aangegeven.

De opbouw van dit eerste deel is als volgt.

In *hoofdstuk 2* wordt beschreven op welke wijze deze acht jeugdgroepen zijn geselecteerd. Tevens wordt ingegaan op de opzet en methodiek van het onderzoek. Vervolgens gaan we in *hoofdstuk 3* in op de belangrijkste kenmerken van deze acht gewelddadige jeugdgroepen. Het gaat dan om de kenmerken van zowel de totale groep als van de individuele jongeren die behoren tot de vaste kern. Vervolgens gaan we dieper in op de aard en ernst van de door deze jeugdgroepen gepleegde overlast en/of criminaliteit. Op basis hiervan kunnen ze gerangschikt worden van licht naar zwaar.

Tot slot schetsen we de strategieën die deze jeugdgroepen hebben ontwikkeld om zich te onttrekken aan, of juist te meten met de politie en andere gezagsdragers. Want – zoals duidelijk zal worden – voor een substantieel deel van de gewelddadige jeugdgroepen is kenmerkend dat ze de confrontatie met de politie niet schuwen.

Iedere paragraaf wordt afgesloten met een samenvattend overzicht, waarbij de acht gewelddadige jeugdgroepen onderling worden vergeleken.

In *hoofdstuk 4* schetsen we een belangrijke bevinding. Uit onze casestudies blijkt dat een deel van de vaste kern van alle acht gewelddadige jeugdgroepen deel uitmaakt van een breder, verborgen lokaal crimineel netwerk.

In het afsluitende *hoofdstuk 5* wordt een methodiek gepresenteerd waarmee in beeld kan worden gebracht op welke wijze de vaste kern van dergelijke jeugdgroepen op lokaal en regionaal niveau onderling criminele dwarsverbanden aangaan. In vier stappen wordt geschetst hoe dit verborgen *lokale criminele (jeugd)netwerk* in kaart kan worden gebracht.

In het daaropvolgende tweede deel gaan we verder in op het gewelddadige karakter van deze jeugdgroepen. We gaan dan dieper in op soort en ernst van het geweld, tegen wie dit geweld is gericht en de motieven van het geweld. Door vervolgens een reeks geweldsincidenten te analyseren waarbij de door ons onderzochte gewelddadige jeugdgroepen zijn betrokken, kan het geweldsprofiel worden vastgesteld.

Maar eerst geven we in deel I dus een profielschets van acht gewelddadige jeugdgroepen. Deze staan daarmee model voor de gewelddadige jeugdgroepen in Nederland.

2 Gewelddadige jeugdgroepen in Nederland

2.1 Eerste selectie van tien gewelddadige jeugdgroepen

In zes (middel)grote gemeenten in Nederland zijn op voordracht van de politie tien problematische jeugdgroepen geselecteerd die kunnen worden gekarakteriseerd als gewelddadig. Dat wil niet zeggen dat alle jongeren uit deze jeugdgroepen voluit op het criminele pad gaan en/of zich met regelmaat te buiten gaan aan geweld, maar wel dat een behoorlijk deel van deze groep zich schuldig maakt aan c.q. in beeld is vanwege zijn criminele activiteiten (waaronder geweld). Bij de selectie is vooral gelet op varianten in het geweldgebruik. We onderscheiden daarbij op voorhand drie categorieën:

- Jeugdgroepen die zich met regelmaat schuldig maken aan intimidatie en provocatie richting leeftijdsgenoten en buurtbewoners *(categorie 1)*.
- Jeugdgroepen die een stadium verder zijn *(categorie 2)*. In diverse gemeenten maken jeugdgroepen zich schuldig aan systematische intimidatie en bedreigingen, soms uitmondend in geweld tegen leeftijdsgenoten en buurtbewoners. In extreme gevallen leidt dit zelfs tot gedwongen vertrek van bewoners. Diverse politiekorpsen maken zich zorgen over de grimmigheid en de beperkte mogelijkheden om in te grijpen.
- Tot slot maakt een aantal jongeren (voornamelijk afkomstig uit criminele jeugdgroepen) *(categorie 3)* zich schuldig aan zware misdrijven, zoals roofovervallen met grof geweld, afpersing en drugshandel. Hier is geweld uitgegroeid tot onderdeel van het criminaliteitspatroon. Het motief van geweldgebruik kan materieel gewin zijn, maar ook een 'straatschuld' (schending eer), en eerder zijn gericht op straatstatus dan op materieel gewin.

In deel II gaan we dieper in op het geweldsprofiel van de onderzochte jeugdgroepen.

2.2 Correctie

Hoe kunnen deze tien gewelddadige jeugdgroepen worden getypeerd? De betrokken politiekorpsen categoriseren zes jeugdgroepen als *overlastgevende jeugdgroep* en de overige vier als *criminele jeugdgroep*.

Op lokaal niveau blijken er vaak nauwe relaties te bestaan tussen verschillende jeugdgroepen. Zelfs zodanig dat het de vraag is of men van losstaande jeugdgroepen kan spreken. Ook bij de tien geselecteerde gewelddadige jeugdgroepen speelt deze vraag. We geven twee voorbeelden. In één daarvan hebben we besloten om beide jeugdgroepen te beschouwen als één (criminele) jeugdgroep.

In het andere voorbeeld hebben we besloten ze als twee losstaande jeugdgroepen te beschouwen: een overlastgevende en een criminele. In ieder geval wordt met onderstaande (geanonimiseerde) voorbeelden duidelijk dat de scheidslijn tussen verschillende jeugdgroepen niet altijd zo gemakkelijk valt te trekken.

Helmgras

Helmgras is een van de betere wijken: met koopwoningen en met veel 'import' van mensen van buiten de gemeente. Bijna alles wat vrijkomt in de huursector, wordt betrokken door sociaal zwakkere, allochtone gezinnen. De wijk weet ook voorzieningen naar zich toe te trekken. Er zijn een welzijnscentrum, sporthal, bioscoop (daar heeft de wijk overigens geen last van) en een winkelcentrum (Grotegast). Een groot deel van de wijk wordt door een fietspad (het Boterpad) doorsneden, met daaraan enkele scholen en een deel van genoemde voorzieningen.

Korte schets van de twee jeugdgroepen

Het gaat om twee jeugdgroepen. De eerste is een *overlastgevende* jeugdgroep van circa 20 tot 25 jongeren, waarvan het merendeel tussen de veertien en achttien jaar is. Ze wonen en 'acteren' in de wijk, in het bijzonder bij het winkelcentrum Grotegast, aan de rand van de wijk. We noemen dit de *Helmgrasgroep*.

In dezelfde wijk zien we een *criminele* jeugdgroep, waarvan de leden wat ouder zijn. Een deel woont elders in de gemeente en zelfs in omliggende kernen. We noemen dit de *Paraplugroep*. In totaal gaat het om een groep van circa 45 personen (tussen de 16 en 23 jaar). De vaste kern bestaat uit

maximaal twintig personen, waarvan de helft écht de top vormt. De kinderen van drie families (Marokkaans gezin en twee Romagezinnen) spelen hierbij een hoofdrol. De top tien van de vaste kern telt veel antecedenten, en maakt deel uit van een breder lokaal crimineel (jeugd)netwerk. Zij veroorzaken in verschillende buurten (waaronder Helmgras) overlast en maken zich schuldig aan ernstige criminaliteit.

Welke dwarsverbanden zijn er?

Er zijn dwarsverbanden tussen de Helmgrasgroep en de (jongere lichting van de) Paraplugroep. Een aantal jongens is familie van elkaar (jongere broers of neven) of ze kennen elkaar via school en sport. Ook in politiemutaties en -meldingen van (ernstige) overlast zien we dat jongeren uit beide jeugdgroepen gezamenlijk opereren. Ze intimideren bewoners (doelgericht pesten) en schelden voorbijgangers en ondernemers uit. Daarnaast plegen ze vernielingen, zoals het slopen van bushokjes en het ingooien van winkelruiten en ramen van bedrijven. Ernstiger zijn excessen zoals het spannen van ijzeren draden over het fietspad, het in brand steken van auto's, openlijk geweld, mishandelingen, vechtpartijen en straatroof. De wat oudere jongens uit de groep maken zich ook schuldig aan auto- en woninginbraken. Bewoners (van Helmgras en aanpalende wijken) geven aan dat ze liever niets van het overlastgevende gedrag zeggen uit angst voor represailles. De ernst van de overlast wordt onderstreept door het initiatief van bewoners in een aangrenzende wijk om een buurtwacht op te richten.

In een andere gemeente hebben we twee gewelddadige jeugdgroepen geselecteerd. Een overlastgevende jeugdgroep (de Dalweggroep) en een criminele jeugdgroep (de Steenstraatgroep).

De Dalweggroep en de Steenstraatgroep

De Dalweggroep begeeft zich op de grens tussen (ernstig) overlastgevend en crimineel. De Steenstraatgroep is zonder meer als crimineel te bestempelen. De wijze waarop beide jeugdgroepen zich tot elkaar verhouden, is niet geheel duidelijk. De Dalweggroep kan worden gezien als de jonge lichting van de (criminele) Steenstraatgroep,[1] maar ook als een zelfstandige overlastgevende groep, waarvan sommige jongeren contact hebben met de jongeren van de Steenstraatgroep. Op basis van politiecontroles wordt

1 De leeftijdsrange loopt van tien tot zeventien jaar.

duidelijk dat er contacten zijn tussen jongeren van de vaste kern van de Steenstraatgroep en 'oudere jongeren' die vroeger deel uitmaakten van de Dalweggroep. Uit de registraties blijkt bovendien dat bij strafrechtelijke feiten in andere gemeenten regelmatig ook namen van deze jongeren opduiken.

Mogelijke dwarsverbanden

Nadere analyse wijst uit dat het om drie tot vier 'oudere vastekernjongeren' van de Dalweggroep gaat. Opvallend is dat deze zich in tegenstelling tot de rest van de vaste kern van de Dalweggroep bezighouden met veel zwaardere vormen van criminaliteit.

Bepalend voor de beslissing of hier sprake is van één dan wel twee afzonderlijke jeugdgroepen, is dat volgens betrokken informanten deze jongeren langzaam uit beeld waren verdwenen bij de Dalweggroep. Ze worden al geruime tijd niet meer gesignaleerd bij de groep en lijken zich van de groep te hebben afgekeerd. In politieregistraties duiken ze dan bij tijd en wijle op; soms in gezelschap van vaste kernjongeren uit de Steenstraatgroep. Het vermoeden bestaat dat deze kleine vaste kern^{plus} is gaan behoren tot de criminele 'crème de la crème' van de gemeente. En vanuit die positie hebben ze (incidenteel) contacten met de Steenstraatgroep. Deze jongvolwassenen zijn inmiddels doorgecriminaliseerd. Ze houden zich onder meer bezig met loverboypraktijken, gedwongen prostitutie en productie van en handel in softdrugs.

Op basis van bovenstaande schets concluderen we dat de Helmgrasgroep en de Paraplugroep waarschijnlijk één breder samengestelde jeugdgroep vormen. Vooral de verwevenheid van de jongere lichting voedt deze veronderstelling.

In het geval van de Steenstraatgroep en de Dalweggroep kiezen we er juist voor om beide jeugdgroepen als zelfstandig te blijven zien. Hierbij volgen we in wezen dezelfde redeneringslijn. De Steenstraatgroep heeft zijn 'eigen' jonge lichting (c.q. haar eigen 'jonge kweek').

Deze redeneringslijn wordt helder verwoord door een wijkagent die met behulp van de shortlistmethodiek de problematische jeugdgroepen in zijn werkgebied in beeld brengt.

'Als ik een echt criminele groep in beeld heb, bestaande uit jongeren van pakweg zeventien, achttien jaar en ouder, dan zoek ik altijd verder. Vaak zie je dan in diezelfde wijk, maar soms ook elders een opkomende jeugdgroep van jongeren van twaalf tot zeventien, achttien jaar. Soms is zo'n groep nog niet eens in beeld gebracht. Maar wel zien we dat het de jongere broertjes zijn van... of dat ze uit dezelfde probleembuurt komen of dezelfde etnische achtergrond hebben. Als je dan wat beter gaat kijken, zie je dat de relaties veel verder gaan. Ze doen klusjes voor de oudere criminele groep, of stromen na verloop van tijd door. Ook zie je dat ze bij ernstige problemen in de buurt soms hulp krijgen van de oudere lichting. Kortom: ze zijn eigenlijk de nieuwe aanwas.'

Aandachtspunt

Bij het inventariseren van problematische jeugdgroepen binnen een gemeente moet worden bekeken welke relaties en/of contacten er zijn tussen diverse jeugdgroepen en – in het verlengde daarvan – of we te maken hebben met aparte jeugdgroepen of jeugdgroepen die samen één geheel vormen. De jonge lichting van criminele jeugdgroepen wordt vaak ten onrechte als een (aparte) overlastgevende jeugdgroep gezien. Dat leidt tot onderschatting van de jeugd- en misdaadproblematiek.

Van de tien geselecteerde gewelddadige jeugdgroepen blijken er twee (als overlastgevend getypeerd) bij nader inzien deel uit te maken van een criminele jeugdgroep in die gemeente. Ze worden verder in deze publicatie samengevoegd en als één jeugdgroep beschreven.

2.3 Definitieve selectie van acht gewelddadige jeugdgroepen

We houden na deze correctie uiteindelijk acht gewelddadige jeugdgroepen over. Hieronder een overzicht van de acht gewelddadige jeugdgroepen, onderverdeeld naar crimineel of overlastgevend.

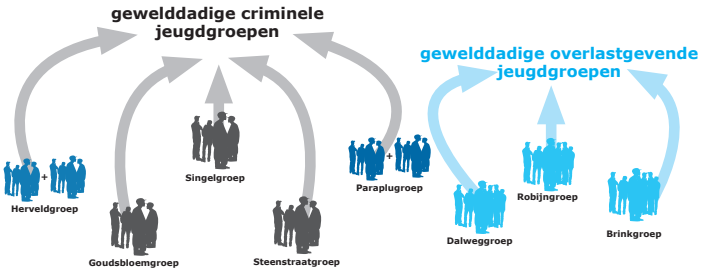

Groepsnamen zijn gefingeerd.

De acht gewelddadige jeugdgroepen zijn afkomstig uit zes (middel) grote steden, verspreid over Nederland. Omwille van de anonimiteit geven we alleen weer in welke provincies deze gewelddadige jeugdgroepen opereren. Overigens zullen we verderop zien dat een deel van deze jeugdgroepen zijn criminele activiteiten inmiddels ontplooit in heel Nederland (en zelfs daarbuiten).

Hieronder een overzicht hoe de acht gewelddadige jeugdgroepen verspreid zijn over Nederland.

2.4 Opzet

Alle acht geselecteerde gewelddadige jeugdgroepen zijn onderwerp geworden van parallel lopende casestudies. Gekozen is voor een kwalitatieve analyse waarbij op onderdelen die zich hiervoor lenen, is gekeken naar mogelijkheden tot kwantificering.[2]

2.4.1 Vraagstelling

Deze keuze voor casestudies is primair ingegeven door de vraagstelling van het onderzoek. Het eerste deel van de vraagstelling luidt: *hoe kunnen gewelddadige jeugdgroepen vroegtijdig worden gesignaleerd?*

De focus is daarbij gericht op het in beeld brengen van specifieke geweldsindicatoren. Dat betreft kenmerken van dergelijke jeugdgroepen die direct of indirect geweldsgerelateerd zijn. Slechts door middel van een kwalitatieve analyse is het mogelijk deze indicatoren op het spoor te komen.

Het tweede deel van de vraagstelling luidt vervolgens: *welke interventiestrategieën sorteren – afhankelijk van het geweldsprofiel – het meeste effect?*

Ook hier geldt dat een casestudie een van de meest aangewezen manieren is om deze te detecteren. Allereerst is geïnventariseerd wat er in diverse gemeenten in Nederland op dit terrein is ontwikkeld. Het gaat daarbij om interventiestrategieën in het algemeen en interventiestrategieën specifiek gericht op geweld. We hebben daarbij natuurlijk ook bekeken welke interventiestrategieën zijn getest op de acht door ons geselecteerde gewelddadige jeugdgroepen.

Vervolgens is op basis van de casestudies gekeken of de verschillende geweldsprofielen om andere (typen) interventies vragen. Dat heeft – zoals verderop in deel 3 duidelijk zal worden – geresulteerd in een serie interventiestrategieën die toegesneden zijn op gewelddadige jeugdgroepen, afhankelijk van het geweldsprofiel dan wel het geweldsstadium waarin ze verkeren.

2 Het gaat dan vooral om het criminaliteitsprofiel van de betrokken vastekernjongeren.

2.4.2 Onderzoeksdesign

Bij de uitvoering van de casestudies is eenzelfde onderzoeksdesign gekozen.

1. Allereerst is een gedetailleerde profielschets van alle acht gewelddadige jeugdgroepen gemaakt. Onze aandacht gaat daarbij vooral uit naar de bovengenoemde geweldsindicatoren. Daartoe zijn verschillende onderzoeksactiviteiten ontplooid.
   - Ter voorbereiding is alle (schriftelijke) documentatie over de betreffende jeugdgroep geanalyseerd. In alle gevallen betreft het jeugdgroepen die in het kader van de shortlistmethodiek in beeld zijn gebracht en in diverse rapportages zijn besproken. In enkele casestudies kon zelfs over meerdere jaren de ontwikkeling van de betreffende jeugdgroep worden geschetst.
   - Daar komt bij dat de vaste kern uit deze jeugdgroepen op basis van zijn problematiek (waaronder geweld) al onderwerp is van opsporingsonderzoek of – gecoördineerd door het Veiligheidshuis – doelwit is van allerlei interventies. Deze documentatie is meegenomen in deze eerste profielschets.
   - In iedere gemeente zijn één of meer plenaire bijeenkomsten geweest met zogenoemde sleutelfiguren. Het betreft personen die vanuit hun specifieke taak en deskundigheid kennis hebben over de betreffende jeugdgroep. Het gaat om een breed scala aan functionarissen, variërend van teamchefs, tot wijkagenten, taakaccenthouders jeugd en opsporing, rechercheurs, doelgroepagenten,[3] vertegenwoordigers van het Openbaar Ministerie, medewerkers van veiligheidshuizen,[4] jongerenwerkers en gemeentelijke veiligheidscoördinatoren.
   - Op basis hiervan wordt een eerste voorlopige beschrijving van de betreffende jeugdgroep gegeven. Dat gaat volgens een vaste structuur.[5]
   - Iedere beschrijving wordt afgesloten met een lijst aandachtspunten en een lijst informanten die ieder in een later stadium

3 Met specifieke deskundigheid ten aanzien van specifieke doelgroepen, zoals de Marokkaanse probleemjongeren, Romagemeenschap, enzovoort.
4 Gespecialiseerd in jeugd.
5 We verwijzen hiervoor naar de bijlage.

zijn benaderd om bepaalde punten uit te diepen. Gemiddeld zijn voor iedere jeugdgroep aanvullend circa tien van dergelijke interviews afgenomen. De aldus verzamelde informatie is toegevoegd aan de oorspronkelijke profielschets van de jeugdgroep.

2. De volgende stap is het op persoonsniveau in beeld brengen van de vaste kern van de acht geselecteerde gewelddadige jeugdgroepen. Ook deze selectie van de vaste kern is volgens een vast patroon uitgevoerd.
   - Allereerst zijn aan de hand van de shortlistmethodiek de vastekernleden op naamniveau in beeld gebracht. In eerste instantie gaan we uit van vier posities binnen deze jeugdgroepen: vaste kern (waaronder de zogenoemde 'adjudanten'), actieve en passieve meelopers, en tot slot de jongeren die incidenteel bij de groep worden gesignaleerd ('los zand'). In de verdere casestudies hebben we ons gericht op deze vaste kern.
   - Vervolgens zijn deze jongeren door de politiesystemen gehaald en is gekeken wat hun politiecontacten zijn (soort en omvang).[6,7]
   - Jongeren zijn tegenwoordig veel en vaak actief op internet, en dan met name op de zogenoemde sociale media. Informatie van het internet c.q. open bronnen kan meer zicht bieden op de achtergrond van individuele jongeren, maar ook op de verhoudingen binnen de groep zelf (sociaal netwerk). Derhalve kan informatie van internet het beeld van een jeugdgroep verdiepen en inkleuren.

     Als basis voor de internetsearch is zoekmachine Google gebruikt. In eerste instantie is gezocht op de volledige voor- en achternaam van het groepslid. Eventuele 'nieuwe' informatie die aan een persoon kan worden gerelateerd, zoals een adres of telefoonnummer, is genoteerd. Vervolgens is bekeken of deze nieuwe gegevens via een zoekactie met Google verdiept

6 Het gaat om de zogenoemde 'vasteklantenmethode' waarbij het criminaliteits- en overlastprofiel van de vaste kern in beeld wordt gebracht door te inventariseren hoeveel politiecontacten deze jongeren/jongvolwassenen hebben gehad in de afgelopen jaren. Daarbij wordt vooralsnog geen onderscheid gemaakt tussen soort contact. Dus niet alleen politiecontacten als verdachte, maar ook als betrokkene worden in beeld gebracht. Het gaat dan om de hoeveelheid contacten én het soort contact.

7 In dat verband is ook *Blue View* geraadpleegd, zodat we ook landelijke antecedenten in beeld krijgen. Een deel van de (ex-)vaste kern is ook buiten de regio actief.

konden worden ('sneeuwballen'). Tevens is geïnventariseerd of groepsleden actief zijn op sociale media. Indien er sprake was van een publiek toegankelijk profiel, is relevante informatie verzameld en gebruikt om het beeld van de individuele jongere te verdiepen.

Tevens is bij een deel van de jeugdgroepen een netwerkanalyse uitgevoerd. Dit geeft een mooi beeld van diverse kleinere netwerken van criminele jongeren en jongvolwassenen die intensiever met elkaar samenwerken op het gebied van criminaliteit en overlast, en vaak min of meer gespecialiseerd zijn in bepaalde criminele activiteiten.[8] Relevant is dat hiermee in een aantal gevallen personen naar voren komen die weliswaar niet op de oorspronkelijke lijst van vastekernjongeren van de betreffende jeugdgroep voorkomen, maar bij nader inzien toch relatief vaak (of op cruciale posities) in beeld zijn. Ze opereren vaak op de achtergrond en spelen daar een bepalende rol. Ze lijken beter in staat om uit beeld van politie en justitie te blijven. Voor een volledig beeld van de betreffende jeugdgroep is het ook relevant om dit deel van de vaste kern zoveel mogelijk in beeld te krijgen.

– Deze (nieuwe, aangevulde) lijst met vastekernjongeren wordt vervolgens besproken met de betrokken wijkagenten (vaak aangevuld met taakaccenthouders jeugd en opsporing). Als de informatiepositie van deze informanten tekortschiet, is aanvullende informatie gevraagd bij medewerkers van veiligheidshuizen en jeugd- en jongerenwerkers.
– Zo wordt definitief vastgesteld wie gerekend kunnen worden tot de vaste kern van de betreffende jeugdgroep. Van deze vastekernjongeren beschikken we dan over een reeks individuele kenmerken, de sociale achtergrond (waaronder gezinsomstandigheden), opleidingsniveau (waaronder een indicatie van het IQ), mogelijk drugs- en/of alcoholgebruik, et cetera. Bovendien

8 We onderscheiden daarbij allereerst vastekernjongeren die op basis van de netwerkanalyse zijn te beschouwen als 'criminele spinnen in het web'. Het zijn de jongeren met de meeste connecties (*centrality*). Daarnaast zijn er personen die een belangrijke verbindende rol spelen in het criminele netwerk (*betweenness*). Tot slot zijn er nog personen die de minste stappen nodig hebben om iedereen in het netwerk te bereiken (*closeness*).

krijgen we inzicht in hun criminele carrière (qua ernst en omvang) met vanzelfsprekend specifieke aandacht voor de geweldscomponent. In het totaal zijn op die manier 237 vastekernjongeren in beeld gebracht.

3. De derde en laatste stap is een verdiepende analyse van het geweld dat is gepleegd door de betreffende jeugdgroep. Daartoe zijn de volgende stappen gezet.
   – In overleg met betrokkenen is voor iedere jeugdgroep een selectie gemaakt van zes tot tien geweldsdossiers die een weerspiegeling vormen van het geweld waaraan de betreffende jeugdgroep zich schuldig maakt. In totaal zijn op deze wijze 72 geweldsdossiers nader geanalyseerd. Ook dit gebeurt aan de hand van een vast analyseschema. Deze bevat een korte omschrijving van het geweldsincident, een onderscheid naar type geweld,[9] het soort geweld (lopend van verbale intimidatie tot fysiek geweld), de ernst (disproportionaliteit), tegen wie het is gericht, een eventuele toename in geweld over langere tijd, mogelijk fysiek letsel, gebruik van wapens, een onderscheid tussen individueel geweld of groepsgeweld, het type slachtoffer, de mate van intimidatie, het aandeel van beide partijen in het geweldsincident (we spreken van eenzijdigheid versus tweezijdigheid in aanloop tot het geweld en de daaropvolgende escalatie), en de wijze waarop verdachten naderhand hun geweld rechtvaardigen (gebruik van zogenoemde 'neutralisatietechnieken').

De resultaten van deze acht casestudies vormen de basis voor de profielschets van deze jeugdgroepen en meer in het bijzonder het geweld waaraan ze zich schuldig maken. Deze leverden onder meer indicatoren op die typerend zijn voor gewelddadige jeugdgroepen (geweldsindicatoren). Deze vormen de basis voor de *Checklist Gewelddadige Jeugdgroepen*. Deze checklist wordt onderdeel van de huidige Shortlist waarmee politiekorpsen jaarlijks problematische jeugdgroepen inventariseren.

Door deze uitbreiding van de Shortlist Problematische Jeugdgroepen kunnen politie en lokaal bestuur (vroeg)tijdig vaststellen welke

9 Straatgeweld, huiselijk geweld, straatroof/overvallen.

jeugdgroepen het predicaat 'gewelddadig' krijgen. Bovendien zijn we op basis van deze casestudies in staat de contouren te schetsen van een gedifferentieerde aanpak (Handhavingsarrangement 'Gewelddadige Jeugdgroepen').

Het spreekt vanzelf dat er in de komende twee jaar een verdere *fine-tuning* moet plaatsvinden van zowel de checklist als de voorgestelde aanpak.

3 Profielschets acht gewelddadige jeugdgroepen

Wat is het profiel van voornoemde acht gewelddadige jeugdgroepen? En welke specifieke kenmerken hangen samen met het gewelddadige karakter van deze jeugdgroepen (zogenoemde *geweldsindicatoren*)?

Allereerst gaan we in op de belangrijkste kenmerken van deze acht gewelddadige jeugdgroepen. Het gaat dan om de groepskenmerken[10] (par. 3.1) en de individuele kenmerken van de vaste kern[11] (par. 3.2). Vervolgens beschrijven we wat precies de functie van deze jeugdgroepen is voor de betrokken jongeren (par. 3.3). Wat trekt hen het meest aan in deze jeugdgroepen? We sluiten af met een schets over de mate waarin deze jeugdgroepen benaderbaar zijn voor onder meer de politie (par. 3.4). Hoe reageren jongeren uit deze jeugdgroepen, met andere woorden, op politie en andere gezagsdragers?

3.1 Groepskenmerken en sociale achtergrond

We staan eerst stil bij de belangrijkste verschillen en overeenkomsten tussen de gewelddadige criminele jeugdgroepen en de gewelddadige overlastgevende jeugdgroepen. Het gaat dan om vijf kenmerken:

1. omvang (totaal en vaste kern);
2. leeftijdsopbouw;
3. etniciteit;
4. opleidingsniveau (met daaraan gekoppeld hun toekomstperspectief);
5. mogelijke gezinsproblematiek.

10 Groepsgrootte, omvang vaste kern, leeftijdsopbouw, etniciteit, gezinsachtergrond en opleiding.

11 Intelligentieniveau, psychische en/of ernstige gedragsstoornissen, gebruik van alcohol en drugs.

3.1.1 *Gemiddelde omvang*

De gemiddelde omvang van de geselecteerde *criminele* jeugdgroepen is aanzienlijk groter dan van de onderzochte *overlastgevende* jeugdgroepen (gemiddeld 50 à 60 jongeren versus maximaal 30 jongeren). Criminele jeugdgroepen hebben ook een grotere vaste kern. Of wellicht moeten we zeggen dat de vaste kern bij criminele jeugdgroepen meerdere segmenten kent. Je kunt, met andere woorden, carrière maken binnen de vaste kern. Dit in tegenstelling tot de vaste kern bij overlastgevende jeugdgroepen.

De vaste kern is cruciaal om het werkelijke profiel van de jeugdgroep vast te stellen. We hebben dan ook de vaste kern van alle onderzochte gewelddadige jeugdgroepen op persoonlijk niveau in beeld gebracht. Van ruim 200 jongeren[12] die behoren tot de vaste kern, is de criminele handel en wandel onder de loep genomen.

3.1.2 *Leeftijdsopbouw*

Interessant is ook de leeftijdsopbouw van deze gewelddadige jeugdgroepen. *Criminele* jeugdgroepen zijn – in tegenstelling tot overlastgevende jeugdgroepen – qua leeftijd breed samengesteld. Jongeren komen op zeer jonge leeftijd (soms zelfs 10 of 11 jaar) al in aanraking met het criminele straatleven. Ze leren daarbij geleidelijk het vak en naarmate ze zich daar succesvol in profileren, groeien ze langzaam uit tot doorgewinterde 'straatcrimineeltjes'. Ze gaan behoren tot de vaste kern van de criminele jeugdgroep. Maar het gaat verder. We zien rondom dergelijke jeugdgroepen ook 'oudgedienden' (vaak dertigers) rondhangen.[13]

De door ons geselecteerde *overlastgevende* jeugdgroepen zijn jonger qua leeftijd, en hebben ook minder spreiding in leeftijd. Veelal gaat het om jeugdgroepen waarbij de leeftijden variëren van zestien tot hooguit twintig jaar.

12 Het gaat om 237 personen.

13 Zoals we verderop in hoofdstuk 4 zullen zien, gaat het dan veelal om personen die actief zijn in de zwaardere (georganiseerde) criminaliteit of om personen met op zijn minst een indrukwekkende criminele 'staat van dienst'.

3.1.3 Etniciteit

Qua etniciteit verschillen de door ons geselecteerde gewelddadige overlastgevende en criminele jeugdgroepen niet. De samenstelling van de jeugdgroepen wordt onder meer bepaald door familiale banden, het feit dat ze in dezelfde probleemwijk woonachtig zijn en/of dezelfde etnische achtergrond en/of binding door allochtone afkomst hebben. In feite versterken voornoemde zaken elkaar. In bepaalde wijken zien we grote concentraties allochtonen die vaak sociaal geïsoleerd en sterk op elkaar georiënteerd zijn.

De Singelgroep bestaat voornamelijk uit Marokkaanse jeugd, aangevuld met enkele Turkse en Nederlandse jongeren. Deze samenstelling hangt samen met de recente historie van de Componistenwijk. Vanaf begin jaren tachtig zijn er veel migrantengezinnen in die wijk komen wonen, op zoek naar woonruimte voor de uit het thuisland overgekomen vrouwen en kinderen. In 2012 is meer dan de helft van de inwoners van de Componistenwijk van Marokkaanse afkomst. Dat heeft ook gevolgen voor de jeugdgroepen in de wijk.

De door ons geselecteerde gewelddadige jeugdgroepen bestaan voornamelijk uit allochtonen en zijn qua etniciteit zeer gemêleerd. Praktisch alle etniciteiten komen voor. Marokkaanse jongeren zijn daarbij verreweg het sterkst vertegenwoordigd.

De belangrijkste etniciteit van de Goudsbloemgroep is Marokkaans, maar er zijn ook jongeren met andere etniciteiten: Irakees, Surinaams en Antilliaans. Vaak zijn er meerdere kinderen uit één gezin. Het is geen uitzondering dat de jongeren uit de vaste kern familie van elkaar zijn en dat je onder de nieuwkomers dus dezelfde namen tegenkomt. Dat zijn dan de jongere broertjes of neefjes die hun eerste schreden zetten op het criminele pad.
De Herveldgroep bestaat voornamelijk uit Marokkaanse jongeren en jongeren afkomstig uit de Syrisch-orthodoxe gemeenschap. En daarnaast uit Turkse jongens en een enkele Libanees, Surinamer, Afghaan, een zigeuner en een Nederlandse jongen.

De Steenstraatgroep is qua etniciteit gemêleerd. Ongeveer een derde is van Marokkaanse afkomst, een derde bestaat uit autochtone Nederlanders, en de rest is afkomstig uit het Romacircuit en het Turkse circuit.

3.1.4 Toekomstperspectief

Als vierde kenmerk geldt een gemankeerd toekomstperspectief als gevolg van voortijdige schooluitval.[14] Hier zien we een gradueel verschil tussen de vijf criminele jeugdgroepen en de drie overlastgevende jeugdgroepen. Dat heeft waarschijnlijk met de leeftijdsopbouw te maken. Bij criminele jeugdgroepen is het perspectief op een succesvolle afronding van een opleiding, en daaraan gekoppeld een legale maatschappelijke carrière, verdwenen. Ze hebben of verwerven niet de capaciteiten die nodig zijn voor een maatschappelijk succesvolle carrière. Bij de drie overlastgevende jeugdgroepen zien we de eerste signalen. Het is het begin van een proces waarin jongeren zich steeds meer afkeren van school. Langzaam maar zeker gaat de school een minder belangrijke rol spelen. Het proces ziet er als volgt uit. Het merendeel van deze jongeren presteert slecht op school, heeft bij voortduring conflicten met docenten en medeleerlingen en verzuimt met grote regelmaat. De mate waarin deze jongeren bij school zijn betrokken, neemt langzaam maar zeker af. Aanvankelijk zijn er nog voldoende kansen om ze erbij te betrekken, maar na verloop van tijd is de betrokkenheid nagenoeg verdwenen. De geijkte reactie van het onderwijssysteem bij wangedrag en schoolverzuim is schorsing of verwijdering. Helaas versterkt dat voornoemde ontwikkelingen. Het is essentieel om dit proces tijdig te onderkennen en naar manieren te zoeken om deze negatieve spiraal te doorbreken.

> De jongeren uit de (criminele) Singelgroep zijn veelal werkloos of hebben hooguit kortdurende baantjes. Gevolg is dat ze zich vervelen en rondhangen in de wijk, en in de binnenstad wordt dat gecombineerd met 'uit werken gaan'.[15] Relevant is dat de Singelgroepsleden vaak te vinden zijn in de theehuizen en andere horeca in de wijk en in de rest van de stad. De theehuizen worden door de politie in verband gebracht met criminele activiteiten zoals heling en drugshandel.

14 Dat beeld hebben deze jongeren overigens zelf niet. Zij zien juist een florrissant toekomstperspectief voor zichzelf weggelegd en hebben daarbij de criminele carrière van een aantal criminele dertigers (vaak voormalige leden van de vaste kern) als voorbeeld.

15 Een straatterm voor criminele klussen (zie J.D. de Jong in zijn dissertatie *Kapot! Moeilijk!*).

Dat de vaste kern van de criminele Paraplugroep uiteindelijk de aansluiting met het onderwijs gaat missen, wordt geïllustreerd door het feit dat de helft van deze jongeren bekend is bij de leerplichtambtenaar.

De meeste jongeren van de (overlastgevende) Robijngroep zitten op een roc of de havo. Er zitten 'slimme koppen' tussen, maar de jongeren spijbelen veel, waardoor ze slechte schoolprestaties leveren.

3.1.5 Gezinsachtergrond

Het zijn niet alleen de geringe schoolprestaties die de kansen van deze jongeren ernstig beperken. Vaak komen deze jongeren uit zogenoemde multiprobleemgezinnen; veelal eenoudergezinnen met geringe pedagogische sturing of toezicht, waar mishandeling en verwaarlozing voorkomen en/of andere gezinsleden notoire criminelen zijn.

Het is duidelijk dat de criminele jeugdgroepen op dit front aanzienlijk slechter scoren dan de overlastgevende jeugdgroepen.

De gezinsachtergrond van het grootste deel van de vaste kern van de (criminele) Paraplugroep is ronduit slecht. Zeven à acht gezinnen zijn bekend bij de jeugdhulpverlening en hebben ondersteuning van een gezinscoach (of gezinsmanager) of krijgen zware begeleiding (multisysteemtherapie). Vier jongens hebben daarnaast een maatregel van de Raad voor de Kinderbescherming (OTS).

Dat geldt niet alleen voor psychosociale gezinsproblematiek, maar zeker ook voor de criminele antecedenten van andere gezinsleden. Het blijkt bovendien dat dergelijke criminele gezinnen in twee opzichten een stempel drukken op de betreffende jeugdgroepen. Die invloed zien we op twee manieren terug:

1. Allereerst doordat ze als hofleverancier fungeren voor de vaste kern. Vaak zien we dat meerdere familieleden (veelal broers of neven) hun criminele carrière beginnen in dergelijke jeugdgroepen.
2. Interessanter is dat er aanwijzingen zijn dat een deel van de criminele jeugdgroepen door dergelijke criminele families wordt ingezet voor criminele activiteiten. We zien dat met name bij drugshandel, maar ook bij het aanleveren van gestolen goederen (op bestelling). De criminele families fungeren als professionele helers.

Aandachtspunt

Bij criminele jeugdgroepen moet de rol die criminele families van de vaste kern spelen, nadrukkelijk worden bekeken. Het lijkt soms te gaan om een rol op de achtergrond, maar het kan ook heel goed gaan om het doelgericht runnen van de criminele jeugdgroep. Een harde aanpak van dergelijke criminele gezinnen en ouders dient dan speerpunt van beleid te zijn. We komen daar bij de aanpak nog op terug.

3.1.6 Schematisch overzicht

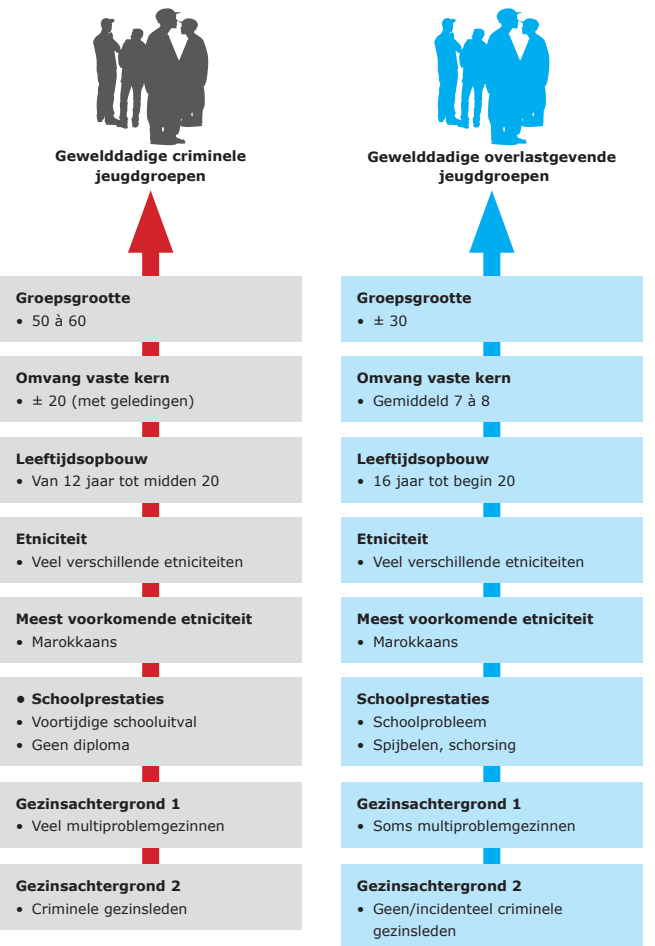

3.2 Individuele kenmerken

3.2.1 Zwakbegaafd

Uit voorgaand beeld rondom de schoolcarrière wordt al duidelijk dat in de door ons onderzochte gewelddadige jeugdgroepen een aantal jongeren zit met een verstandelijke ontwikkelingshandicap. Het gaat dan veelal om een IQ van 75 of lager.[16] Indicatief is het grote aantal jongens met een niet-afgeronde VSO.[17] Relatief veel jongeren hebben bovendien (mede) op grond van beperkte verstandelijke vermogens een Wajonguitkering (Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten). De schatting is dat circa één op de vijf jongeren uit de vaste kern (± 20%) als zodanig gediagnosticeerd kan worden.

Daarbij moet worden aangetekend dat niet van alle ruim 200 jongeren dergelijke gegevens voorhanden zijn. De prognose is dan ook dat dit percentage in werkelijkheid hoger kan uitvallen.[18]

Dergelijke jongeren worden – zo blijkt uit de dossieranalyse – door de overige vastekernleden gebruikt voor riskante criminele operaties.[19] Ze worden gemakkelijk overgehaald tot allerlei gewelddadig en ander crimineel gedrag. We zien in het verlengde daarvan dat ze moeite hebben met het onderscheid tussen goed en kwaad. Zeker als ze onvoldoende structuur en begeleiding krijgen aangeboden, kunnen ze gemakkelijk 'in de fout gaan' (lees: crimineel gedrag vertonen).[20]

16 Daartussen zitten óók geweldplegers met een IQ tussen de 50 en 70 (wat getypeerd wordt als lichtelijk verstandelijk gehandicapt).

17 Het Voortgezet Speciaal Onderwijs is bedoeld voor lichamelijk gehandicapte jongeren, slechthorende en slechtziende jongeren, zeer moeilijk lerende en/of langdurig zieke leerlingen van twaalf tot twintig jaar.

18 Zie ook de recente studie van Marigot Teeuwen naar zwakbegaafde jeugdige daders (*Verraderlijk gewoon*, 2012).

19 We zien veel minder vaak dat jongeren met psychische stoornissen (zie par. 3.2.2) op die manier worden 'misbruikt'. Dat heeft waarschijnlijk te maken met de onvoorspelbaarheid van het gedrag van jongens met psychische stoornissen én daardoor de beperkte mogelijkheden om ze goed te kunnen sturen. In de alledaagse praktijk worden licht verstandelijk gehandicapte jongeren en psychisch gestoorde jongeren vaak ten onrechte op één hoop gegooid.

20 Hiermee wordt aangesloten bij de vigerende opvatting dat de term 'zwakbegaafd' niet uitsluitend bepaald wordt door de uitslag van een IQ-test, maar ook door als gevolg daarvan ontstane sociale handicaps. Beperkte capaciteit om risico's in te schatten of onvoldoende inzicht in kwalificaties als 'goed' en 'fout' (en daarmee samenhangend een verhoogde kans op betrokkenheid bij criminaliteit) zijn voorbeelden van dergelijke sociale handicaps.

Er zijn wat dit betreft geen verschillen tussen gewelddadige criminele en overlastgevende jeugdgroepen.

Welke rollen de vastekernleden van de Herveldgroep hebben, valt mede op te maken uit het IQ. In de groep zitten jongeren met een redelijk tot goede intelligentie, die vaak de rol van leider vervullen en boven in de hiërarchie zitten. Een groot aantal heeft echter een laag IQ: < 70.

'Een van deze jongens is echt intelligent. We weten bijna zeker dat hij het brein is achter een stuk of acht overvallen. Hij heeft ze gepland, maar niet uitgevoerd.'

Geweldsregel 1
Jeugdgroepen met het predicaat 'gewelddadig' hebben relatief veel jongeren met verstandelijke handicaps in de gelederen. Deze jongeren worden doelbewust ingezet bij riskante (criminele) operaties, waaronder intimidatie en geweld.

3.2.2 Psychische en/of ernstige gedragsstoornissen

Speciale aandacht gaat uit naar jongeren uit deze jeugdgroepen van wie bekend is dat ze (ernstige) psychische en/of gedragsstoornissen hebben.

De opzet daarbij is als volgt. We schetsen eerst de geschatte omvang van deze groep. Vervolgens besteden we aandacht aan een beperkt deel hiervan die vooral in beeld komt vanwege extreem gewelddadig gedrag. We duiden deze groep aan met de term 'wandelende tijdbommen'. Groot probleem is dat er onvoldoende mogelijkheden zijn om deze groep effectief aan te pakken. Tot slot gaan we in op de wijze waarop deze categorie een stempel drukt op het gewelddadige karakter van de door ons onderzochte jeugdgroepen. Dit wordt geïllustreerd aan de hand van een concreet voorbeeld.

Omvang

In alle onderzochte gewelddadige jeugdgroepen komen we een aantal jongeren tegen met ernstige psychische stoornissen en/of gedragsstoornissen. De schatting van de betrokken wijkagenten is dat het om

circa tien tot vijftien procent van de door ons (op persoonsniveau) in beeld gebrachte 237 jongeren gaat.[21] De implicaties hiervan gaan veel verder dan wellicht op het eerste gezicht gedacht wordt. Er lijkt een directe samenhang tussen de ernst (en ook onvoorspelbaarheid) van de door deze jeugdgroepen veroorzaakte overlast en de aanwezigheid van deze categorie jongeren. Dat geldt overigens niet alleen voor de overlast, maar ook voor het gepleegde geweld. Zozeer zelfs dat we het door deze categorie jongeren veroorzaakte geweld als een specifieke geweldsvorm onderscheiden (zie deel II).

'Wandelende tijdbommen'

Een aantal jongeren met psychische en/of ernstige gedragsstoornissen krijgt van de betrokken politieteams het predicaat 'wandelende tijdbom'. Ze vormen de absolute top als het gaat om gewelddadig gedrag. Het gaat veelal om jongeren en jongvolwassenen tussen de 16 en 30 jaar die psychisch niet in orde zijn en in sommige gevallen zelfs lijden aan psychoses. Ze zijn zeer agressief, ook op onverwachte momenten. Op jongere leeftijd ziet men deze jongens vaak nog in jeugdgroepen, maar later opereren ze alleen. De sociale afwijzing van anderen heeft te maken met onvoorspelbare en onaangepaste reacties.

> Enkele jongens uit de Singelgroep hebben de reputatie van 'gestoord' en 'volstrekt onvoorspelbaar'. Ze hebben psychische stoornissen, gedragsproblemen en gedragsstoornissen (ADHD e.d.). Die jongens zijn erg gevaarlijk en gewelddadig bij een aanhouding. M.T., H.Z., I.B., H.K., H.Z. en I.B. zijn notoire verzetplegers.

> Binnen de Goudsbloemgroep zien we een aantal jongeren met laag IQ en/of psychische stoornissen. A.Bh. (13 jaar oud) wordt door de politie gezien als *rising star*. Hij heeft nu al geweldsantecedenten op zijn naam staan. Vorig jaar onderging hij een intensieve 'multisysteemtherapie' in De Waag. Hij is heel opstandig en als hij zijn zin niet krijgt, gaat hij door het lint.

21 Dit oordeel van betrokken wijkagenten en/of taakaccenthouders jeugd is gebaseerd op officieel gestelde diagnoses (harde indicatie), dan wel feitelijke confrontaties met dergelijke jongeren, zich uitend in aard en ernst van het door hen gepleegde overlastgevende en/of gewelddadige gedrag, dan wel de beperkte mogelijkheden ze te corrigeren (zachte indicatie). De gedragsbeschrijvingen in een aantal van de door ons bestudeerde geweldsdossiers wijzen in dezelfde richting c.q. ondersteunen dit beeld.

In drie gevallen is dat uitgemond in ernstige bedreigingen. Op school heeft hij een docent bedreigd met een mes. Ook een medescholier is meerdere keren bedreigd, waarvan de laatste keer met een mes. Ook heeft hij gedreigd een taxibusje in brand te steken omdat hij een conflict had met de chauffeur.

Geweldsregel 2

Jeugdgroepen met het predicaat 'gewelddadig' tellen relatief veel jongeren met ernstige psychische en/of gedragsstoornissen. Dit werkt door in de aard van het geweld.

Geen effectieve aanpak

Betrokken politieteams wijzen op de beperkte mogelijkheden deze specifieke groep jongeren effectief aan te pakken. We herkennen bij dit soort jongeren de volgende patronen:

– Frequent resulteert een correctie door politie of andere gezagdragers in (extreme) geweldexplosies en is de politie gedwongen bij aanhouding assistentie en back up te regelen.
– Vervolgens kunnen ze heel manipulatief zijn. Het merendeel van deze jongeren heeft tot zijn achttiende jaar in allerlei inrichtingen gezeten en geleerd wanneer en hoe gewenst gedrag te vertonen. Gevolg is dat excessief wangedrag op het juiste tijdstip kan worden afgewisseld met 'coöperatief gedrag'. Hierdoor worden hulpverleners en ook de rechterlijke macht misleid en volgen vaak andere veroordelingen dan wenselijk zouden zijn (geen behandeling of geen gedwongen opname, maar in plaats daarvan een vrijblijvende, ambulante behandeling).

  Rechercheur: 'Je pakt hem op en daarvoor heb je vijf man nodig om hem rustig te krijgen. In de politiecel staat hij met zijn hoofd keihard tegen de muur te bonken en schreeuwt achter elkaar hele lappen tekst uit de Koran. De volgende dag – als zijn advocaat komt en de hulpverlening – is hij stil en bedeesd. Niemand heeft enig idee hoe hij zich de avond ervoor heeft gedragen.'

– Zeker na hun achttiende jaar, maar eigenlijk ook al daarvoor, is er geen enkele instantie die de regie in handen neemt bij het behandelen van deze gewelddadige jongeren. Soms zie je ze in de loop der tijd meerdere keren bij dezelfde instelling terechtkomen.

Wijkagent: 'Als dezelfde instelling zo'n jongen voor de derde keer gaat behandelen, dan vraag ik me toch af waarom het nu wel zou lukken en die vorige keren niet!'

– Vooral als deze jongeren agressief zijn, schuiven de GGZ-instellingen en instellingen voor verslavingszorg ze door 'als een hete aardappel'. Instellingen geven zelf ook aan dat ze niet berekend zijn op agressieve cliënten.

Typering van gewelddadig gedrag

Relevant is dat deze categorie jongeren een speciale positie inneemt binnen de onderzochte jeugdgroepen. De jongeren spelen vooral een rol bij het gewelddadig en overlastgevend gedrag. Ze drukken daar hun 'speciale stempel' op. Ze hebben een ronduit negatieve invloed op andere jongeren, overschrijden grenzen die anders niet zouden worden overschreden en zijn verantwoordelijk voor het 'uit de hand lopen' van incidenten. Dat grensoverschrijdende gedrag laten ze ook zien tegenover de politie. In gevallen van wederspannigheid c.q. belemmering van een ambtenaar in functie spelen deze jongeren een belangrijke rol.

Intimidatie en bedreiging met de dood van NS-personeel

Twee jongeren van de vaste kern van de Robijngroep zijn hiervan een goed voorbeeld. Daarbij is overigens ook relevant in hoeverre we bij dit soort geweld kunnen spreken over typisch groepsgeweld. Is er niet eerder sprake van (individueel) gestoord geweld dat op het conto kan worden geschreven van twee vastekernjongeren?

A.B. wordt omschreven als een jongen met een zwaar gedragsprobleem. Volgens betrokkenen heeft hij 'verschillende gezichten'. Hij is een enorme uitslover, die om aandacht vraagt door een superbrutale houding. Hij heeft een negatieve invloed op de rest van de Robijngroep. Als iemand contact legt met de groep en hij komt erbij, dan slaat de sfeer om. Jongens kijken tegen hem op. Hij kan de jongens ophitsen.

N.B. (geen familie) is zeventien jaar, heeft al vijf antecedenten op zijn naam staan en wordt eveneens 'gelabeld' als psychisch gestoord, dan wel gedragsgestoord. Hij heeft inmiddels een gedeeltelijk voorwaardelijke werkstraf met een proeftijd van twee jaar gekregen, met als bijzondere voorwaarde een jeugdreclasseringcontact. Er staat nog één strafzaak tegen hem open. Hij komt uit een zeer gewelddadige thuissituatie (eerder huiselijk geweld met gebruik van een steekwapen).

Ook hij wordt door jeugdwerkers omschreven als een grote stoorzender in de Robijngroep. Daarvan maakt overigens ook zijn oudere broer deel uit. N.B. is iemand die iedereen 'wil aansteken', iemand die aandacht zoekt. N.B. 'denkt niet', 'wil altijd mee', 'is er altijd bij' en is 'een echte jongen van de straat'. Hij heeft een laag IQ en denkt niet na over de consequenties van zijn gedrag. Er zijn aanwijzingen dat hij betrokken is bij nachtelijke incidenten (inbraken). Daarvoor zijn echter geen harde bewijzen.

Deze twee vastekernjongeren vormen de spil bij een ernstige bedreiging van twee Bijzondere Opsporingsambtenaren (Boa's) op het Centraal Station. Aanvankelijk hangen er acht à negen jongens van de vaste kern uit de Robijngroep rond bij de liften en in de aankomsthal. Als ze worden aangesproken door controlerende Boa's met het verzoek de stationshal te verlaten, kiest het merendeel eieren voor zijn geld. Drie jongens – waaronder N.B. en A.B. – blijven over. Dan speelt zich het volgende incident af:

Als ze door de twee Boa's van de NS uit de stationshal worden verwijderd, zegt verdachte 1 (A.B.): *'Nederland is groot. Deze stad is klein. Wij weten jullie dus te vinden.'* Verdachte 2 (N.B.) zegt: *'Wij steken jullie neer en schieten jullie dood. Niemand kan ons wat maken.'* Verdachte 1 vervolgt: *'De politie is toch bang voor ons.'* De beveiligers voelen zich bedreigd. Verdachte 1 vervolgt: *'Je weet wat er met je collega Raamdonk is gebeurd. Dat is nog niks vergeleken wat er met jou gaat gebeuren.'* Deze betreffende collega is begin 2010 in elkaar geslagen met zwaar letsel in het gezicht tot gevolg. Tevens is hij, net als zijn familie, bedreigd. Daardoor heeft hij zijn baan bij de NS opgezegd en is verhuisd.

Een van de twee bedreigde NS-medewerkers belt de politie (19.30 uur). De twee verdachten die de bedreigingen hebben geuit, zijn dan buiten het station. Om verdere escalatie te voorkomen, besluiten de beveiligers de jongens daar achter te laten en hun werkzaamheden elders voort te zetten.

Als ze weglopen, spuugt een van de jongens hen in de nek. Ze draaien zich direct weer om naar de jongens en vragen wie er gespuugd heeft. Ze horen een van de jongens zeggen: *'Dit had je niet moeten doen man!'* Verdachte 1 zegt tegen een van de beveiligers: *'Jij bent aan de beurt! Als je ons niet had weggestuurd, dan was er niets aan de hand geweest.'* Aansluitend worden de jongens gearresteerd door de politie.

Relevant is de wijze waarop naderhand de zaak wordt 'klein gemaakt'. Beide verdachten ontkennen, schuiven de verantwoordelijkheid af en bagatelliseren het incident.

> N.B. ontkent de doodsbedreigingen, waarvan de NS-medewerkers in enkele gevallen precies hebben aangegeven welke verdachte welke woorden sprak. Hij beschuldigt daarbij de NS-medewerkers van leugens: *'Nee dit klopt niet, ze liegen. Ik mag nu een dag zitten, daar baal ik van, ik weet alleen dat ik een schadevergoeding ga halen bij de politie. Ik zit hier nu voor niets. Ik mis school. Ik heb niets gedaan.'*

3.2.3 Gebruik van alcohol en drugs

Regelmatig gebruik van alcohol en van softdrugs is binnen deze acht jeugdgroepen normaal. Vooral het gebruik van softdrugs is wijdverbreid. In de vijf gewelddadige criminele jeugdgroepen gebruikt een deel van de vaste kern daarnaast ook harddrugs (voornamelijk cocaïne). Twee (en hoogstwaarschijnlijk drie) van de criminele jeugdgroepen zijn betrokken bij de drugshandel.

> Ongeveer een vijfde van de totale Herveldgroep blowt dagelijks. De vaste kern snuift met grote regelmaat coke. Er zijn sterke aanwijzingen dat een paar families een belangrijke positie hebben in de internationale drugshandel.

Het effect van regelmatig softdruggebruik wordt onderschat. Zeker als dat in combinatie gaat met alcohol en/of andere middelen: combigebruik.[22] In alle acht gewelddadige jeugdgroepen wordt door een groot deel van de vaste kern zeer geregeld geblowd, vaak in combinatie met ander middelengebruik.

Op drie fronten heeft dat een nadelig effect. Allereerst vraagt dergelijk gebruik voldoende financiële armslag. Het is onontkoombaar dat de bekostiging van dit gebruik – bij gebrek aan reguliere inkomsten –

22 Combi- of polydruggebruikers blijken een hoger risico te lopen op het ontwikkelen van bijkomende psychiatrische stoornissen dan personen die slechts één middel gebruiken. Combidruggebruik bemoeilijkt mogelijke behandeling mede doordat gebruikers onvoorspelbaar, impulsief en agressief kunnen reageren.

alleen valt te realiseren do r criminaliteit. Daarnaast zien we dat excessief middelengebruik scl ɔolverzuim en voortijdig schoolverlaten in de hand werkt. In dat o zicht werkt het (verdere) maatschappelijke marginalisering in de h nd. Tot slot blijkt de categorie met psychische stoornissen gevoeli voor excessief middelengebruik. Andersom leidt excessief middeler ebruik tot het ontwikkelen van psychische stoornissen. Er is – zo ijkt uit de bestudering van een groot aantal geweldsdossiers – bijvoc beeld een verband tussen (impulsief) geweld, excessief softdruggebru ɛ en psychische stoornissen.

Geweldsregel 3

Er is een directe r atie tussen (impulsief) geweld, excessief softdruggebruik en ps chische stoornissen. Een deel van het gewelddadige gedrag bin en gewelddadige jeugdgroepen valt hiertoe te herleiden.

3.2.4 Schematisc overzicht

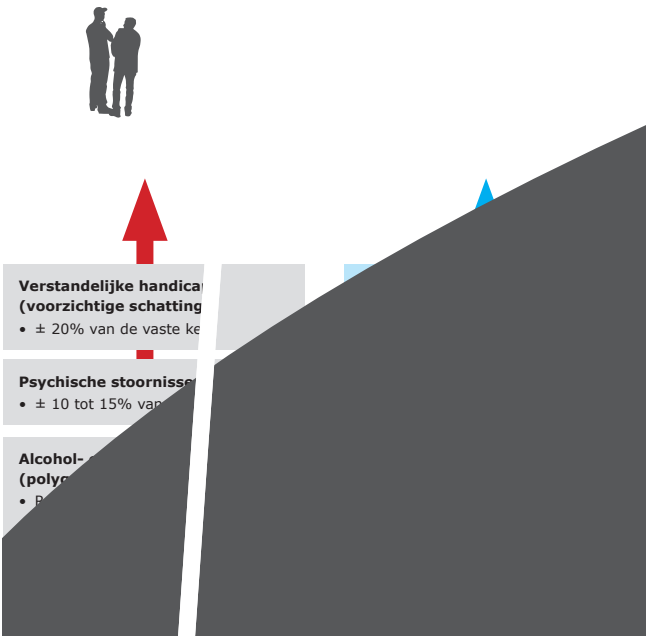

3.3 Ernst van de overlast en/of criminaliteit

Wat trekt jongeren precies aan in een jeugdgroep? Komen jongeren alleen bij elkaar voor de gezelligheid, of spelen ook andere zaken een rol, variërend van het veroorzaken van allerlei overlast tot het plegen van criminaliteit? En kunnen we ook een indicatie geven van de ernst van die overlast en/of criminaliteit?

Alle jeugdgroepen hebben in meer of mindere mate een sociale functie. Jongeren met een soortgelijke achtergrond ontmoeten elkaar. Daarbij noemen de jongeren zelf argumenten als 'in dezelfde buurt wonen', 'vriendschap', maar ook 'etniciteit'. Vuistregel is dat bij overlastgevende en zeker criminele jeugdgroepen de sociale functie minder een rol speelt. De aantrekkelijkheid van de groep wordt eerder bepaald door het gezamenlijk plegen van overlast en criminaliteit. Als we ons daartoe beperken, zien we dat een jeugdgroep kan fungeren als:

– overlast platform en/of;
– crimineel platform.

3.3.1 Overlast platform (licht tot zwaar)

Bij de 'lichte variant' is er veelal sprake van groepsgewijs gepleegde overlast (rommel achterlaten, geluidsoverlast, verkeersovertredingen, kleine vernielingen e.d.). Over het algemeen is de groep nog redelijk corrigeerbaar (en aanspreekbaar).

Bij de 'zware variant' is het karakter van de overlast sterk veranderd. De overlast varieert van ernstige vernielingen tot brandstichting en 'het opeisen van de straat'. Dergelijke jeugdgroepen claimen het publieke domein en deinzen niet terug voor ernstige vormen van intimidatie. Binnen dergelijke jeugdgroepen zien we een sterkere individuele profilering (er wordt minder vaak groepsgewijs geopereerd). Typerend is dat dergelijke jeugdgroepen moeilijk aanspreekbaar zijn en met enige regelmaat in de clinch liggen met politie of andere gezagsdragers.

3.3.2 *Crimineel platform (licht tot zwaar)*

Bij de 'lichte variant' zit de aantrekkingskracht in het gezamenlijk plegen van 'kleine' criminaliteit (vernielingen, provocaties, diefstal e.d.). We kunnen dat met recht kwalificeren als groepscriminaliteit. Het merendeel van het wangedrag is toevallig en willekeurig. Men stookt elkaar op en het is min of meer een vorm van 'recreatief tijdverdrijf'.

Bij de 'zware variant' zit de aantrekkingskracht in het feit dat de jeugdgroep de gelegenheid biedt partners te vinden voor 'zwaardere vormen van criminaliteit'. Dat gebeurt overigens vooral in kleinere, wisselende gelegenheidscoalities van twee tot drie man. Men maakt zich schuldig aan inbraak, diefstal, drugshandel e.d. De jeugdgroep is dan als het ware een reservoir waaruit men de juiste 'partners in crime' kan uitzoeken.

3.3.3 *Schematisch overzicht*

Hoe kunnen we de acht gewelddadige jeugdgroepen typeren in termen van overlast en/of criminaliteit? Een korte schematische weergave in volgorde van ernst:

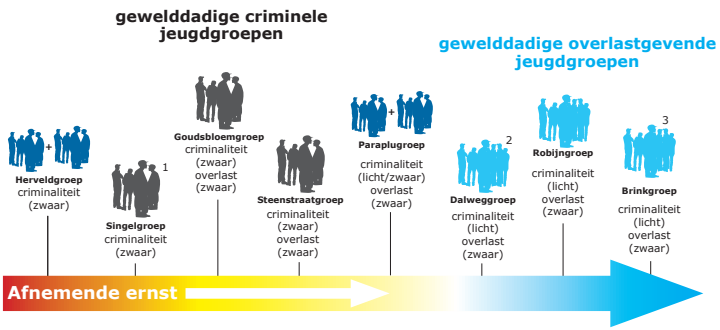

1. Met wisselende criminele coalities (ook buiten de groep).
2. Enkele jongeren uit deze jeugdgroep trekken op met de harde kern van criminelen uit de Steenstraatgroep.
3. Een enkeling zit – vaak in coalitie met criminelen van elders uit de gemeente – in de zwaardere criminaliteit.

Bovenstaande figuur laat zien in welke mate de jeugdgroep actief is in de sfeer van overlast en criminaliteit. Het verfijnt het profiel van de acht onderzochte gewelddadige jeugdgroepen. We zien drie jeugdgroepen die vooral crimineel actief zijn (crimineel zwaar). Later zal blijken

dat bij met name twee (criminele) jeugdgroepen het geweld daarbij in dienst staat van de gepleegde criminaliteit. Dat duiden we verderop aan met de term *crimineel geweld*.

De overige gewelddadige jeugdgroepen (twee van criminele signatuur en drie overlastgevende) scoren vooral (of daarnaast) hoog op overlast. Zij manifesteren zich op agressieve wijze in het publieke domein; ze claimen de straat. Geweldsuitingen zijn hier vooral gericht op het vestigen van deze 'straatstatus' en worden door ons verderop omschreven als *territoriaal geweld*.

Indirect hebben we hiermee ook zichtbaar gemaakt dat gewelddadige jeugdgroepen per definitie alleen te vinden zijn onder overlastgevende en criminele jeugdgroepen.

Jeugdgroepen die zich schuldig maken aan intimidatie, bedreiging en geweld zijn per definitie het niveau van 'hinderlijke jeugdgroep' ontstegen. Daarvoor is het wangedrag eenvoudigweg te ernstig.[23] We kunnen wat dat betreft zelfs nog verder gaan. Als overlastgevende jeugdgroepen het label 'gewelddadig krijgen', gaat het om jeugdgroepen die zorgen voor *zeer ernstige* overlast.

Geweldsregel 4
Gewelddadige jeugdgroepen zijn alleen te vinden onder *(ernstig)* overlastgevende en criminele jeugdgroepen.

3.4 Omgang met de politie: vermijden, provoceren of conflict?

In hoeverre zijn deze gewelddadige jeugdgroepen benaderbaar voor de politie? Uit onze analyse blijkt dat alle door ons onderzochte gewelddadige jeugdgroepen een moeizame verhouding hebben met de politie. Er zitten weliswaar gradaties in, maar dat is het algemene beeld.

23 Omgekeerd betekent dit dat een jeugdgroep die zich schuldig maakt aan provocatie, intimidatie of geweld, nooit als 'hinderlijk' kan worden gecategoriseerd. In dat geval kan men ervan uitgaan dat de jeugdgroep qua ernst te laag is ingeschat.

3.4.1 *Verschillen in omgang met de politie*

Er is allereerst een gradueel verschil in de wijze waarop de wijkagent en jeugdagent of de surveillant en noodhulp worden benaderd. Dat heeft waarschijnlijk mede te maken met de wijze waarop de jongeren zelf benaderd worden. Over het algemeen investeren wijkagenten meer in het contact dan bikers, surveillanten (ook in het kader van de noodhulp) of rechercheurs.

> Er is een duidelijk verschil in de bejegening door wijkagenten en jeugdagenten enerzijds en surveillanten/noodhulp (met name bikers) anderzijds. Een aantal jongeren is altijd heel druk aanwezig; die zetten meteen een grote mond op, schelden vanaf een afstand op agenten. Jeugdagenten gaan daar relaxt mee om, gaan er gewoon naartoe, gaan in gesprek. Ook wijkagenten zoeken naar mogelijkheden om contact met de jongens te leggen als er niets aan de hand is. De noodhulp gedraagt zich strakker en stoerder. Dit lokt bij de groep provocaties uit (geluidjes maken, weglopen, uitschelden voor 'Marokkaan', bespugen).

De contacten die de jongeren met de politie onderhouden, zijn instrumenteel. Jongeren uit deze jeugdgroepen hebben bijvoorbeeld oog voor wie nieuw is bij de politie. Ze kijken naar de rang van de agent, naar strepen en kroontjes, ze vragen nieuwe agenten of ze die andere agenten kennen. Ze 'interviewen' kortom politiemensen om te zien wat voor vlees ze in de kuip hebben.

3.4.2 *Vermijden*

Een gradueel verschil is er ook in de mate waarin de acht gewelddadige jeugdgroepen contact met de politie vermijden.

Alle onderzochte jeugdgroepen proberen zoveel mogelijk uit het zicht van de politie te blijven. Dat wordt bijvoorbeeld onderstreept door de manier waarop de vaste kern van vijf gewelddadige criminele jeugdgroepen andere jongeren binnen de groep op dit front aanstuurt. De vaste kern wil controle over de wijk of 'bezit de wijk'. Ze kiezen hun locaties strategisch zodat ze de politie van verre zien aankomen. Ze positioneren de jonge lichting met mobieltjes op de toegangswegen

om in de gaten te houden of er politie aankomt. Het is een heus waarschuwingssysteem.

Tekenend is de wijze waarop ze politiecontroles ontlopen (geholpen door de infrastructuur van de wijk). Vier van de door ons onderzochte jeugdgroepen maken daarbij gebruik van waarschuwingssystemen. In de wijk wordt er vanaf vaste posities gepingd dat de politie de wijk in komt.

> De politie komt bijna altijd met auto's de zuidkant van het plein bij het winkelcentrum op. De jongens van de Singelgroep maken hier slim gebruik van door met fietsen direct via de winkelpromenade de omgeving te verlaten, waar ze niet gevolgd kunnen worden door de politieauto's. *'Het is een plek waar je centraal de Componistenwijk verlaat of inkomt. Het is gewoon een mooi punt. Je ziet de bus aankomen, je ziet de politie aankomen. Waarschijnlijk hebben de jongeren van de Singelgroep ook een strategische reden om daar te gaan staan. Ze kunnen echt alles zien. Ze kunnen vanaf die locatie de Mahlerstraat goed in de gaten houden en ze hebben goed zicht op de Beethovenlaan. Het is een perfect plekje. Voor ons is dat lastig: voor de aanrijroute moet je echt je best doen om niet op te vallen.'*

Het vermijden van contact is overigens een algemener patroon en waarschijnlijk niet gebonden aan het gewelddadige karakter van een jeugdgroep. Het heeft meer te maken met de gepleegde criminaliteit (en overlast) en het beperken van een eventuele pakkans.

Vuistregel is dat naarmate men meer te verbergen heeft, de afstand tussen politie en de jeugdgroep groter wordt. Naarmate men crimineel actiever is, wordt het belang van 'uit het zicht van de politie te blijven' groter. De jeugdgroepen gaan dan 'ondergronds'. Ze verdwijnen uit het straatbeeld en er wordt – zoals verderop in hoofdstuk 4 wordt beschreven – nogal eens ten onrechte aangenomen dat hiermee 'het probleem is opgelost'. Van de onderzochte acht jeugdgroepen probeert feitelijk alleen de Herveldgroep (en in mindere mate de Singelgroep) consequent uit het zicht van politie te blijven.

3.4.3 Provoceren/uitdagen en het conflict aangaan

De door ons geselecteerde gewelddadige jeugdgroepen – crimineel en overlastgevend – onderscheiden zich van 'normale' (*lees:* niet-gewelddadige) jeugdgroepen doordat ze niet alleen op hun hoede zijn voor politieel toezicht, maar er ook niet voor terugdeinzen de (gewelddadige) confrontatie te zoeken. Dat is – zo blijkt uit onze analyse – mede terug te voeren op de 'lifestyle' van provoceren, intimideren en bedreigen. Daarmee wordt een claim gelegd op de straat als eigen territorium.

Bewoners en politie worden beschouwd als indringer. Het is niet voor niets dat juist jongeren uit deze jeugdgroepen worden opgepakt voor wederspannigheid c.q. belemmering van een ambtenaar in functie.

Het provoceren of uitdagen van de politie komt het meest voor, maar een deel van deze gewelddadige jeugdgroepen is ook bereid het conflict aan te gaan met de politie. Dat kan variëren van verbale agressie, kleine treiterijen tot ernstige bedreigingen en intimidatie en zelfs geweld. Hoe extremer dit gedrag, des te verder is het stadium van geweldsontwikkeling.

In deel II zal bovendien duidelijk worden dat openlijk verzet tegen de politie een logische ontwikkeling is binnen de verschillende geweldsstadia die dergelijke gewelddadige jeugdgroepen doorlopen.

Geweldsregel 5

Gewelddadige jeugdgroepen zijn per definitie moeilijk benaderbaar door derden (waaronder de politie). Het gaat daarbij niet alleen om de behoefte criminele activiteiten af te schermen (*vermijden*), maar vooral om de behoefte zich de straat als territorium toe te eigenen (*provoceren/bewust het conflict aangaan*). De confrontaties die hieruit voortvloeien met het bevoegde gezag, kunnen zeer ver gaan (ernstige intimidatie, bedreiging en geweld). Zie deel II.

3.4.4 Schematisch overzicht

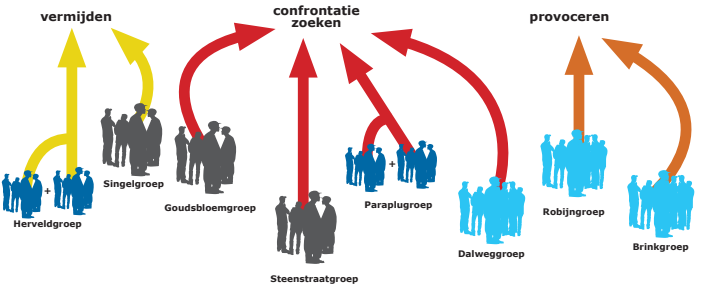

4 Lokale criminele (jeugd)netwerken

Belangrijk is ook de actieradius of het werkgebied van de onderzochte jeugdgroepen.

Eerste vuistregel is dat *hinderlijke* jeugdgroepen wijkgebonden zijn, *overlastgevende* groepen in een groter gebied (veelal binnen de gemeentegrenzen) opereren en *criminele* jeugdgroepen lokaal, maar ook regionaal en zelfs landelijk opereren.

Tweede vuistregel is dat naarmate de actieradius groter wordt, we meer moeite hebben om de (criminele) handel en wandel van de betreffende jeugdgroep in beeld te krijgen. Dat geldt voor de drie gewelddadige *overlastgevende* jeugdgroepen die veelal lokaal of regionaal actief zijn, maar zeker voor de vijf gewelddadige *criminele* jeugdgroepen die regionaal en zelfs landelijk opereren. Wat weten we over de precieze criminele activiteiten? Met wie werken ze samen?

Waarschijnlijk heeft dit gebrekkige inzicht te maken met politieel toezicht, dat vooral wijkgericht is georganiseerd. Daardoor heeft bij lokaal en zeker bij regionaal opererende jeugdgroepen iedere wijkagent of ieder wijkteam slechts een deeltje van de legpuzzel in handen. Het vraagt een andere manier van informatieverzameling en -veredeling om tot een compleet beeld te komen.

4.1 Criminele dwarsverbanden

Op het moment dat jeugdgroepen zich terugtrekken uit het publieke domein – zich daarmee ook minder schuldig maken aan overlast en zich meer gaan toeleggen op de criminaliteit – vermindert de aandacht voor deze jeugdgroepen. Ze worden domweg minder zichtbaar. We hebben het dan over jeugdgroepen waarvan de vaste kern zich primair focust op criminaliteit. In dit stadium neemt de actieradius toe. De vaste kern is mobieler en dat impliceert ook dat ze vaker contact

hebben met 'soortgenoten' uit andere delen van de gemeente. En – wat belangrijker is – ze plegen criminaliteit in heel de gemeente en vaak ook daarbuiten.

In die fase verandert de wijze waarop criminele gelegenheidscoalities worden gevormd van toevallig en ad hoc, in gepland en functioneel. Het betekent ook dat er meer rekening wordt gehouden met de pakkans en dat er calculerender wordt gewerkt. De vaste kern uit dergelijke jeugdgroepen wordt minder zichtbaar en/of weet uit handen van justitie te blijven.

Aandachtspunt

Criminele jeugdgroepen zijn – zolang ze in de wijk of lokaal opereren – in beeld. Op een bepaald moment gaan ze regionaal (en soms landelijk) opereren en worden ze uit het oog verloren. Interessant is dat dit samenhangt met de criminele ontwikkeling van deze jeugdgroepen. Pas in een bepaald ontwikkelingsstadium 'gaan ze ondergronds' c.q. verliezen justitie en andere veiligheidspartners het zicht erop. Vaak wordt dan ten onrechte gesuggereerd dat 'het probleem is opgelost'. De aandacht wordt verlegd naar een nieuwe jeugdgroep die (wel) in beeld is.

Vaste kern^{plus}

In deze fase zien we dat er criminele dwarsverbanden ontstaan tussen vastekernjongeren uit overlastgevende en criminele jeugdgroepen. Men kan ook voorspellen welk deel van de vaste kern van overlastgevende jeugdgroepen dergelijke criminele relaties aanknoopt. Bij de drie gewelddadige overlastgevende jeugdgroepen wijkt een beperkt deel van de vaste kern qua crimineel profiel af van het 'normale' profiel. Deze jongeren houden zich bezig met veel ernstigere delicten. De ene keer gaat het om twee of drie jongeren, de andere keer om een stuk of vijf. We noemen dit de *vaste kern^{plus}*. Ze worden bijvoorbeeld gesignaleerd bij ernstigere vermogensdelicten, zoals bedrijfsinbraken en drugshandel, en gewelddadigere delicten zoals ramkraken. In twee van deze jeugdgroepen houden enkele vaste kern^{plus}-jongeren zich bezig met loverboypraktijken.[24] Binnen overlastgevende jeugdgroepen is de

24 Het vermoeden bestaat dat gedwongen prostitutie hierbij niet primair de inzet is, maar dat deze meisjes worden ingezet als runner vanwege de geringere pakkans.

vaste kern^{plus} te herkennen, omdat deze met enige regelmaat met de justitie in aanraking komt, de nodige antecedenten heeft en beschikt over contant geld.

Interessant is nu dat dit deel van de vaste kern (de plusvariant) de overlastgevende jeugdgroep de rug toekeert. Dat is ook logisch, omdat overlastgevende jeugdgroepen niet meer aantrekkelijk zijn voor deze oudere, meer op criminaliteit gerichte lichting. Ze zoeken aansluiting bij andere criminele circuits.

Aandachtspunt
Een beperkt deel van de vaste kern van overlastgevende jeugdgroepen (we noemen dat deel de *vaste kern^{plus}*) opereert op het criminele vlak samen met de vaste kern uit criminele jeugdgroepen. Samen maken ze deel uit van lokale criminele (jeugd)netwerken.

4.2 Hoe worden lokale criminele (jeugd)netwerken in beeld gebracht?

De vaste kern van alle acht gewelddadige jeugdgroepen maakt deel uit van een crimineel (jeugd)netwerk dat veel verder reikt dan de eigen jeugdgroep. Daarbij benadrukken we dat het bij de gewelddadige overlastgevende jeugdgroepen gaat om een beperkt en specifiek deel van de vaste kern (de vaste kern^{plus}).

Verontrustend is dat politie en andere veiligheidspartners nauwelijks zicht hebben op dit lokale criminele (jeugd)netwerk.

Netwerkanalyse
Hoe kan dit lokale, criminele (jeugd)netwerk in beeld worden gebracht? De gevolgde werkwijze is dat de vaste kern op naamniveau wordt ingevoerd in *Blue View*[25] en gekeken wordt hoe vaak ze worden genoemd als verdachte dan wel betrokkene, om welk soort delict het gaat én wie hier verder aan deelnam.

We noemen dat een *netwerkanalyse*.[26] Daaruit blijkt dat de vaste kern van alle vijf gewelddadige criminele jeugdgroepen en een deel

25 Het voordeel is dat alle daaronder liggende systemen worden bestreken (BPS, BVH, BVO en HKS).
26 Daarbij wordt gebruikgemaakt van Analyst's Notebook.

van de vaste kern van de drie gewelddadige overlastgevende jeugdgroepen deel uitmaken van lokale criminele netwerkstructuren. De term lokaal is hier overigens niet helemaal correct. Dergelijke analyses leggen ook criminele relaties bloot met andere criminele (jeugd)groepen in de regio.

> Wat men steeds meer ziet, is dat ook jeugd uit andere wijken en zelfs omliggende plaatsen eromheen wordt gesignaleerd. De vaste kern van de Steenstraatgroep is bekend bij de wijkagent en de gemeentelijke toezichthouders die zijn ingehuurd via een beveiligingsbedrijf. Die toezichthouders werken ook in omliggende gemeenten. Wat zij constateren, is dat deze vastekernjongeren opeens daar rondlopen. *'Bewoners klagen er echt over, wat daar allemaal gebeurt. (...) je hebt er bijvoorbeeld garageboxen en die gaat dan open en dicht, er vinden bewegingen plaats. Die jongeren zijn daar gewoon met duistere zaken bezig. Toen we die namen door het politiesysteem haalden, kwam ook de vaste kern van twee andere criminele jeugdgroepen uit (...) en (...) in beeld. Daar wisten we niets van.'*

Aandachtspunt

Lokale criminele (jeugd)netwerken bieden inzicht in de wijze waarop de vaste kernen van diverse overlastgevende en criminele jeugdgroepen onderlinge criminele contacten onderhouden. Tevens wordt zichtbaar waar die contacten de gemeentegrens overschrijden.

Ruim 150 antecedenten

Het verrichten van een netwerkanalyse onder vastekernjongeren is geen probleem. Ze zijn in grote meerderheid bekend bij justitie en hebben vaak een waslijst aan antecedenten. Een willekeurig voorbeeld: de tien vastekernleden van de Goudsbloemgroep hebben samen 155 antecedenten. Ze maken deel uit van een subnetwerk van circa 30 jonge criminelen die in beeld komen in verband met drugsdelicten, al dan niet in combinatie met geweld.

> Het merendeel van de vaste kern van de Goudsbloemgroep is actief als drugsrunner. Ook lokaal vormen zij – samen met nog circa zeventien jongeren die niet tot de Goudsbloemgroep behoren – min of meer een subnetwerk. Zij zijn actief als runner in het centrum en vormen het zichtbare

deel van een onderliggende criminele infrastructuur[27] die zich bezighoudt met productie van en handel in drugs (waaronder synthetische). Deze is – deels landelijk – bepaald door 'familiair' gevormde structuren, waarbij verwantschap en geografische origine (afkomstig uit dezelfde gebieden in Marokko) bepalend lijken. Die landelijke criminele achtergrond verklaart ook waarom deze jonge criminelen worden gesignaleerd in het hele land, maar vooral in Limburg en Brabant.

Fluïde netwerk

Voor alle duidelijkheid: een dergelijk lokaal crimineel (jeugd)netwerk is niet één samenhangende criminele organisatie. Het is meer een conglomeraat van kleinere netwerken van criminele jongeren en jongvolwassenen die intensiever met elkaar samenwerken en vaak min of meer gespecialiseerd zijn in bepaalde criminele activiteiten. We noemen dat een *'fluïde netwerk'*.

Al die kleinere netwerken bij elkaar bepalen het leeuwendeel van de lokale criminaliteit.

Het is een grote vijver met bijvoorbeeld 750 tot 1.000 criminele vissen. Daarin zien we bij nadere analyse meerdere scholen (groepen vissen die dichter op elkaar zwemmen). Het is een vorm van zelforganisatie waarmee de jongeren en jongvolwassenen die er deel van uitmaken hun criminele activiteiten maximaliseren. Het aardige is dat de personen die er deel van uitmaken, zichzelf nog niet eens bewust zijn van de structuur waarvan ze deel uitmaken. Er is ook niet echt sprake van leiders.

Aandachtspunt

Een lokaal crimineel (jeugd)netwerk is niet één samenhangende criminele organisatie, maar een conglomeraat van kleinere netwerken van criminele jongeren/ jongvolwassenen die zich bezighouden met bepaalde vormen van criminaliteit (specialisatie). We noemen dat een *'fluïde netwerk'*.

27 Werkelijk zicht op de nationale en internationale drugswereld ontbreekt. Zeker is dat deze het niveau van deze individuele drugsrunners en/of een politieregio ver overstijgt.

4.3 Geen glorieuze criminele carrières

Wat gebeurt er met de vaste kern van deze gewelddadige jeugdgroepen als ze ouder worden? Komen ze op het 'rechte pad' of zijn ze nog steeds crimineel actief, maar zorgen ze dat ze uit beeld blijven? En als ze crimineel actief zijn, hoe verliep en verloopt de criminele carrière? We omschrijven deze crimineel actieve twintigers en dertigers als *ex-vastekernleden*.

Met behulp van de betrokken politieteams hebben we een aantal ex-vastekernleden in beeld proberen te krijgen.[28,29] Het merendeel van deze groep[30] is crimineel actief gebleven. Op basis van onze onderzoeksgegevens kunnen we niet de conclusie trekken dat ook maar één van deze vastekernjongeren een 'topcrimineel' is geworden of gaat worden.

Een klein deel van de ex-vastekernjongeren houdt zich bezig met zwaardere vermogenscriminaliteit of is actief in de drugshandel. De rest is of wordt veelpleger met een sociale problematiek: ze zijn dakloos, illegaal vreemdeling, ze zijn verslaafd of ze slaan hun vrouw. Dat sommige jongens nog altijd gewelddadig zijn, blijkt uit het feit dat zij in *BlueView* staan geregistreerd als geweldpleger en dat bij een aanhouding altijd verzet op de loer ligt.

Er zijn bepaald geen bewijzen voor *desistance*, dus het verschijnsel waarbij personen vaarwel zeggen tegen hun criminele carrière. Ook de jongens met een gezin (de meesten hebben een relatie of zijn getrouwd en hebben kinderen) zijn nog altijd crimineel actief. Het gaat – zoals gezegd – om vermogenscriminaliteit, geweld (onder meer confrontaties met de politie en zeker ook huiselijk geweld) en verkeersmisdrijven.[31]

28 Daarbij kan gebruik worden gemaakt van materiaal dat is verzameld in het kader van een parallel lopend onderzoek naar criminele jeugdgroepen die ruim tien jaar geleden (in het jaar 2000) in beeld waren: 'Jeugdgroepen van Toen', dat wordt uitgevoerd in opdracht van Politie & Wetenschap.

29 Concreet gaat het om veertien jongeren die in 2002 tot de vaste kern behoorden van de Singelgroep.

30 Op basis van eerdergenoemd onderzoek ('Jeugdgroepen van Toen' i.v.) gaat het om circa 75 tot 80 procent.

31 Onder meer gebaseerd op het eigen onderzoek 'Jeugdgroepen van Toen' in opdracht van Politie & Wetenschap, dat begin 2013 verschijnt.

4.4 Uit het zicht – relaties met MiCri en ZwaCri

Relevant zijn de voormalige vastekernleden van de acht onderzochte gewelddadige jeugdgroepen die uit beeld zijn verdwenen, omdat ze regionaal of zelfs landelijk zijn gaan opereren. Er is betrekkelijk weinig zicht op de omvang van deze criminele praktijken. Op welke wijze ze crimineel actief zijn, kan hooguit worden afgeleid uit een min of meer toevallige heterdaad waarbij een deel van deze voormalige vastekernleden is aangehouden op snelwegen, hun auto vol gestolen goederen of op industrieterreinen elders in Nederland na melding over een bedrijfsinbraak. Recent zijn bijvoorbeeld vier ex-vastekernleden van de Singelgroep aangehouden in verband met een bedrijfsinbraak net over de Duitse grens.

Op basis van CIE-informatie is er een groep in beeld die zich georganiseerd bezighoudt met autodiefstallen. Het gaat om een gemengd gezelschap van Nederlanders, Marokkanen, Turken en Antillianen die enige jaren geleden nog in beeld waren als lid van één van de drie criminele jeugdgroepen uit de regio. Nu opereren ze landelijk of in ieder geval regionaal. De gestolen auto's worden enkele dagen ergens in het district gestald en vervolgens in zijn geheel, of in onderdelen, verder getransporteerd (het land uit). De hele werkwijze wijst op een georganiseerd crimineel netwerk. Naast de diefstal zijn het omkatten van auto's, het demonteren in onderdelen, het transport en de verkoop goed geregeld.

Dat deze criminele organisatie nog contacten onderhoudt met lokaal opererende criminele jeugdgroepen, blijkt uit het feit dat er in de betrokken gemeenten met enige regelmaat bij woninginbraken autosleutels (en eventueel papieren) worden ontvreemd. Er zijn aanwijzingen dat de daders moeten worden gezocht in lokaal opererende criminele jeugdgroepen, waaronder de Steenstraatgroep. Waarschijnlijk zijn er dus dwarsverbanden, en jeugdgroepen lijken 'in opdracht' te stelen.

Bij een recente inval bij enkele personen van deze criminele groepering, vanwege het vermoeden van illegale hennepteelt, wordt duidelijk dat deze groep zich op een veel breder front bezighoudt met allerlei vormen van criminaliteit. Er worden tal van gestolen goederen gevonden (heling) en scooters die vermoedelijk gebruikt zijn bij een ramkraak.

Een ander deel van deze 'verdwenen ex-vastekern' is actief in de drugswereld. Het is een wenkend perspectief voor deze jonge criminelen dat de drugswereld, en de zich daarbinnen afspelende criminele activiteiten, veelal onopgemerkt blijven. De risico's om 'gepakt' te worden zijn gering. Het zijn 'aangifteloze delicten'. Niemand – zowel runner als koper – heeft er belang bij dat deze activiteiten aan het licht komen. Op een ander front zijn de risico's absoluut niet gering. Binnen deze wereld gaat veel geld om, de concurrentie is groot en ripdeals en daarmee samenhangende afrekeningen zijn berucht. Om zich hiertegen te beschermen, zijn deze jonge criminelen op zichzelf aangewezen. De drugswereld kenmerkt zich door wapenbezit en met enige regelmaat vinden onderlinge geweldsincidenten plaats.

> Recent is er een schietincident aan de Duitse grens geweest. Het lijkt te gaan om een criminele afrekening in het drugscircuit. Eén 27-jarige verdachte die wordt opgepakt, maakte vroeger deel uit van de Herveldgroep. De afgelopen twee jaar hebben zich meerdere van dergelijke drugsgerelateerde confrontaties op verschillende plaatsen in Nederland voorgedaan. In een aantal daarvan komen voormalige vastekernleden van de Goudsbloemgroep in beeld.

Vooral in het drugscircuit, maar ook bij grotere bedrijfsinbraken, zien we een hogere organisatiegraad. Het gaat om het opzetten en bemannen van uitgebreide distributienetwerken, of om kanalen waarlangs men snel gestolen goederen kan doorverhandelen. Het betreft dan georganiseerde criminaliteit (MiCri en ZwaCri).

4.5 Samenvattend

Lokale criminele (jeugd)netwerken bieden inzicht in de wijze waarop de vaste kern van diverse overlastgevende en criminele jeugdgroepen onderlinge criminele contacten onderhouden.

4.5.1 Wat levert het op?

Wat levert een dergelijk inzicht in lokale criminele (jeugd)netwerk nu precies op voor de acht gewelddadige jeugdgroepen?

1. De vaste kernen van alle acht gewelddadige jeugdgroepen blijken in meer of mindere mate deel uit te maken van een lokaal crimineel (jeugd)netwerk. Deze lokale criminele (jeugd)netwerken drijven veelal heel ver af van een regulier bestaan: een diploma, een stabiel gezin en een (beperkt) legaal inkomen.
2. Op basis van de netwerkanalyses wordt duidelijk welke van de acht gewelddadige jeugdgroepen landelijk en/of regionaal crimineel opereren.
3. Bij de helft van de gewelddadige jeugdgroepen zijn er sterke aanwijzingen dat ze relaties hebben met personen en groeperingen die actief zijn in de georganiseerde (middel)zware criminaliteit. Dat moet overigens in een bepaald opzicht niet worden overdreven. Slechts weinigen lijken erg succesvol in hun criminele carrière. We zien dat een deel blijft hangen in het 'middenkader' van de drugs*scene*. Er wordt weliswaar goed geld verdiend, maar de risico's zijn groot en de kans dat deze criminelen doorstoten naar de top, is nagenoeg afwezig. Een ander deel is en blijft veelpleger met sociale problematiek. Bijna zonder uitzondering zien we een mix van antecedenten op het gebied van vermogen (waaronder drugs), geweld en openbare orde.

   Een ander deel – actief in de georganiseerde (middel)zware criminaliteit – komt met enige regelmaat in beeld bij ernstige overvallen, ramkraken of forse bedrijfsinbraken.

4.5.2 *Schematische weergave*

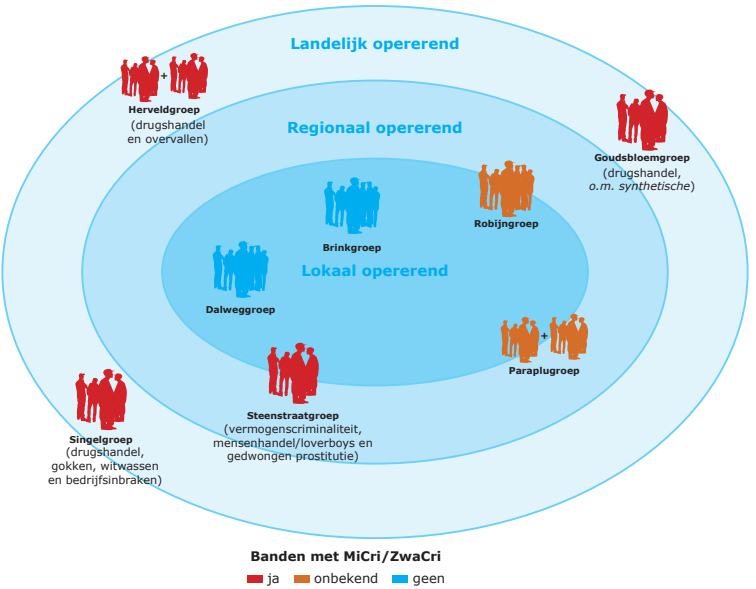

5 Blauwdruk van lokaal criminele (jeugd)netwerken

In hoofdstuk 3 hebben we het profiel geschetst van de acht gewelddadige jeugdgroepen. Voor relevante kenmerken verwijzen we de lezer naar de schematische overzichten aan het eind van iedere paragraaf in dat hoofdstuk.

In hoofdstuk 4 hebben we vervolgens geschetst dat deze gewelddadige jeugdgroepen – of althans de vaste kern – deel uitmaken van een lokaal crimineel (jeugd)netwerk. Lokale criminele (jeugd)netwerken bieden inzicht in de wijze waarop de vaste kern van diverse overlastgevende en criminele jeugdgroepen onderling criminele contacten onderhouden. Tevens wordt zichtbaar waar die contacten de gemeentegrens overschrijden.

In dit afsluitende hoofdstuk van deel I beschrijven we de methode waarmee lokale criminele (jeugd)netwerken in beeld kunnen worden gebracht. We stellen voor om in de komende jaren de inventarisatie van problematische jeugdgroepen uit te breiden met een lokale criminele (jeugd)netwerkanalyse. Daarbij worden allereerst op de klassieke wijze de hinderlijke, overlastgevende en criminele jeugdgroepen beschreven. Vervolgens wordt in vier stappen het lokale criminele (jeugd)netwerk in beeld gebracht.

Als dat is gebeurd, hebben we goed zicht op de aard en omvang van problematische jeugdgroepen én mogelijke criminele dwarsverbanden tussen dergelijke jeugdgroepen. We weten, met andere woorden, hoe het lokale criminele (jeugd)netwerk er in een gemeente uitziet.

In dit hoofdstuk 5 volgt een beschrijving van de methode waarmee lokale criminele (jeugd)netwerken in kaart kunnen worden gebracht.

5.1 Stap 1: Kopstukken in beeld

De eerste stap bestaat eruit dat binnen de *overlastgevende* en *criminele* jeugdgroepen de vaste kern op persoonsniveau in beeld wordt gebracht. Vervolgens wordt hieruit een selectie gemaakt van zogenoemde *kopstukken*. Kopstukken zijn die figuren binnen de vaste kern die – op de voorgrond, maar óók op de achtergrond – een leidende rol spelen bij de overlast en/of criminaliteit.

5.1.1 De 80-20-regel

We richten ons op deze kopstukken vanuit de zogenoemde 80-20-regel. Wat houdt deze regel in? Vuistregel is dat een kleine groep (20%) verantwoordelijk is voor een substantieel deel (80%) van de criminaliteit.[32] Daarom wordt bijvoorbeeld prioriteit gegeven aan de aanpak van zogenoemde veelplegers. Datzelfde principe (80-20-regel) is ook breder van toepassing. Een groot deel van de criminaliteit concentreert zich bijvoorbeeld op een beperkt aantal locaties/voorzieningen (*hot spots*). En een beperkt aantal criminele netwerken (en daarmee samenhangende vrijplaatsen) vormt de 'bakermat' voor een substantieel deel van de lokale criminaliteit. En bepaalde vormen van criminaliteit en overlast veroorzaken meer maatschappelijke onrust dan andere.

In ons geval zijn we erop uit de jongeren en jongvolwassenen te selecteren die nu een duidelijke stempel drukken op de (lokale) veelvoorkomende criminaliteit (én overlast), maar die waarschijnlijk ook in de komende vijf à tien jaar deel gaan uitmaken van de lokale en regionale (middel)zware criminaliteit. Dit soort figuren duiden we aan met de term 'kopstukken'. Met de aanpak van deze kopstukken investeren we, met andere woorden, in het verbeteren van het huidige lokale veiligheidsbeleid. Bovendien voorkomen we een mogelijke toekomstige groei van criminele infrastructuren (MiCri en ZwaCri). Het aanpakken van deze kopstukken levert, kort gezegd, dubbel rendement op. Schaarse politiecapaciteit wordt zo doelmatig ingezet.

32 Waarbij de percentages 20-80 procent vooral symbolisch aanduiden wat de verhouding is.

5.1.2 Selectie van de kopstukken

Wie de kopstukken zijn, wordt allereerst bepaald door justitiële contacten (*systeemkennis*). Bij criminele jeugdgroepen blijkt het overgrote deel van de vaste kern bekend bij justitie en derhalve in aanmerking te komen voor de kwalificatie 'kopstuk'. Bij de overlastgevende jeugdgroepen gaat het om een beperkt deel (de vaste kern^{plus}) met een afwijkend (zwaarder) crimineel profiel.

Vervolgens wordt deze groep 'kopstukken' gescreend en aangevuld door de betrokken politieteams en zogenoemd 'gemeentelijk blauw' (handhavers, toezichthouders). Op basis van hun straatkennis kunnen ze beslissen om minder in het oog springende, centrale figuren binnen een jeugdgroep aan deze lijst kopstukken toe te voegen. Het gaat om jongeren die tot de vaste kern behoren, maar veel minder nadrukkelijk in beeld zijn. Vaak zijn het de figuren die juist op de achtergrond een sturende rol spelen.

Daarnaast komen met behulp van deze straatkennis ook kopstukken in beeld die op het eerste gezicht niet tot een van de bekende jeugdgroepen kunnen worden herleid. Het zijn zogenoemde *cross-overs*, die dan weer hier, dan weer daar, rondhangen. Ze horen eigenlijk bij geen enkele groep, of ze maken deel uit van jeugdgroepen die (nog) niet goed in beeld zijn.

> Binnen de vaste kern (vanaf 18 jaar) van de Goudsbloemgroep zien we langzaam een splitsing ontstaan. Een deel van de groep blijft hangen in ernstig overlastgevend gedrag. Dat deel provoceert en bedreigt bewoners, pleegt ernstige vernielingen en houdt zich bezig met allerlei (lichtere) vormen van criminaliteit. Sommigen liggen regelmatig in de clinch met de politie. Over het algemeen zijn dit bepaald niet de slimste jongens van de groep.
> Een ander deel houdt zich op de achtergrond en speelt daar een meer sturende rol. Deze jongeren maken zich als opdrachtgever schuldig aan criminaliteit (spannen anderen voor hun karretje). Qua opleidingsniveau scoren de jongeren uit dit deel van de Goudsbloemgroep beduidend hoger. *'Een van die jongens studeert tandheelkunde. Hij laat vallen dat hij geen televisie op zijn kamer heeft. Een week later is er een inbraak en wordt er een flatscreen gejat en vier weken later hoort de wijkagent via via dat de flatscreen in zijn studentenkamer staat. Hoe het precies is gegaan weet je niet, maar het is wel duidelijk dat ze anderen voor hun karretje spannen.'*

Met deze kopstukken selecteren we een groep jongeren en jongvolwassenen op de drempel van een mogelijke doorgroei naar de middelzware en echt zwaardere (georganiseerde) vormen van criminaliteit. Met hen hebben we de eerste (of onderste) laag van het netwerk blootgelegd. Het wordt gevormd door jeugdigen in de leeftijd van circa zeventien jaar tot ver in de twintig.

Aandachtspunt
Er is in principe geen leeftijdsgrens bij het benoemen van kopstukken uit overlastgevende en criminele jeugdgroepen. Veelal varieert de leeftijd van circa 17 jaar tot ver in de 20 jaar.

5.1.3 Schematische weergave

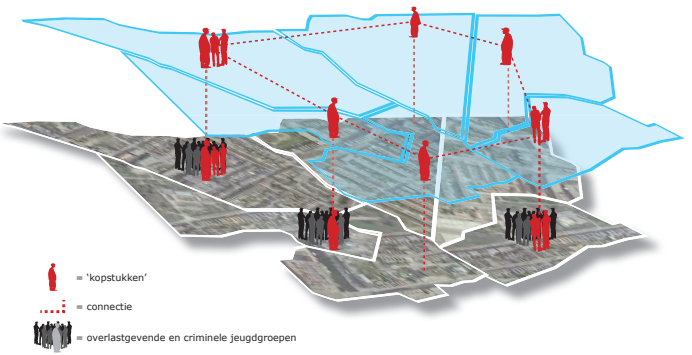

5.2 Stap 2: Relaties met Middelzware en Zware Criminaliteit (CSV's)

Het is belangrijk om in beeld te brengen of er relaties zijn met groeperingen die gerekend kunnen worden tot de lokaal of regionaal opererende middelzware en zware criminelen. Het gaat om criminele samenwerkingsverbanden (CSV's) die zich – in meer of mindere mate georganiseerd – 'specialiseren' in bepaalde criminele activiteiten.[33]

33 De actieradius is deels regionaal, maar voor een aantal van deze CSV's ook nationaal en internationaal. In dat laatste geval is alleen de vraag of de betreffende gemeente, dan wel de regio, min of meer hun 'thuisbasis' vormt.

Deels zijn het criminele families of bredere netwerken van verwanten, maar het kan ook verwijzen naar een deel van een (etnische) bewonersgroep in een wijk of straat. Deze CSV's wortelen deels in de provinciale en regionale historie (o.a. kampers en autochtone criminele families), maar ook in de criminele gelegenheidsstructuren van vandaag de dag. Het gaat dan om nieuwe groepen die opkomen of doorgebroken zijn: voornamelijk allochtone groepen (Turks, Antilliaans, en vooral Marokkaans). De mate van organisatie of samenhang varieert.

5.2.1 *Hoe kunnen dergelijke CSV's worden blootgelegd?*

Ook hier is men aangewezen op *systeemkennis* (informatie CIE en recherche) en *straatkennis* (wijkagenten). Primair doel is vast te stellen of, en zo ja welke, kopstukken uit dit lokale criminele (jeugd)netwerk contacten onderhouden met in de gemeente of regio aanwezige criminele samenwerkingsverbanden (CSV's). We kunnen deze figuren aanduiden als kopstukken^{plus}.

5.2.2 *Schematische weergave*

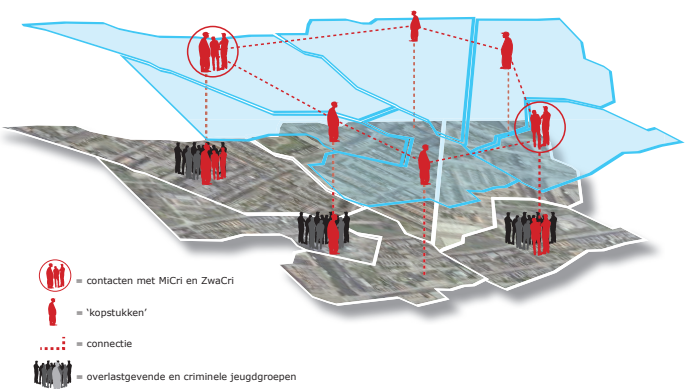

De relaties zijn vaak al zichtbaar bij nadere analyse van met name criminele jeugdgroepen. In hoofdstuk 3 hebben we gewezen op de rol die criminele families op de achtergrond spelen (aandachtspunt). Bij de door ons onderzochte gewelddadige jeugdgroepen zijn er vier waarvan

de relatie met georganiseerde middelzware en zware criminaliteit goed zichtbaar is bij nadere analyses.

– De kopstukken van de Herveldgroep komen deels uit families die een (belangrijke) positie lijken te hebben verworven in de internationale drugshandel.
– Hetzelfde geldt – zij het op bescheidener schaal – voor een aantal kopstukken uit de Singelgroep.
– Het merendeel van de kopstukken uit de Goudsbloemgroep is drugsrunner. Ook lokaal vormen zij – samen met nog circa zeventien personen – min of meer een subnetwerk. Zij zijn onder meer actief als runner in het centrum en vormen het zichtbare deel van een onderliggende criminele infrastructuur die zich bezighoudt met productie en handel in drugs (waaronder synthetische). Deze jonge criminelen worden gesignaleerd in het hele land, maar vooral in Limburg en Brabant.
– Enkele kopstukken van de Steenstraatgroep zijn actief in de mensenhandel en gedwongen prostitutie. Er zijn sterke aanwijzingen dat een aantal voormalige kopstukken zich inmiddels (landelijk) bezighoudt met georganiseerde autodiefstallen.

5.3 Stap 3: Vrijplaatsen

De derde stap is vervolgens het in beeld brengen van hieraan gekoppelde 'vrijplaatsen'. Vrijplaatsen zijn locaties waar de kopstukken en criminele samenwerkingsverbanden (CSV's) elkaar min of meer ongestoord kunnen ontmoeten. Iedere gemeente kent een aantal van dergelijke vrijplaatsen. Bepaalde buurten, straten (of bijvoorbeeld woonwagenkampen), maar ook specifieke locaties, zoals (internet) cafés, belwinkels, growshops of herenmodewinkels (vaak gesitueerd in voornoemde buurten). Maar ook evenementen als vechtsportgala's of illegale pokerhuizen zijn te kwalificeren als vrijplaatsen.

Het in beeld brengen van 'vrijplaatsen' is uitsluitend mogelijk met behulp van de 'straatkennis' van diverse veiligheidspartners.[34]

34 Belangrijk is dat de kwaliteit van de aangeleverde informatie wordt getoetst. Hoeveel informatie is beschikbaar van iedere vrijplaats én wie beschikt daarover (of zou erover moeten beschikken)? Hoe komt het dat veiligheidspartners hier geen of weinig informatie over hebben? Wordt er überhaupt informatie uitgewisseld en welke onderdelen (van de politie bijvoorbeeld) onttrekken zich hier (volledig) aan?

5.4 Stap 4: Blauwdruk van een verborgen lokaal crimineel (jeugd) netwerk

Voor gemeenten en politie resulteert dit uiteindelijk in een beter lokaal beeld of, en waar precies, criminele (jeugd)groepen verweven zijn of contacten hebben met de zware en middelzware criminaliteit in de gemeente of regio. Voor de politie, en zeker ook voor gemeenten is het hierdoor mogelijk veel gerichter te bepalen welke jeugdgroepen (en daarbinnen welke kopstukken) met voorrang moeten worden aangepakt.

5.4.1 Hoe ziet een dergelijk lokaal crimineel netwerk eruit?

Er is eigenlijk sprake van een netwerk bestaande uit verschillende lagen:

1. De onderste laag bestaat uit de criminele kopstukken (veelal twintigers) die actief zijn in de (ernstig) overlastgevende en criminele jeugdgroepen.
2. Daarboven zit een tweede laag van 30$^+$ die vaak in hun jonge jaren deel uitmaakte van dergelijke jeugdgroepen en inmiddels actief is in de middelzware en zware (deels georganiseerde) criminaliteit (MiCri en ZwaCri).
3. Deze figuren zijn op hun beurt weer ingebed in een van de verschillende criminele infrastructuren /CSV's die een gemeente of regio kent, alsmede de vrijplaatsen waar ze zich ophouden. Deze vormen de derde laag.

5.4.2 *Schematische weergave*

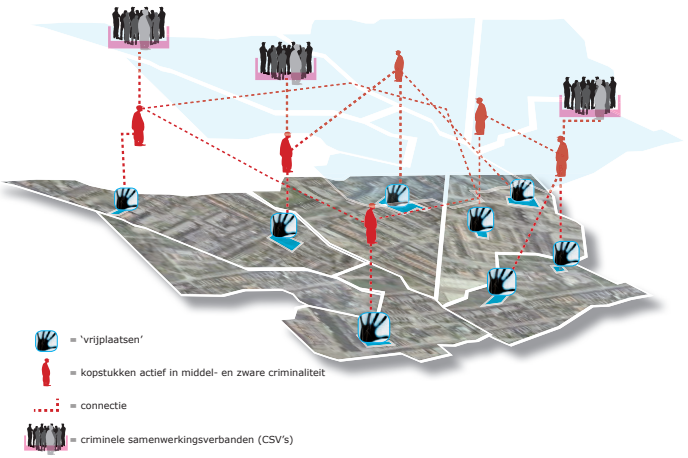

5.5 Voordelen

Het op deze wijze blootleggen van lokale criminele netwerken vraagt de nodige inzet. De voordelen zijn echter legio.

5.5.1 *Betere informatiepositie*

Allereerst bouwt men een betere informatiepositie op. Men krijgt zicht op:

1. mogelijke (criminele) dwarsverbanden of relaties tussen de kopstukken van diverse (ernstig) overlastgevende en criminele jeugdgroepen;
2. de mate waarin deze kopstukken relaties aan het opbouwen zijn met daarachter liggende criminele groeperingen (CSV's). Jeugdgroepen die dergelijke contacten hebben, staan vanzelf boven aan de ranglijst om te worden aangepakt;
3. in hoeverre veelal minder zichtbare georganiseerde criminele groeperingen (CSV's) hun stempel drukken op de lokale, veelvoorkomende criminaliteit;

4. de locaties (vrijplaatsen) waar deze criminele groeperingen zich binnen de gemeente ophouden. Dergelijke vrijplaatsen kunnen dan met voorrang worden aangepakt.

De ervaring leert bovendien dat hiermee inhoudelijk ook op twee andere fronten winst geboekt wordt. Allereerst komen criminele kopstukken in beeld die nog niet zo duidelijk op het netvlies van de politie stonden, en daarnaast wordt ook duidelijk wat precies de actieradius is van een deel van deze jeugdgroepen, dan wel de kopstukken hieruit. Een deel van deze criminele groepen/kopstukken opereert – zo blijkt uit dergelijke analyses – regionaal en zelfs landelijk, en heeft vaak ook contacten met jeugdgroepen c.q. kopstukken uit andere gemeenten.

5.5.2 Effectievere aanpak

Meer inzicht in lokale criminele netwerken leidt ook tot een effectievere aanpak:

1. De driehoek (lokaal bestuur, politie en Openbaar Ministerie) kan gezamenlijk criteria vaststellen welke criminele samenwerkingsverbanden prioriteit moeten krijgen.[35]
2. Ook kan beter worden bepaald waar politie en lokaal bestuur samenwerking c.q. afstemming moeten zoeken op respectievelijk districtsniveau en regionaal niveau. De schaal waarop gemeentelijk veiligheidsbeleid wordt gevoerd, zal hiermee verruimen.
3. De aanpak van kopstukken waarbij men zich meer richt op het netwerk waarvan ze deel uitmaken, heeft ook veel potentie. Dat maximaliseert de pakkans en voorkomt dat opengevallen plaatsen gemakkelijk kunnen worden opgevuld.[36]

35 Ons voorstel is om dat te baseren op drie factoren: (1) kansrijke vervolging, (2) de mate waarin dergelijke criminele netwerken maatschappelijke schade aanrichten (voedingsbodem vormen voor nieuwe criminelen en criminele activiteiten) en (3) de mate waarin ze verweven zijn met de bovenwereld.

36 We komen daar in deel III op terug.

Deel II

Geweld nader belicht

In deel II staat het gewelddadige karakter van de acht onderzochte jeugdgroepen centraal.

De opbouw is daarbij als volgt. Allereerst wordt in de *hoofdstukken 6 en 7* een fenomeenbeschrijving gegeven van de vormen van geweld, de motieven van geweld en de gerichtheid van geweld (jegens bewoners, leeftijdsgenoten, toezichthouders). Uiteindelijk worden er vijf geweldsprofielen beschreven. Deze vallen binnen de twee geweldsvormen die gewelddadige jeugdgroepen praktiseren: *territoriaal geweld* en *crimineel geweld*. Afsluitend worden de geweldsprofielen van de acht onderzochte gewelddadige jeugdgroepen beschreven.

In *hoofdstuk 8* verzamelen we alle geweldsindicatoren die uit deel I en II naar voren zijn gekomen. Deze dienen als grondslag voor een *Checklist Gewelddadige Jeugdgroepen*. Deze checklist wordt onderdeel van de huidige Shortlist waarmee politiekorpsen jaarlijks problematische jeugdgroepen inventariseren. Door deze uitbreiding van de Shortlist Problematische Jeugdgroepen kunnen politie en lokaal bestuur tijdig vaststellen welke jeugdgroepen het predicaat 'gewelddadig' krijgen.

6 Gewelddadige jeugdgroepen: territoriaal en crimineel geweld

6.1 Twee praktijkvoorbeelden

6.1.1 Asociaal verkeersgedrag

Een vader fietst, samen met moeder en drie zoontjes, op het Boterpad. De vader fietst voorop met zijn driejarig zoontje achterop. Achter hem fietst zijn vrouw met een ander zoontje in het kinderzitje. Tussen hen in het derde zoontje op de step. Ze horen achter hen het geluid van een scooter. Vader wil linksaf slaan en geeft dit aan met zijn hand. Op dat moment haalt de scooter de fietsende moeder met hoge snelheid (geschat door getuigen 50 à 60 km/u) in aan de linkerkant en probeert vervolgens naar rechts te slingeren om vader rechts in te halen. Dit lukt niet; de scooter raakt met een harde klap het achterwiel van de vader, waarop de vader met fiets en al tegen het wegdek klapt. De scooter komt ook ten val en schuift met de bestuurder er nog op een paar meter door. De bestuurder blijft stil liggen naast het fietspad, met zijn hoofd in de bosjes. Vader kan niet opstaan vanwege de pijn aan zijn rug. Zijn zoontje is ongedeerd gebleven.
Er komen drie à vier 'getinte' jongens aanlopen, van achttien à twintig jaar (aldus de moeder). Een van hen, een Marokkaanse jongen, ontfermt zich over de scooterbestuurder. Deze weet met hulp van de jongen op te staan. Beide jongens klimmen over het hek naar het grasveld van het Boterpad en gaan er rennend vandoor. Hiermee verlaat de scooterbestuurder de plaats van de aanrijding, zonder zijn identiteit bekend te maken.
Inmiddels zijn er nog meer omstanders bij de plaats van het ongeluk gekomen.
De andere getinte jongens proberen de scooter weg te slepen, maar worden tegengehouden door omstanders uit de buurt. Deze omstanders gaan om de jongens heen staan en proberen hen vast te houden. Een van de jongens schreeuwt tegen de omstanders: *'Ik weet waar jullie wonen. Ik steek jullie huis*

in de fik. Ik schiet jullie dood.' De twee jongens beginnen te schoppen en te slaan. Daarna lopen ze weg.

De vader wordt geholpen door inmiddels aangekomen ambulancepersoneel en politie-eenheden. De politie weet de betrokken jongeren te achterhalen en hun identiteit vast te stellen. Ze behoren allemaal tot de vaste kern van de Paraplugroep. De bestuurder blijft in eerste instantie onbekend. De scooter is voorzien van een kentekenplaat die niet bij deze scooter hoort. Dan komt – enige tijd later – de politie ter ore dat M.A. in het ziekenhuis is behandeld aan een gebroken schouder. M.A., die dan vastzit voor een ander delict, wordt gehoord en bekent de aanrijding en het doorrijden, maar neemt geen verantwoordelijkheid. Hij zegt dat de vader opeens slingerde en dat hij niet hard reed. Feit is dat hij reed op een plek waar het niet mocht, en niet over een bromfietscertificaat of rijbewijs beschikte.

Het criminele verleden en de incidentregistraties van M.A. liegen er niet om. In HKS staat hij ruim twintig keer geregistreerd, waarvan het merendeel vermogen, zeden, geweld en brandstichting (met op 13-jarige leeftijd zijn eerste zedendelict). Daarnaast wordt hij bijna 70 keer genoemd in BPS/BVH, waarvan 30 keer als verdachte.[37] Bij elkaar opgeteld, heeft hij ruim 900 uur in hechtenis (politiecel) doorgebracht en is hij veroordeeld tot in totaal bijna vijf maanden. Na zijn detentie onttrekt hij zich aan elke geboden hulp en begeleiding.

6.1.2 Verzet bij aanhouding

Twee hoofdagenten, belast met het toezicht in de Bloemenwijk, zien een personenauto aan komen rijden bij het plaatselijke winkelcentrum. In het voertuig zitten vier mannen: R.Fr., F.A., S.E. en H.A. Ze staan alle vier bekend als vastekernlid van de Goudsbloemgroep. De vier inzittenden stappen uit en lopen richting het winkelcentrum. Een van de agenten vraagt het kenteken van het voertuig op. Als reactie ontvangt hij een serie beledigingen ('mongolen', 'mafkezen') van de mannen. De agenten reageren met de woorden: *'Joh, loop nou maar door, ik vraag alleen je kenteken op.'* In nabijheid van het winkelend publiek worden de agenten wederom

37 Het gaat om overlastmeldingen, woninginbraken, openlijk geweld tegen personen, diefstal van brom-/snorfietsen, zedenmisdrijven, vernielingen, auto-inbraak, brandstichting, overige vermogensdelicten, straatroof en mishandeling.

beledigd met dezelfde woorden. De agenten besluiten tot aanhouding over te gaan.

Op het moment dat de agenten de bestuurder (R.Fr.) willen aanhouden, verzet hij zich hevig. Een van de andere verdachten belemmert de aanhouding door de agenten beet te pakken, hun handen weg te slaan, tegen hen aan te duwen en de verdachte weg te trekken. Daarbij zegt hij: *'Als hij mee moet, gaan we alle vier mee.'* Een van de agenten valt samen met Fr. op de grond, waarna een verdachte het been van de agent probeert te pakken. Dit kan de agent voorkomen door hem van zich af te trappen. Op dat moment rennen beide verdachten weg. De tweede agent doet een noodoproep via de portofoon.

Na een korte achtervolging wordt Fr. opnieuw naar de grond gewerkt en wordt geprobeerd hem te boeien. Inmiddels heeft zich een groep van ruim veertig Marokkaanse jongens (voornamelijk behorend tot de Goudsbloemgroep) verzameld. Ze bemoeien zich met de aanhouding. Wanneer de afstand tussen de agenten en de groep klein wordt (één meter), ontstaat er een benauwende en bedreigende situatie (aldus de agenten en getuigen). De tweede agent houdt de overige jongens op afstand ('de betrokkenen stonden zeer agressief tegenover de verbalisanten'). Vervolgens wordt de eerste agent, de agent met wie Fr. op de grond lag, in zijn rug getrapt. Camerabeelden laten zien dat het om een karatetrap gaat, waarbij met een aanloop – met beide voeten van de grond en met één uitgestrekt been – de agent tussen zijn schouderbladen geraakt wordt. Deze verdachte wordt daarop geraakt door een vuistslag van de andere agent en wil wegrennen. Op dat moment lukt het de tweede agent nog net hem te pepperen en samen met de eerste agent onder controle te houden. Op het moment dat de politiesirenes klinken, vlucht de grote groep weg. De in de rug getrapte agent houdt een rughernia aan het gevecht over.

6.2 Analyse geweldsuitingen

Bij de analyse van geweldsincidenten kijken we naar *de ernst* van het geweld en *de motieven c.q. het doel* van het geweld.[38] De ernst van het

38 De door ons verrichte casestudies bieden onvoldoende mogelijkheden om precies vast te stellen in welke mate diverse soorten geweld precies voorkomen (exacte omvang). Het streven is wel dit in toekomstig (kwantitatief) onderzoek naar gewelddadige jeugdgroepen nader vast te stellen.

geweld wordt op zijn beurt weer bepaald door het *soort geweld* én *tegen wie het is gericht*.

Door een reeks geweldsincidenten – waarbij de door ons onderzochte gewelddadige jeugdgroepen zijn betrokken – te analyseren, kan het *geweldsprofiel* worden vastgesteld.

6.2.1 Soorten geweld

Binnen de gewelddadige jeugdgroepen zien we verschillende soorten van geweld *oplopend in ernst*. Meest voorkomend, is het uitdagen, treiteren, provoceren, uitschelden, bespuwen, intimideren en daadwerkelijk bedreigen[39] (eventueel met wapens). We spreken van *verbaal* en *non-verbaal geweld*. Non-verbaal geweld moet overigens niet onderschat worden. Afhankelijk van het geweldsprofiel van de jeugdgroepen zien we (zeer) ernstige vormen van intimidatie.[40] De schade – niet alleen fysiek, maar ook geestelijk – kan voor het slachtoffer enorm zijn. Twee willekeurige voorbeelden illustreren dat.

> Op woensdag 1 april 2009, omstreeks 04.00 uur, wordt bij een hoekhuis op de Obrechtstraat een inbraak gepleegd, waarbij onder dreiging de autosleutels worden meegenomen en de twee daders vervolgens in de auto van de bewoners wegrijden. Er is bij deze inbraak sprake van forse intimidatie. De bewoners schrikken wakker uit hun slaap en staan plotseling oog in oog met twee daders, waarbij één dader hen bedreigt met een kapot geslagen bierflesje. *'Doordat ik werd bedreigd met dat stuk glas, begreep ik wel dat ik mee moest werken. Als ik dat niet zou doen, dan had ik wel een probleem. Ik schatte wel in dat als ik niet mee zou werken, ik met dat stuk glas bewerkt zou gaan worden.'* De vrouw zegt angst te hebben gevoeld toen zij doorhad dat er inbrekers binnen waren. Zij vreesde dat de daders een vuurwapen bij zich zouden hebben. De kinderen van de bewoners hebben de overval

39 Bedreigingen worden op tal van manieren geuit. Deze jeugdgroepen dreigen iemand bijvoorbeeld indirect dat ze de ruiten zullen ingooien, de auto zullen vernielen, of – erger – de kinderen wat zullen aandoen. Er worden natuurlijk ook directe (doods)bedreigingen geuit tegen het slachtoffer.

40 De mate waarin wordt geïntimideerd, kan onder meer worden afgelezen aan de positie en rol van het slachtoffer (zie Beke en Kuppens, Handboek Huisverbod, achtergrond, methodiek en procedure (2008) waarin het Risicotaxatieinstrument Huiselijk Geweld wordt besproken).

niet gezien, maar worden wakker door het tumult. Zij zijn naderhand erg overstuur. *'Inmiddels zijn we nu zo'n zes weken verder en gaat het langzaam aan wat beter. Met mijn oudste dochter gaat het inmiddels wel goed. De jongste dochter heeft nog steeds problemen met het slapen en slaapt nog elke avond bij mij en mijn man in bed. Gelukkig durven de kinderen inmiddels overdag wel alleen thuis te blijven. 's Avonds durven zij nog niet alleen thuis te blijven. Ikzelf kom ook weer wat beter in mijn vel. De eerste weken was ik erg bezig met wat er gebeurd is. Ik durf 's avonds niet alleen de straat op en vind het moeilijk om alleen te zijn.'*

Op een donderdagavond komt de eigenaresse rond 20.00 uur aan bij haar cafetaria. Rond kwart over acht komt er een groep van ongeveer vijf Marokkaanse jongens (de vaste kern van de Paraplugroep) de zaak binnen. Buiten de cafetaria staat nog een groep van ongeveer vijf Marokkaanse jongens. Het is voor de eigenaresse duidelijk dat de groepjes bij elkaar horen. De groep binnen veroorzaakt overlast door tegen elkaar te schreeuwen, te duwen en te trekken. De eigenaresse vraagt de groep zich rustiger te gedragen, omdat ze overlast veroorzaken voor de andere klanten. Als reactie hierop gaat de groep naar buiten, om vervolgens weer naar binnen te komen. Dit herhaalt zich een paar keer.
Op een gegeven moment komt er vanuit het groepje dat buiten staat, een persoon dicht voor het raam van het cafetaria staan. Hij draagt een zwarte bivakmuts, waardoor alleen zijn ogen zichtbaar zijn. De jongen begint met zijn vuisten heel hard tegen het raam te bonken en zet daarbij zijn hoofd tegen het raam. Dit is voor de eigenaresse, die al eerder meermalen gewelddadig overvallen is, zeer bedreigend. Ze is bang dat hij haar iets aan zal doen. Het bonken gaat misschien wel een minuut door. De eigenaresse voelt zich zo bedreigd dat ze 112 belt. Ze denkt zelf dat de jongens haar zien telefoneren en er daarom vandoor gaan.

Daarnaast maken alle onderzochte jeugdgroepen zich schuldig aan fysiek geweld. Dat kan variëren van duwen, trekken en een enkele 'droge klap'[41] tot lichte of zware mishandeling en (poging tot) doodslag. Laatstgenoemde, ernstige vormen van fysiek geweld komen vanzelfsprekend veel minder vaak voor.

41 Deze kwalificatie wordt gegeven wanneer er enkele klappen vallen zonder dat er bloed vloeit.

We zetten de verschillende soorten geweld op een rij.

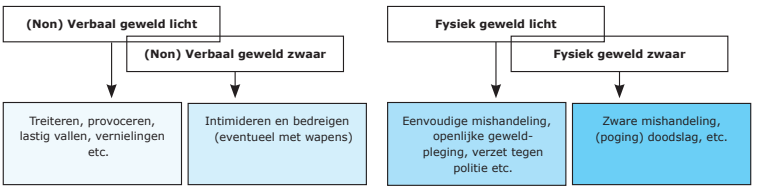

6.2.2 Tegen wie richt het geweld zich?

De ernst van het geweld wordt niet alleen bepaald door het (fysieke) letsel dat men het slachtoffer toebrengt (zie par. 6.2.1), maar ook door de persoon tegen wie het is gericht. Het aanvallen en mishandelen van een politieagent (zie par. 6.3) gaan daarbij een flinke stap verder dan het mishandelen van een leeftijdsgenoot. Relevant is dus tegen wie het geweld zich richt. Indirect zegt dat namelijk ook iets over de ernst van het geweld.

Alle acht gewelddadige jeugdgroepen maken zich schuldig aan lichtere en zwaardere vormen van verbaal geweld. Meestal zijn leeftijdsgenoten, bewoners en ondernemers het slachtoffer, soms ook de politie (zie verderop). Een deel gaat daarbij verder en maakt zich ook schuldig aan licht fysiek geweld. Gebruik van zwaar fysiek geweld komt veel minder voor en lijkt minder een *groeps*delict en meer individueel bepaald. In veel gevallen gaat het dan om geweld, gepleegd door jongeren uit deze jeugdgroepen met psychische en/of gedragsstoornissen ('gestoord geweld').

6.3 Geweld tegen de politie

Duidelijk een stap verder gaat geweld tegen de politie (en andere gezagsdragers). Het gaat meestal om verzet bij aanhouding of het niet opvolgen van aanwijzingen, dan wel het tegenwerken van politiemensen (of andere gezagsdragers).[42] Soms beperken dergelijke confrontaties met bevoegd gezag zich tot één of enkele jongeren uit deze jeugdgroepen,

42 Gevat in de term 'wederspannigheid' of 'belemmering van een ambtenaar in functie'.

maar het komt ook voor dat de groep zich massaal tegen de politie keert. In hoofdstuk 3 (par. 3.5) is beschreven dat gewelddadige jeugdgroepen per definitie moeilijk benaderbaar zijn door derden (waaronder de politie). Het gaat niet alleen om de wens criminele activiteiten af te schermen, maar ook om de behoefte zich de straat als territorium toe te eigenen. In dat laatste geval zien we dat de politie bewust wordt geprovoceerd. Dergelijke confrontaties kunnen overigens zeer ver gaan (ernstige intimidatie, bedreiging en geweld).

> Twee agenten raken gewond bij een uit de hand gelopen aanhouding. Maandagmiddag rond 15.00 uur controleren drie agenten van het Straatroofteam in de Componistenbuurt de bestuurder van een bromscooter. Het voertuig wordt voor onderzoek in beslag genomen. Al snel ontstaat er een oploop van jeugd behorend tot de Singelgroep. Daar de zaak volgens de politie dreigt te escaleren, verzoeken de agenten om assistentie. Eén verdachte, een achttienjarige man, wordt aangehouden voor belediging. Een 24-jarige man probeert de aanhouding te voorkomen. Hij wordt daarop met pepperspray bespoten en aangehouden, waarna de menigte zich ermee gaat bemoeien. Een agent wordt van achteren aangevallen en krijgt een harde vuistslag tegen zijn kaak door een onbekend gebleven man. Hij loopt hierbij een gebroken kaak op. Een tweede agent loopt letsel op aan zijn knie.

Gewelddadige jeugdgroepen die openlijke confrontaties aangaan met de politie, zijn duidelijk een stadium verder in hun geweldsontwikkeling. Het zegt iets over de mate waarin ze zich onaantastbaar wanen, en daarmee over de ernst van hun geweld.

We typeren hierna de wijzen waarop de confrontatie met de politie wordt aangegaan.

6.3.1 Reactief geweld tegen politie

Verzet bij aanhouding en/of het niet opvolgen van aanwijzingen van de politie komen het meest voor. Dat verzet kan ernstige vormen aannemen en uitmonden in zwaar fysiek geweld tegen politiemensen. Verzet bij aanhouding en/of wederspannigheid tegen de politie classificeren

we als *reactief geweld tegen de politie*. Dit geweld is hierbij een directe reactie op politieoptreden. De meeste van de acht gewelddadige jeugdgroepen maken zich hieraan schuldig.

Typerend is een incident waarbij agenten worden bedreigd, ze zich terug moeten trekken en vervolgens hun auto met stenen wordt bekogeld. Een persoonscontrole en daaropvolgende staandehouding loopt uit op een confrontatie met een groot deel van de Dalweggroep. Een fragment uit het proces-verbaal:

> 'Hij zei dat als ik een vent zou zijn, ik hem maar eens op straat zonder uniform tegen zou moeten komen, omdat ik het dan wel eens mee zou gaan maken. We hoorden hem vervolgens iets roepen tegen een aantal jongeren van de Dalweggroep. Vervolgens begon deze groep jongeren stenen naar ons te gooien. Diverse stenen vlogen rakelings langs ons heen. Hierop zijn we in de auto gestapt om veiligheid te zoeken. Vervolgens zagen wij dat de groep jongeren op ons af kwam rennen en de auto met stenen bekogelde. Een van hen sprong zelfs voor onze auto. We konden hem maar net ontwijken. Toen hebben we ons teruggetrokken.'

We zien dat de Dalweggroep – als ze in de gaten krijgt dat de agenten in het nauw worden gedreven – de grens verder overschrijdt en de politie met geweld aanvalt.

In het algemeen komen de raddraaiers gemakkelijk weg met dergelijk gedrag. Ze dragen vaak verhullende kleding (capuchons of shawls) en zorgen dat ze opereren binnen de anonimiteit van de groep. Uitschelden en het bespuwen van politie (op het moment dat ze hun de rug toekeren) zijn schering en inslag. Vrouwelijke politieagenten worden genegeerd. Vooral Marokkaanse jongens willen niet door vrouwelijke agentes worden gecorrigeerd, want dat leidt in hun cultuur tot gezichtsverlies c.q. statusverlies.

6.3.2 Classificatie 'verzetpleger'

Inmiddels wordt in politiesystemen (HKS) gewerkt met het predicaat 'verzet- en geweldpleger'. Daarmee is voor de betrokken politiemensen

duidelijk dat bij aanhouding de kans op verzet en escalatie aanwezig of groot is.

Geweldsregel 6
Als meerdere leden van de vaste kern in de politiesystemen staan geregistreerd onder de gevarenklasse *verzetpleger*, is dat een indicatie dat we te maken hebben met een *gewelddadige* jeugdgroep.

Veelal gaat het om personen met een licht verstandelijke beperking of met ernstige psychische en/of gedragsstoornissen die moeite hebben om hun agressie onder controle te houden. Met name die jongens zijn gevaarlijk en gewelddadig bij een aanhouding. Zij hebben een grote mond of zeggen helemaal niks en gebruiken geweld tegen de politie (verbaal en ook gooien van voorwerpen, spugen en verzet plegen bij aanhoudingen). We hebben het dan over de categorie die in hoofdstuk 3 is omschreven als 'wandelende tijdbommen'.

> Op zondag 15 februari jl. controleren omstreeks 18.35 uur twee politiemensen de bestuurder van een Volkswagen Golf op de openbare weg. Uit onderzoek blijkt de bestuurder van deze Volkswagen Golf, genaamd B.C., niet in het bezit is van een geldig rijbewijs. De verdachte wordt hierop aangehouden en pleegt heftig verzet. *'Middels een door mij aangebrachte opbrengtechniek lukt het de verdachte te boeien. Op dat moment hoor ik hem zeggen: "Ik spuug je in je bek". Als ik vervolgens samen met mijn collega de verdachte in het dienstvoertuig plaats, hoor ik een gorgelend geluid afkomstig van de verdachte. Ik zie dat de verdachte zijn hoofd naar mij draait en nog steeds een gorgelend geluid maakte, kennelijk om mij in het gezicht te spugen. Hierop heb ik met de palm van mijn linkerhand het hoofd van de verdachte van mijn gezicht weggeduwd. Ik zie daarop dat het hoofd van de verdachte in de richting van mijn onderarm gaat, welke op een afstand van tien à vijftien centimeter van zijn gezicht is verwijderd. De verdachte bijt kennelijk opzettelijk en met kracht in mijn linker onderarm. Ik heb mij onder medische behandeling moeten laten stellen in een ziekenhuis.'*

6.3.3 Actief geweld tegen de politie

Aanzienlijk ernstiger is het als confrontaties met de politie ook bestaan uit het gericht bedreigen en intimideren van politiemensen. We kwalificeren dat als *actief geweld tegen de politie*. Dat kan variëren van (doods) bedreigingen waarbij politieagenten met naam en toenaam worden genoemd, tot gerichte intimidatie in de privésfeer. De methodes zijn dezelfde als die bij bewoners en ondernemers worden gebruikt. Het gaat om bedreigingen in woord (*'ik maak je kapot'* en *'ik schiet je dood'*) en gebaar (met de hand een schietgebaar maken of een gebaar dat symboliseert dat men iemand de keel doorsnijdt). Agenten worden opvallend gevolgd door jongeren op scooters, ze gaan rondhangen voor de woning van de politieman of voor de school van zijn kinderen. Ook vernielingen aan auto of woning komen regelmatig voor.

Relevant in dit verband is dat er geen heldere protocollen zijn als het gaat om dit soort bedreigingen in de privésfeer. Veelal wordt er wel actie ondernomen, maar het ontbreekt aan een duidelijke interventiestrategie. We komen daar in deel III nog op terug.

> Acht jaar geleden haalt de toenmalige Singelgroep het landelijke nieuws met de zogeheten dodenlijst. Het 'schriftelijk' bedreigen van politiemensen is door de jaren heen welhaast een handelsmerk van de Singelgroep.
> Vorig jaar is het weer raak. Het betreft een dreigbrief waarin de namen van politieambtenaren die het doelwit zouden zijn, worden genoemd.
> In september 2011 worden op de muur van een woning grove (doods) bedreigingen naar politieagenten geuit: op de persoon, met naam en toenaam. Een van de agenten woont in dezelfde wijk. Dezelfde avond vliegt er een auto in brand en wordt een bushalte vernield. Ook blijkt dat er in andere wijken kopieergedrag ontstaat. Politiemensen krijgen dreigbrieven en er worden valse berichten of meldingen gedaan via Blackberry en MSN.

Geweldsregel 7

Gewelddadige jeugdgroepen die zich keren tegen en confrontaties aangaan met gezagsdragers (waaronder de politie), zijn qua ernst hoger te classificeren. Binnen deze categorie onderscheiden we reactief geweld en – verdergaand – actief geweld tegen de politie. Actief geweld tegen politie krijgt het *hoogste risicoprofiel* en moet met voorrang worden aangepakt.

6.4 Motieven voor geweld

Het is relevant wat de motieven voor jongeren zijn om geweld te gebruiken. Zoals verderop duidelijk zal worden, hangt dat samen met de geweldsprofielen van gewelddadige jeugdgroepen. Het treiteren, provoceren of lastig vallen van bewoners en ondernemers begint meestal als *aardig tijdverdrijf*. Men verveelt zich en begint voor de lol mensen lastig te vallen. Maar allengs zien we dat dergelijk wangedrag een serieuze ondertoon krijgt. Meer en meer wordt het motief zich zo te gedragen op straat bepaald door status of het *verwerven van status*. De straat wordt geclaimd als 'hun domein'. Het verwerven van status is zowel gekoppeld aan het individu als aan de groep. In deze fase wordt het belangrijker elkaar te helpen bij conflicten. *Loyaliteit* wordt de drijfveer van geweldsincidenten.

> Er ontstaat ruzie bij de snackbar. Een van de jongeren uit de Goudsbloemgroep weigert te betalen. De eigenaresse schakelt twee vrienden in om druk uit te oefenen op deze jongen. Binnen een paar minuten staan er veertig man van de jeugdgroep op de stoep. In zulke gevallen zijn ze zich bewust van de macht van de groep. Als het nodig is, staan ze klaar voor elkaar.

Langzaam maar zeker gaat *geldelijk gewin* een grotere rol spelen. De vaste kern van deze jeugdgroepen houdt zich bezig met allerlei vormen van criminaliteit. Het gebruik van geweld kan daarbij nuttig (functioneel) zijn. Bij straatroof en overvallen is (de dreiging met) geweld bijvoorbeeld een middel om het slachtoffer te intimideren en te beroven.

Meer *persoonsgebonden motieven* voor geweld zijn ook relevant. We hebben in hoofdstuk 3 al stilgestaan bij de geweldsincidenten die op het conto komen van psychisch gestoorde personen. Het gaat overigens niet alleen om daders die per definitie gestoord zijn of een psychische aandoening hebben. Ook 'lichtere gedragsstoornissen' kunnen tot geweld leiden. Frustratie, een gekrenkt ego[43] of 'een kort lontje' zijn concrete voorbeelden. We duiden geweldsincidenten die onder deze

43 In de literatuur wordt in dit verband ook wel gesproken over *narcistisch geweld*. Het geweld wordt veroorzaakt door 'een gekrenkt ego' (Van Stokkom, 2010; Van den Brink, 2003; De Haan 1999, 2010).

noemer vallen aan met de term 'gestoord' geweld. Hoe kunnen we gestoord geweld herkennen?

Geweldsregel 8
Kenmerkend voor 'gestoord' geweld is dat het *disproportioneel* geweld is *zonder een echte aanleiding* (anders dan dat de persoon een psychische of gedragsstoornis heeft).

Het onderstaande geweldsincident is een sprekend voorbeeld van 'gestoord geweld'. We zouden de verdachte kunnen typeren als iemand met 'een kort lontje' of iemand die zich snel beledigd voelt (gekrenkt ego).

Op 3 juni 2011, rond 14.35 uur, loopt een man vanuit zijn werkplaats naar het T. plantsoen. Op dat moment heeft hij een map en een aluminium klapper in zijn linkerhand, die hij voor zijn lichaam draagt. De man loopt op het voetpad, waar geen fietsers of scooters mogen komen. 'Op het moment dat ik vanaf de bovenste traptrede op het voetpad wil stappen, zie ik plotseling aan mijn rechterzijde een scooter aan komen rijden. Die scooter rijdt met een bloedgang. Hij is op dat moment ongeveer een meter van mij verwijderd. Ik heb die scooter daarvoor niet aan zien komen, omdat mijn zicht belet werd door bosjes. Ik schrik me kapot. Ik moet snel achteruitspringen om te voorkomen dat hij mij aanrijdt. Direct daarop roep ik uit schrik *"Malloot!"* naar hem. Meer zeg ik niet. Ik hoor dat die man niets terug zegt. Ik zie wel dat hij zijn scooter op het voetpad op zijn standaard zet. Ik zie dat hij de buddyseat van de scooter openmaakt. Ik ben op dat moment al vlakbij de man met de scooter. Ik zie dat er in ieder geval twee schroevendraaiers in de buddyseat liggen, waarvan een met een rood handvat [30-35 cm groot]. Ik zie dat de man de schroevendraaier met het rode handvat pakt. Ik wil die man nietsvermoedend passeren. Ik loop gewoon met een rustige pas en ik zeg helemaal niets. Nog voordat ik hem kan passeren, zie ik dat hij die schroevendraaier met zijn rechterhand pakt. Ik zie dat hij de schroevendraaier met een gebalde vuist vastpakt. Ik zie en ik voel vervolgens dat hij met die schroevendraaier doelbewust en met kracht, bovenhands, op mij insteekt. Ik zie en ik voel dat hij, met de scherpe zijde van de schroevendraaier naar het rechtergedeelte van mijn borstkas steekt. In een reflex houd ik mijn rechterhand met de aluminium klapper voor mijn borstkas. Dat doe ik om mijzelf te beschermen. Ik voel dat hij mijn hand daarbij

raakt. Ik zie en ik voel dat hij direct daarna nog een keer doelbewust op dezelfde wijze op mij insteekt met de schroevendraaier. Ik voel dat hij mij daarbij wederom op mijn hand raakt. Ik voel tevens dat hij mij een keer op mijn borstkas raakt. Een van drie in het plantsoen aanwezige meisjes roept naar de dader: *"Hé, joh!"* Waarop de dader roept: *"Bemoei je er niet mee!"'*

Als tweede persoonsgebonden motief is geweld vanuit *frustratie* zeker zo belangrijk. De geweldpleger voelt zich tekort gedaan of gediscrimineerd. Dat is vervolgens de rechtvaardiging om letterlijk 'van zich af te slaan'. Binnen de acht gewelddadige jeugdgroepen komen we regelmatig geweldsincidenten tegen die zijn terug te voeren op het gevoel te worden gediscrimineerd (zie de volgende paragraaf voor enkele voorbeelden). Dat heeft ongetwijfeld te maken met de allochtone samenstelling van deze acht jeugdgroepen (met een sterke vertegenwoordiging van Marokkaanse jeugd).

Interessant is overigens dat dit gevoel mede wordt gevoed door de omgeving. Niet alleen de jongeren uit deze jeugdgroepen, maar ook de (Marokkaanse) gemeenschap waar ze deel van uitmaken, is sterk geneigd bij geweldsincidenten de eigen jeugd als slachtoffer te zien. Bij de volgende gewapende overval worden de rol van dader en slachtoffer volledig omgedraaid.

De overval vindt plaats tegen sluitingstijd, als er geen klanten meer aanwezig zijn. Op het moment dat de twee daders binnenkomen, denkt de eigenaar van de cafetaria in eerste instantie dat zij klanten zijn en zet de frituur weer aan. Een van de daders richt echter een op een vuurwapen gelijkend voorwerp op de twee aanwezige medewerkers van de cafetaria. De eigenaar van de cafetaria verklaart later angst te hebben gehad om te worden neergeschoten. De andere dader bedreigt de vrouwelijke medewerker tijdens de overval met een schaar.

De eigenaar van de cafetaria gooit een schep frituurvet naar het tweetal. Hierop vluchten de twee daders richting de deur. Vervolgens gooit hij een tweede maal frituurvet over het tweetal. Dan vluchten de daders. Het vrouwelijke slachtoffer verklaart: *'Het volgde elkaar allemaal erg snel op, ik was heel erg bang dat ik neergeschoten zou worden of dat ik neergestoken zou worden. Ik weet nog dat ik dacht als ik nu doodga, hoe kunnen mijn kinderen zich dan redden?'* De intimidatie vindt niet alleen tijdens de overval plaats. Zo ontvangt de politie signalen via de Stichting Marokkaanse Dienstverlening

dat er wraak is gezworen op de eigenaar van de cafetaria. Politieambtenaren hebben hierop gesprekken gevoerd met de families van beide daders. Hierbij is aangegeven dat de families verantwoordelijk zullen worden gehouden voor eventuele wraakacties. Bovendien geeft de vrouwelijke medewerkster aan: *'Wij hebben naast onze cafetaria een koffiehuis. Sinds de overval worden wij uitgescholden door de bezoekers van dit koffiehuis. Wij worden uitgescholden voor "kankerchinees". We krijgen allerlei opmerkingen naar ons hoofd, en ze vragen waarom wij met frituurvet naar kinderen gooien. Ik heb het idee dat zij familie of kennissen van de overvallers zijn. Ik ben nu bang dat als de overvallers vrijkomen, ze ons weer komen opzoeken. Ik voel mij niet veilig in Nederland. Dit is al de tweede keer dat ik overvallen ben. Mijn dochter is pas geleden door meisjes onder bedreiging bestolen. Zij heeft daar aangifte van gedaan.'* Opvallend in dit verband is een vraag van de hoofddader M.B. tijdens een van de verhoren. Hij vraagt aan de politieambtenaren wat er gebeurt indien de aangever zijn aangifte intrekt.

6.5 Grootschalige escalaties

Een aantal van de door ons onderzochte gewelddadige jeugdgroepen is betrokken geweest bij massale ongeregeldheden in het publieke domein. Schijnbaar kleine of geïsoleerde incidenten leidden in de machtsstrijd om de heerschappij op straat tot forse escalaties. In drie gemeenten zijn er momenten geweest dat de vlam echt in de pan sloeg en de situatie volledig uit de hand liep. Hierna volgt een korte beschrijving van twee casussen.

Eind voorgaand jaar groeit een simpel sneeuwbalincident uit tot een ware veldslag, waarbij de Mobiele Eenheid moet worden ingezet om de rust te herstellen. Wat begint als een sneeuwballengevecht door de jonge lichting van de Goudsbloemgroep, eindigt in massale, systematische vernielingen (onder meer het ingooien van ruiten en het vernielen van auto's) en straatroof (het aanhouden van automobilisten en voorbijgangers om ze vervolgens te beroven van waardevolle spullen). Uiteindelijk is de ME ingezet en is een groot aantal aanhoudingen verricht. Onder de aangehouden jongeren zitten enkele strafrechtelijk minderjarigen (twaalfminners). Het is een typisch voorbeeld van een georganiseerde rel. Er dreigt een machtsvacuüm, waarin dit soort jeugdgroepen, of althans een aantal

vastekernleden (zogenoemde 'straatterroristen'), onmiddellijk in actie komt en de gelegenheid aangrijpt om rotzooi te trappen en strafbare feiten te plegen. Als reactie op dit incident is na 22.00 uur een samenscholingsverbod van kracht. De strenge handhaving heeft een kat-en-muisspel op gang gebracht.

In een andere gemeente leidt de aanhouding van een woninginbreker in de nachtelijke uren enkele weken later tot een ernstige confrontatie. De politie wordt beticht van hardhandig optreden en discriminatie. Een van de jongens van de Robijngroep zou begin september 'in elkaar geslagen' zijn door de politie. Tijdens die nacht is er een inbraak gemeld, waarbij een bekende scooter gesignaleerd is. Daarop wordt een team naar het adres van de verdachte gestuurd, die inderdaad op de scooter komt aanrijden. Als ze de jongen willen controleren, escaleert dat direct en worden de politieagenten uitgescholden voor 'kankerpolitie'. De jongen wordt bij aanhouding op de grond gedrukt en geboeid. Naderhand verklaart de jongen dat de politie begon met schelden en geslagen heeft. In het verhoor is hij het ene moment agressief en het volgende moment beleefd en sociaal wenselijk. Vooral die laatste coöperatieve houding heeft er waarschijnlijk aan bijgedragen dat er is afgezien van voorgeleiding. In overleg met de hulpofficier van justitie is de jongen heengezonden. De betreffende jongere heeft vervolgens een klacht ingediend bij de klachtcoördinator.

Dit vermeende verhaal over 'mishandeling' is een eigen leven gaan leiden.[44] Het betrokken politieteam is van mening dat dit uiteindelijk tot een escalatie heeft geleid vlak na de zomer. Op de muur van een woning worden grove (doods)bedreigingen naar politieagenten geuit (op de persoon, met naam en toenaam). Een van de agenten woont in dezelfde wijk. Dezelfde avond wordt een auto in brand gestoken en wordt een bushalte vernield. Omdat het om ernstige bedreiging van individuele politiemensen gaat, is een rechercheteam – vergelijkbaar met een Micriteam[45] – in het leven geroepen. De grens is bereikt. De leiding van het betreffende politiekorps accepteert niet dat politiemensen bedreigd worden. Ook blijkt dat er in andere wijken kopieergedrag ontstaat. Politiemensen krijgen dreigbrieven en er worden valse berichten

44 Dat deze zaak is geseponeerd en dat er een klacht is ingediend tegen de politie, zingt rond en voedt onlustgevoelens. In hoeverre de klacht gegrond is, wordt vanwege mogelijke belangenverstrengeling getoetst door het politiekorps uit een ander district.

45 Politieteam dat zich speciaal bezighoudt met opsporing van middelzware criminaliteit.

of meldingen gedaan via Blackberry en MSN. Uiteindelijk zijn er vier jongeren van de Robijngroep op basis CIE-informatie aangehouden en strafrechtelijk vervolgd.[46]

6.6 Vijf geweldsprofielen inhoudelijk

Hoe ontwikkelen gewelddadige jeugdgroepen zich? De eerste signalen zijn te vinden in de wijze waarop jeugdgroepen zich manifesteren in het publieke domein (op straat).

Het gaat daarbij niet om jeugdgroepen die zich schuldig maken aan lichte provocaties, treiterijen en het lastig vallen van bewoners of voorbijgangers. Kortom, 'stoer gedrag' waarmee jongeren proberen 'straatstatus' te verwerven. Dat is inherent aan bijna alle problematische jeugdgroepen. In ieder geval de meeste overlastgevende – en ook een deel van de hinderlijke – jeugdgroepen zijn uit op het verwerven van straatstatus. Dat is op zich dus niet voldoende om te spreken van (potentieel) gewelddadige jeugdgroepen.

Het doel van het geweld is bepalend voor het geweldsprofiel van jeugdgroepen. We onderscheiden daarbij twee soorten geweld:

1. Allereerst zien we gewelddadige jeugdgroepen die het publieke domein *feitelijk* en *doelbewust* claimen of zelfs opeisen en hierbij gebruikmaken van intimidatie, bedreiging of fysiek geweld. Deze jongeren zouden we kunnen typeren als 'straatterroristen'. De houding van dergelijke vastekernjongeren wordt het best getypeerd met de uitspraak van een van hen: *'Wij zijn hier de baas, jullie niet, de politie niet, niemand niet, behalve wij.'* Het geweld dient ter ondersteuning van deze heerschappij over het publieke domein. We typeren het hierbinnen vallende geweld als *territoriaal geweld*.
2. Na verloop van tijd gaat het accent minder liggen op dit territoriaal geweld. Dan manifesteren deze gewelddadige jeugdgroepen zich minder in het publieke domein en verschuift de focus zich naar hun criminele activiteiten. Het geweld dient dan vooral ter ondersteuning daarvan. We typeren het geweld dan als *crimineel geweld*.

46 Onder de noemer 'bedreiging met graffiti'.

Binnen deze twee vormen van geweld kunnen we vijf geweldsprofielen onderscheiden. Deze worden bepaald door de ernst van het geweld. De ernst van het geweld wordt op zijn beurt bepaald door het soort geweld[47] en tegen wie het is gericht.

6.6.1 Territoriaal geweld: geweldsprofiel 1 t/m 3

Onze aandacht gaat allereerst uit naar overlastgevende en criminele jeugdgroepen die feitelijk en doelbewust de openbare ruimte claimen of opeisen als 'hun' domein. We typeren hun geweld als *territoriaal geweld*: provocaties, intimidaties en fysiek geweld.

> De Singelgroep is enkele jaren geleden ontstaan uit drie overlastgevende jeugdgroepen, waarvan één (de Mozartlaangroep) zich toentertijd voornamelijk bezighield met dit grensoverschrijdend territoriaal geweld. Ze intimideren en bedreigen bewoners. Er worden vernielingen aangericht, ruiten ingegooid, voorbij rijdende bussen worden met stenen bekogeld en er wordt in brievenbussen geplast. Ze kijken hoever ze kunnen gaan. 'Ze maken ons toch niks', is het adagium van deze jongens, vaak gesteund in het etteren door de dreiging met oudere broers of neven. Dergelijk intimiderend gedrag richt zich niet alleen op bewoners en ondernemers. Ook op school of in en rondom uitgaansgelegenheden moet een dergelijke reputatie worden hoog gehouden.

We zien een interessant onderscheid tussen gewelddadige overlastgevende en criminele jeugdgroepen. Overlastgevende jeugdgroepen zijn veel openlijker en actiever bezig met het opeisen van het publieke domein. Ze intimideren en bedreigen bewoners en ondernemers en richten vernielingen aan. Kortom, ze zijn zichtbaar bezig hun status te vestigen op straat. Criminele jeugdgroepen gebruiken aanzienlijk minder geweld. Bij hen gaat het (inmiddels) niet meer om het feitelijke geweld, want ze kunnen bogen op de status of naam die ze op het

47 Waarbij primair wordt gekeken naar de precieze geweldsuiting. Maken jeugdgroepen zich voornamelijk schuldig aan provocaties en (verbale) treiterijen, of gaat het verder? Dan is er sprake van gewelddadige jeugdgroepen. We kunnen in dat geval denken aan het gericht intimideren en bedreigen van mensen of – ernstiger – zelfs het daadwerkelijk toepassen van (fysiek) geweld (op de persoon of op goederen).

terrein van geweld al lang en breed hebben opgebouwd. Als ze zich schuldig maken aan territoriaal geweld, is het vaak louter bedoeld om het geweldsimago van de groep te bevestigen. Het voedt de *war stories* die in de wijk de ronde doen. Met *war stories* bedoelen we alle verhalen – feit of mythe – die de ronde doen. Vaak hebben criminele jeugdgroepen er zelf baat bij om deze verhalen aan te wakkeren en te overdrijven. De groep is trots op zijn haast onaantastbare positie, profiteert ervan en onderstreept die positie met machtsvertoon.

Jeugdgroepen die territoriaal geweld plegen, voldoen aan één of meer van de drie daarbinnen voorkomende geweldsprofielen. Territoriaal geweld dat zich richt tegen bewoners, ondernemers en anderen beschouwen we als *geweldsprofiel 1*. Een slag ernstiger is territoriaal geweld dat zich richt tegen de politie. Daarbinnen onderscheiden we de twee eerder beschreven geweldsprofielen: reactief geweld tegen de politie (*geweldsprofiel 2*) of actief geweld tegen de politie (*geweldsprofiel 3*). Een gewelddadige jeugdgroep die voldoet aan alle drie de geweldsprofielen, is daarmee vanzelfsprekend van een zwaarder kaliber dan een jeugdgroep die alleen maar voldoet aan het eerste geweldsprofiel.

6.6.2 Crimineel geweld: geweldsprofielen 4 en 5

De vaste kern van criminele jeugdgroepen gaat zich meer en meer bezighouden met criminele activiteiten. Tegelijkertijd houden ze zich minder op in het publieke domein (de straat) en neemt de door hen veroorzaakte overlast af. Dat heeft te maken met hun leeftijd (begin tot midden twintig), maar ook met het beperken van de pakkans. Ze gaan als het ware 'ondergronds'. Ze zijn er niet (meer) bij gebaat zich *in the picture* te spelen door (verbaal) wangedrag, doelloos provoceren en treiteren en 'rellen om het rellen'.

Hiermee verandert het gewelddadige karakter van dergelijke jeugdgroepen. Geweldsuitingen ondersteunen vooral de criminele activiteiten (zie hierna). We typeren hun geweld als *crimineel geweld*. Daarbinnen onderscheiden we twee geweldsprofielen.

Jeugdgroepen die voldoen aan *geweldsprofiel 4*, gebruiken *instrumenteel geweld* bij het plegen van concrete delicten. Instrumenteel geweld

dient in dit soort situaties direct een ander (centraal) doel. Serieuze straatroof,[48] (gewapende) overvallen of berovingen en afpersing vallen onder deze noemer. Iemand wordt bedreigd met geweld of daadwerkelijk mishandeld met het uiteindelijk doel geld of goederen te verkrijgen.

Jeugdgroepen die voldoen aan *geweldsprofiel 5*, gebruiken *functioneel geweld* of *geweld als 'lifestyle'*. Hier is veel meer bepalend dat ze de mogelijke optie hebben om tot geweld over te gaan. Dit is nuttig in verband met het soort criminaliteit dat ze plegen of omdat het past binnen de voor hen normale levensstijl. In het drugscircuit bijvoorbeeld is het functioneel (of zo men wil nuttig) als men bereid is in voorkomende gevallen geweld te gebruiken. De drugswereld is in meerdere opzichten gewelddadig en uiterst risicovol.

Maar ook in de mensenhandel, de gedwongen prostitutie, de gokwereld, bij witwaspraktijken (waaronder dubieuze investeringen in onroerend goed) en 'verplichte dienstverlening' in de horeca (portiers)[49] is de potentiële mogelijkheid om geweld te gebruiken functioneel. Het zijn vormen van criminaliteit waarbij (de dreiging met of het gebruik van) geweld gangbaar is. Het zijn '*geweldsgeïnfecteerde delictsvormen*'.

Geweldsregel 9

Hoe worden gewelddadige jeugdgroepen getypeerd? Allereerst wordt gekeken naar het precieze doel van het geweld. We zien dan twee vormen: *territoriaal geweld*, met als doel het claimen van de straat (alleenrecht/vrijplaats), en *crimineel geweld* met als doel het realiseren van overige criminaliteit (straatroof, overvallen, mensenhandel e.d.).

Daarbinnen onderscheiden we vijf geweldsprofielen van de vaste kern. Deze worden bepaald door (1) het soort geweld (= zwaarte) en (2) tegen wie het is gericht.

48 Het gaat vooral om geplande straatroof met het vooropgezette doel iemand te beroven.

49 Waarbij financiële deelname in horecabedrijven wordt afgedwongen of protectiegelden worden betaald.

6.7 Schematische weergave van de vijf geweldsprofielen

Een schematisch overzicht van de vijf geweldsprofielen.

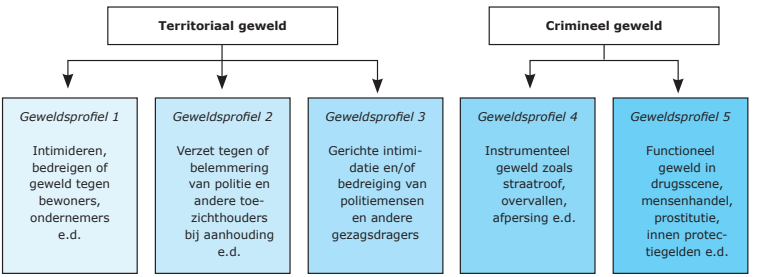

7 Gewelddadige jeugdgroepen beschreven

Een logische laatste stap is de acht gewelddadige jeugdgroepen te schetsen aan de hand van voornoemde geweldsprofielen. We bespreken eerst de drie gewelddadige overlastgevende jeugdgroepen (par. 7.1) en vervolgens de vijf criminele jeugdgroepen (par. 7.2).

7.1 Schets van drie gewelddadige overlastgevende jeugdgroepen

De drie gewelddadige overlastgevende jeugdgroepen zijn echte 'straatgroepen'. Ze zijn nadrukkelijk in het straatbeeld aanwezig. Ze zorgen voor de nodige overlast en maken zich schuldig aan allerlei vormen van lichte criminaliteit, zoals winkeldiefstal, auto-inbraak en inbraak in woningen en kelderboxen.

7.1.1 Ruim veertig antecedenten bij vijftien vastekernleden

Om een indruk te geven van het criminele 'record' nemen we de Robijngroep als voorbeeld. Van de vijftien jongeren die gerekend worden tot de vaste kern van de Robijngroep, heeft ongeveer een derde géén antecedenten. De overige twee derde heeft een tot zes antecedenten,[50] waaronder diefstal/woninginbraak, brandstichting, bedreiging (openlijk geweld in vereniging), openlijke geweldpleging, heling, mishandeling, diefstal met geweld, openbare orde, vernieling, oplichting, valsheid in geschrifte en verkeersdelicten. In totaal gaat het om 42 antecedenten. Maar dat is zeker het topje van de ijsberg. Van deze 42 strafbare feiten resulteert een aanzienlijk deel in een sepot, vanwege gebrek aan bewijs.

50 Let op: één antecedent kan meerdere strafbare feiten omvatten.

7.1.2 Gangbare geweldsprofielen overlastgevende jeugdgroepen

Dat drie overlastgevende jeugdgroepen het predicaat 'gewelddadig' krijgen, heeft primair te maken met de wijze waarop ze het publieke domein claimen c.q. voor zich opeisen. Ze gaan daarbij onder meer de confrontatie aan met bewoners en ondernemers. Ook vinden de eerste schermutselingen plaats met politie en andere toezichthouders. Het gaat bijvoorbeeld om bedreiging en bedreiging in openlijke vereniging (art. 284/285 Sr), openlijke geweldpleging tegen personen of goederen (art. 141 Sr), openbare orde (art. 142 Sr), vernieling (art. 350 Sr), en minder frequent om diefstal met geweld (art. 312 Sr).

Geweldsregel 10
Als vuistregel geldt dat gewelddadige *overlastgevende* jeugdgroepen zich schuldig maken aan territoriaal geweld volgens de geweldsprofielen 1 en/of 2.

De mate waarin ze zich schuldig maken aan dergelijk geweld, kan *in ernst* variëren. Om aan te geven waar het precies om gaat, presenteren we een schets van het geweldsprofiel van de Brinkgroep. Deze schets is in meerdere opzichten representatief voor de twee andere gewelddadige overlastgevende jeugdgroepen.

7.1.3 Geweldsprofiel Brinkgroep

In de rangorde van gewelddadige jeugdgroepen staat de Brinkgroep op de onderste plaats, maar wel 'met stip' zoals we aan de hand van de volgende beschrijving kunnen zien, want er gaat serieuze dreiging uit van hun geweld. Het is het soort groep waarvoor mensen verhuizen.

> De Brinkgroep is een echte straatgroep. De groep intimideert en bedreigt onder anderen bewoners en ondernemers (*geweldsprofiel 1*) en oefent een ware straatterreur uit, waarbij zeer jonge kinderen van acht tot veertien jaar gericht worden ingezet. Bewoners en voorbijgangers die op straat lopen of langs fietsen, worden lastig gevallen. De groep intimideert meisjes en vrouwen met vervelende en grove opmerkingen. Bewoners die vanuit de wijk naar het centrum lopen, moeten langs de Brinkgroep, die vaak bij

een bruggetje staat. Op camerabeelden (in het kader van openbare orde en veiligheid) is te zien dat passanten bij het minste of geringste worden gemolesteerd. Er hoeft maar iets te gebeuren (iemand wordt per ongeluk aangeraakt bij het passeren) en mensen krijgen bijvoorbeeld een schop in hun rug. Het is veelzeggend dat niemand aangifte durft te doen.

Lage aangiftebereidheid

De algemene teneur onder bewoners is er één van berusting. De (veelal) Marokkaanse bewoners durven niet te klagen of willen 'de vuile was niet buiten hangen'.

In een nabijgelegen wijk is er zelfs sprake van gerichte bedreiging. Bewoners melden dergelijke incidenten wel, maar alleen anoniem. Ze durven geen namen van daders te noemen. Tekenend is dat de woningbouwcorporatie in dit deel van de stad ook niet zelf de wijk in gaat, maar bewoners naar haar kantoor laat komen om ze aan te spreken op wangedrag van jongeren (en soms van het hele gezin). Zo'n werkwijze wijst erop dat het gebied langzaam een *no go area* wordt.

Gedwongen verhuizing

De ernst van de terreur manifesteert zich in het feit dat de laatste twee jaar in de Brink en in de nabijgelegen wijk Dreef zeker zes tot zeven gezinnen en/of personen zijn weggepest. Een deel van deze slachtoffers is bekend bij de betrokken politieteams en een ander deel niet. Zij hebben zelfstandig (en in stilte) het besluit genomen om te vertrekken en bij de betrokken woningbouwvereniging aangegeven dat ze de woonomstandigheden dusdanig verslechterd vinden dat ze in aanmerking willen komen voor een andere woning. Dit alles speelt al enige jaren, maar het lijkt – zo stellen betrokken politiefunctionarissen – ernstiger te worden.

Spraakmakende incidenten

Vooral de jonge lichting valt op door haar aandeel bij het provoceren en intimideren van bewoners. Dat beperkt zich niet alleen tot volwassenen, ook leeftijdsgenoten zijn een doelwit. Illustratief is een filmpje op YouTube waarop is te zien hoe enkele meisjes worden lastiggevallen en hun fiets afhandig wordt gemaakt.

Een buurtactie om de leefbaarheid van de buurt te verhogen wordt afgeblazen omdat jongens van de Brinkgroep met hun mountainbikes hinderlijk

gaan crossen en met de bloembollen – die bewoners willen planten in diverse plantsoenen in de wijk – gaan gooien.
Beide incidenten zijn opgepikt door de media en hebben er mede toe geleid dat de daders justitieel zijn aangepakt (met als resultaat een aantal veroordelingen tot een taakstraf).

Regisseurs van overlast

Op de achtergrond spelen drie à vier vastekernjongeren van de Brinkgroep van begin twintig een sturende rol. Het zijn niet alleen jongeren die in deze wijk wonen. Deels zijn het familieleden die bij tijd en wijle rondhangen bij de Brinkgroep. De invloed van deze – vaak wat oudere – familieleden is uiterst negatief. A.D. en O.B. (beide 23 jaar) kunnen worden gezien als aanjagers van de overlast.[51]
Onder regie van de oudere garde kan het escaleren. Zo gooien jongeren, in opdracht van deze oudere lichting, ruiten in bij bewoners. Dergelijke terreur kan er op den duur dus toe leiden dat bewoners zich gedwongen voelen te verhuizen. Het is deze wat oudere vaste kern van de Brinkgroep die uiteindelijk de regie voert als het gaat om overlast en meer in het bijzonder om de heerschappij van de Brinkgroep in de buurt. Ze zijn (1) op de achtergrond als leiders aanwezig of (2) spelen een echte leidende 'straatrol' bij het intimideren van bewoners. De achttienjarige Ch.B. is hier een voorbeeld van. Hij stuurt de jonge garde aan. Alhoewel hij zich niet voordoet als de leider van de groep, wijst alles erop dat hij dat wel is. Hij spant andere jongeren uit de Brinkgroep voor zijn karretje. Hij kan overigens goed leren en er worden veel pogingen gedaan hem op het rechte pad te krijgen.

Ook de Dalweggroep profileert zich op het gebied van territoriaal geweld. Ze gaan daarbij wel een slag verder. Zij beschouwen ook de politie als een indringer in 'hun' wijk en verklaren deze 'de oorlog'. De wapenfeiten op dit terrein beperken zich tot provocaties en kleine schermutselingen. Eerder beschreven we het incident waarbij jongeren uit deze groep een aanhouding proberen te verhinderen en de politie(auto) met stenen bekogelen. De geweldsprofielen 1 en 2 zijn van toepassing op de Dalweggroep.

51 Ze staan daarmee ook geregistreerd op een lijst van STOC (afkorting voor 'Stelselmatig Tackelen Overlastgevende Criminelen'). Op deze lijst zijn de vijftien grootste overlastgevers geselecteerd.

Tot slot hebben we de Robijngroep als derde gewelddadige overlastgevende jeugdgroep. Deze jeugdgroep is ook in beeld geweest in verband met ernstige en gerichte bedreigingen van politiefunctionarissen. In de rangorde van de drie gewelddadige overlastgevende jeugdgroepen scoren ze hoog op territoriaal geweld. Alle drie daarbinnen vallende geweldsprofielen zijn op hen van toepassing. Nadere analyse wijst uit dat een klein deel van de vaste kern verantwoordelijk is voor dit ernstige geweldsprofiel. Dit is een typisch voorbeeld van wat we de 'vaste kern^{plus}' noemen. Het gaat om twee – en wellicht drie – jongeren met psychische en gedragsstoornissen. Deze vaste kern^{plus} wordt in verband gebracht met een serie woninginbraken en heling. Qua geweld zitten ze in een ander stadium. Ze intimideren en bedreigen politiemensen en NS-personeel. Ze spelen een rol in het eerder beschreven incident, waarbij enkele politiefunctionarissen persoonlijk worden bedreigd, wat navolging krijgt in een reeks dreigbrieven aan het adres van andere politiemensen en in valse berichten of meldingen via Blackberry en MSN. Uiteindelijk zijn voor die eerste bedreiging vier jongeren van de Robijngroep (op basis van CIE-info) aangehouden en strafrechtelijk vervolgd.

Bij een verdiepende analyse is de rol van deze vaste kern^{plus} verder belicht. Wat blijkt:

- Ze bepalen voor de buitenwacht in sterke mate het profiel van de Robijngroep. De status die de Robijngroep heeft in de optiek van de politie (en de buurt), is – met andere woorden – gebaseerd op de incidenten waarbij deze vaste kern^{plus} een leidende rol heeft gespeeld.
- Er is enige reden tot zorg. Er tekenen zich grofweg twee scenario's af. Het *eerste* scenario houdt in dat deze vaste kern^{plus} langzaam maar zeker de rest van de Robijngroep meetrekt. Over één tot twee jaar is het dan een jeugdgroep waaraan justitie en politie de handen vol hebben. Het *tweede* scenario is dat de vaste kern^{plus} wordt aangepakt (opgepakt) of zich gaat aansluiten bij andere (meer crimineel) georiënteerde jeugdgroepen. De openbare-ordeproblematiek zal dan afnemen, dan wel zich verplaatsen. Het resterende deel van de Robijngroep zou in dat geval het predicaat 'gewelddadig' kunnen kwijtraken.

7.1.4 Sleutelbegrippen bij territoriaal geweld

In voornoemde beschrijving zitten enkele kernbegrippen als het gaat om territoriaal geweld. We noemen er enkele: (zeer) jonge leeftijd daders (deelname van twaalfminners), geen of lage aangiftebereidheid, angst voor represailles, straatterreur, gedwongen verhuizing, op specifieke personen gerichte intimidatie, bedreiging of geweld en verzet tegen de politie zijn indicaties dat het gebied langzamerhand een *no go area* gaat worden.

Als de betrokken politieteams een beschrijving van gewelddadige overlastgevende jeugdgroepen geven, is het relevant dat één of meer van deze kernbegrippen naar voren komen. Ze zijn relevant omdat deze begrippen stuk voor stuk onderstrepen dat we te maken hebben met territoriaal geweld.

7.1.5 Geweldsprofielen op een rij

Op basis van onze analyse kunnen we het geweldsprofiel van de drie gewelddadige overlastgevende jeugdgroepen bepalen. We geven dat hieronder weer.

7.2 Schets van vijf gewelddadige criminele jeugdgroepen

Hoe ziet het geweldsprofiel van de vijf onderzochte gewelddadige *criminele* jeugdgroepen eruit?

7.2.1 Dubbel of enkelvoudig criminaliteitsprofiel

Bij drie van de vijf criminele jeugdgroepen zien we een dubbel criminaliteitsprofiel (en dus een dubbel geweldsprofiel). Dat heeft te maken met het feit dat zeker drie van de vijf criminele jeugdgroepen gesegmenteerd zijn c.q. uit meerdere subgroepen bestaan. Grofweg zien we aan de ene kant een vaste kern van overlastgevers (veelal de lichting tot 18 à 19 jaar) én aan de andere kant een vaste kern van criminelen (veelal de groep 18-plussers).

Alleen de Herveldgroep en in toenemende mate de Singelgroep wijken hiervan af. Deze twee criminele jeugdgroepen hebben of krijgen meer en meer een enkelvoudig criminaliteitsprofiel. Ze komen minder voor in het straatbeeld, zijn daarmee ook minder zichtbaar voor de buitenwereld en leggen zich toe op minder zichtbare criminaliteit.

> De Singelgroep was en is tot op bepaalde hoogte een *family business*. Er zijn duidelijke aanwijzingen dat criminele families (of soms oude Berberclans) via prominente groepsleden hun gezag en macht proberen te handhaven en te vergroten. In het geval van de families A. en M.R. zagen we zelfs een kleine machtsstrijd binnen de Singelgroep. De families voorzien in een (landelijke) criminele infrastructuur, inclusief kennis van criminele (afzet) markten en vaardigheden. De vaders, ooms, broers en neven zitten vaak ook in de criminele handel. De vaste kern van de Singelgroep fungeert als een soort 'straatsoldaat'. Binnen een dergelijke structuur is het zaak om minder op te vallen en de pakkans te verlagen. Daarmee verandert het overlastprofiel. De groep probeert waarschijnlijk heel bewust zijn handel te beschermen en zich niet (langer) te bezondigen aan territoriaal geweld. Als geweld gebruikt wordt, is het vooral gericht op machtsvertoon om de status quo te bevestigen. De jongens gaan ervan uit dat de buurt zo bang is dat dreigen alleen al voldoende is. Het *criminele geweld* bij de Singelgroep wordt daarmee steeds dominanter.

De afname van het 'zichtbare geweld' wordt overigens door de buitenwacht (politie en gemeente) vaak ten onrechte gepresenteerd als een succes. De jeugdgroep is 'rustiger' geworden. Onbedoeld effect is bovendien dat hiermee de informatiepositie over een dergelijke (criminele) jeugdgroep verslechtert.

De Singelgroep lijkt anno 2012 aan status in te boeten; in elk geval bij de politie. De groep is – zo stelt men – 'rustiger' en 'aanspreekbaar' geworden. Waarbij overigens blijkt dat politiemensen nog verbazingwekkend weinig weten van de geschiedenis van een van de meest beruchte jeugdgroepen uit de Componistenbuurt. Met het wisselen van wijkagenten verdwijnt de kennis over deze jeugdgroep, hun voorgeschiedenis en de kennis over drugshandel door familieleden van de groepsleden. De wijkagenten geven overigens ook zelf aan over een oppervlakkig beeld te beschikken.

Ruim 100 tot 150 antecedenten

Het zal geen verwondering wekken dat de vaste kern van deze vijf gewelddadige criminele jeugdgroepen inmiddels een forse staat van dienst heeft opgebouwd als het gaat om antecedenten. De zestien vastekernleden van de Singelgroep hebben samen krap honderd antecedenten en de tien vastekernleden van de Goudsbloemgroep hebben ruim 150 antecedenten.[52] Om een idee te geven van de 'veelzijdigheid' van hun criminele carrières staat hierna de lijst met antecedenten van een van de kopstukken.

Aan de hand van de criminele 'record' van de vastekernleden is goed de ontwikkeling te zien (de carrière) die ze doorlopen. Aanvankelijk ligt het accent op (lichtere) vermogensdelicten (diefstal, woninginbraak en heling), openbare orde en wederspannigheid/niet voldoen aan een bevel/vordering ambtenaar. Naarmate ze ouder worden, worden de antecedenten ernstiger. Het gaat om openlijke geweldpleging, zware mishandeling en zelfs poging tot doodslag. Ook komt deze vastekernjongere van de Goudsbloemgroep in beeld voor drugsdelicten en overvallen. Hij heeft veel meer op zijn kerfstok dan blijkt uit de geregistreerde antecedenten.

52 Exact gaat het om 93 en 153 antecedenten.

M.Th., 13-08-1990[53]

Delictomschrijving opsporing	**Delictomschrijving vervolging**[54]
Mishandeling	
Zware mishandeling	Poging tot misdrijf
Doodslag	Poging tot misdrijf
Aanwezig hebben verdovende middelen (A09 Opiumwet)	
Diefstal met (dreiging van) geweld (A18 overval)	Afpersing
Bedreiging	
Wederspannigheid	
Eenvoudige belediging	Wederspannigheid
Diefstal door inbraak (A01 diefstal uit auto)	Sepot02: geen wettig bewijs
Vernieling of beschadiging	
Heling	
Diefstal in vereniging (A03 diefstal van motor/scooter)	Diefstal (A03 diefstal van motor/scooter)
Diefstal in vereniging (A01 diefstal uit auto)	
Mishandeling	Mishandeling met zwaar lichamelijk letsel tot gevolg
Bedreiging	
Niet voldoen aan bevel/vordering ambtenaar	
Opzetheling	
Diefstal door inbraak	
Diefstal door inbraak (A20 diefstal uit woning)	
Wederspannigheid	Eenvoudige belediging
Wederspannigheid	
Opzetheling	
Diefstal (A04 diefstal van bromfiets)	Diefstal in vereniging (A04 diefstal van bromfiets)
De gewoonte maken van heling	Opbrengst van misdrijf (valt onder heling)
Diefstal door braak (A04 diefstal van bromfiets)	
Opbrengst van misdrijf (valt onder heling)	

53 Naam en geboortedatum zijn fictief.

54 Uiteindelijke tenlastelegging/dagvaarding. Dat wordt aangegeven met de term 'juncto (jo), c.q., en'. Met juncto gaat het om een verband tussen twee artikelen, met 'cq' gaat het om een keuze tussen twee artikelen en met het tussenvoegsel 'en' wordt aangegeven dat het om overtreding van beide artikelen gaat.

7.2.2 Koppelen van systeemkennis aan straatkennis

Om een gedetailleerd beeld te krijgen van de vaste kern van deze vijf gewelddadige criminele jeugdgroepen maken we gebruik van systeemkennis in combinatie met zogenoemde straatkennis. We hebben in hoofdstuk 5 al beschreven hoe met deze werkwijze de 'kopstukken' in beeld kunnen worden gebracht. Straatkennis betreft aanvullende 'zachte' informatie van wijkagenten, taakaccenthouders jeugd en opsporing, recherche, jongerenwerkers en medewerkers van veiligheidshuizen. Het gaat om informatie die verdwijnt in het zakboekje van wijkagenten en nooit wordt vastgelegd in de politieregistratiesystemen.

Dit antecedentenonderzoek, gecombineerd met straatinformatie, biedt de mogelijkheid de contouren van de criminele ontwikkeling van de kopstukken én daarmee de geweldsontwikkeling te schetsen. Omdat – zoals we eerder hebben geconstateerd – deze kopstukken op een bepaald moment 'ondergronds gaan' c.q. zoveel mogelijk buiten beeld blijven, wordt de noodzaak om gebruik te maken van straatinformatie steeds belangrijker. Zeker als dergelijke jonge criminelen regionaal en zelfs landelijk gaan opereren, schiet de informatie die nog uit politieregistratiesystemen is te halen tekort. De gegevens worden weliswaar gehaald uit *BlueView*. Dat garandeert dat ook strafbare feiten die de betreffende kopstukken hebben gepleegd in andere politieregio's beschikbaar komen, maar dan nog is de informatie die we boven tafel krijgen, een fractie van de werkelijk gepleegde criminaliteit. Dat wordt overigens nog pregnanter als het gaat om de meer succesvolle jeugdige criminelen/kopstukken die erin slagen uit beeld van justitie te blijven. Enigszins cynisch zou men kunnen stellen dat we met een selectie van tien kopstukken van de Goudsbloemgroep met ruim 150 antecedenten het minst 'slimme segment' in beeld hebben van het netwerk waarvan de jongens deel uitmaken.

Ook om die reden is het zinvol beide informatiebronnen te combineren. En dan wel met de kanttekening dat dit soort kwalitatief onderzoek geen exacte wetenschap is en we dus met de nodige slagen om de arm deze informatie kunnen presenteren.

Op deze manier kunnen de kopstukken van een specifieke gewelddadige jeugdgroep in beeld worden gebracht, maar natuurlijk ook de kopstukken die in beeld komen bij een lokale (jeugd)netwerkanalyse (zoals beschreven in hoofdstuk 5).

Om een indruk te geven van de waarde van dergelijke straatinformatie, geven we een abstract van een van de kopstukken van de Goudsbloemgroep. We zien dan dat met dergelijke straatinformatie de sociale structuur en verhoudingen binnen de Goudsbloemgroep concreter worden ingevuld, maar vooral ook dat de meer recente informatie over de criminele handel en wandel van het betreffende kopstuk een inkijk geeft in de manier waarop de criminele carrière zich lijkt te ontwikkelen. In dit geval zien we dat M. el B. waarschijnlijk carrière in de drugsscene heeft gemaakt.

Mohamed el B., 21-08-1989[55]

Mohamed is het tweede kind uit een gezin van vier kinderen. Hij heeft op het vmbo en het mbo gezeten, maar niet bekend is of hij iets heeft afgemaakt. Ook andere gezinsleden houden zich hoogstwaarschijnlijk bezig met criminaliteit. Vader leent bijvoorbeeld regelmatig zijn auto uit, terwijl hij volgens de politie weet dat zijn zoon er criminele activiteiten mee pleegt. Ook zet hij geregeld auto's van zijn zoon op zijn naam.

Zijn achttienjarige broertje B. komt eveneens herhaaldelijk voor in politiesystemen met antecedenten inzake vermogens- en geweldsdelicten. B. hoort volgens de informanten nog tot de vaste kern van overlastveroorzakers (*de jonge lichting*) binnen de Goudsbloemgroep. Hij heeft 'een grote bek' en is vervelend tegen de politie (staat geclassificeerd als 'verzetpleger'). Hij heeft waarschijnlijk een laag IQ en wordt gebruikt door anderen. In deze jonge lichting zitten verder nog twee neven die – volgens de informanten – een opmerkelijke rol spelen. Zelf maken ze zich niet schuldig aan criminaliteit. Eén zit op de universiteit en één op een hogeschool. Ze hoeven zich niet te bewijzen door zelf deel te nemen aan criminele acties, maar spelen op de achtergrond wel degelijk een rol. Ze hebben aanzien omdat ze goed gebekt zijn en daarmee respect afdwingen. De achttienjarige I.K. en de negentienjarige T.R. horen er ook bij, maar hangen eigenlijk tegen deze echte potentiële criminele lichting aan. Mohamed is sinds zijn vijftiende crimineel actief. Hij opereert daarbij vaak samen met J.A. en M. el O. Samen vormen ze een driemanschap, dat als crimineel voorbeeld dient voor de rest van de vaste kern. Het begint met fietsdiefstallen en auto-inbraken. We kunnen hen rekenen tot *de oude lichting*. Mohamed is inmiddels in beeld voor straatroof, oplichting en bedrijfsinbraken. Ook

55 Naam en geboortedatum zijn fictief.

wordt hij regelmatig gesignaleerd (*BlueView*) in het oosten van het land. Hij is in meerdere regio's (Friesland, Noord- en Oost-Gelderland, Rotterdam-Rijnmond, Twente, Zaanstreek-Waterland) actief. Het gaat onder andere om bedreiging, overlast, verkeersmisdrijven, drugs en poging tot diefstal. Het vermoeden bestaat dat hij als drugsrunner actief is en daarnaast ook betrokken is bij bedrijfsinbraken.

Mohamed staat nergens ingeschreven en verblijft bij ouders, vriendin en vrienden door het hele land. Hij heeft een betalingsachterstand bij de zorgverzekeraar.

7.2.3 Gangbare geweldsprofielen criminele jeugdgroepen

Wat zijn de gangbare geweldsprofielen van criminele jeugdgroepen? Dat wordt bepaald door twee factoren, die we hier kort zullen belichten.

Factor 1– Dubbel of enkelvoudig geweldsprofiel

Het geweldsprofiel hangt allereerst samen met het feit of de betreffende criminele jeugdgroep een dubbel of enkelvoudig criminaliteitsprofiel heeft. Bij een enkelvoudig profiel gebruikt een criminele jeugdgroep alleen crimineel geweld. We spreken van een dubbel criminaliteitsprofiel als de jeugdgroep crimineel geweld én territoriaal geweld pleegt.

Of er sprake is van een enkelvoudig of dubbel geweldsprofiel wordt eigenlijk bepaald door de vraag in hoeverre de jonge lichting door de oudere vaste kern 'onder curatele' wordt gesteld. De jonge lichting manifesteert zich het meest nadrukkelijk in het publieke domein (maakt zich dus schuldig aan territoriaal geweld) en trekt daarmee de aandacht van politie, justitie en andere veiligheidspartners. Dat kan schadelijk zijn voor de criminele activiteiten van de oudere vastekernleden. Ze zijn erbij gebaat niet te veel *in the picture* te staan. De hypothese is dat wanneer er contacten zijn met min of meer professioneel georganiseerde criminele families/netwerken, de jonge lichting strakker wordt gecontroleerd. En daarmee verandert het geweldsprofiel van dubbel in enkelvoudig.

Van de vijf onderzochte criminele jeugdgroepen hebben de Herveldgroep, de Steenstraatgroep en – in toenemende mate – de Singelgroep een enkelvoudig criminaliteitsprofiel. Ze plegen dus (vrijwel) alleen *crimineel geweld*. Bij de overige twee criminele jeugdgroepen (Paraplugroep en Goudsbloemgroep) zien we beide geweldsvormen

naast elkaar. De jongere lichting houdt zich bezig met *territoriaal geweld* en de oudere lichting met *crimineel geweld*.

Factor 2 – Territoriaal geweld extremer

Als er sprake is van territoriaal geweld, komt dat voornamelijk voor rekening van de jonge vaste kern (tot circa 20 jaar) van overlastgevers uit de criminele jeugdgroepen, die zich vooral op straat manifesteert. De manier waarop gewelddadige criminele jeugdgroepen het publieke domein claimen, is dwingender, calculerender en meer impliciet. Het dreigen of intimideren is vaak al voldoende. Dat zien we ook in de confrontatie met politie of toezichthouders. Het zijn geen openlijke confrontaties, maar anonieme bedreigingen of vormen van intimidatie waar op zich weinig aan is te doen: het (opvallend) volgen van politiemensen als ze naar huis gaan, in de omgeving van hun huis posten of vernielingen aan persoonlijke eigendommen (auto's e.d.). Gewelddadige criminele jeugdgroepen schrikken met andere woorden niet terug voor het gericht bedreigen van individuele politiefunctionarissen.

> In de Componistenwijk woont een jongen van wie men weet dat hij op de politieschool zit. Hij durft zijn wijk niet meer in. Maar we zien dat ook op andere fronten. Als een agent privé in de stad loopt en wordt herkend, dan wordt hij op allerlei subtiele manieren geïntimideerd. Dat geldt nog sterker voor de mensen van stadstoezicht.

Zoals we hiervoor geschetst hebben, treedt er bij gewelddadige criminele jeugdgroepen langzaam een verschuiving op in vormen van criminaliteit én de daarmee gepaard gaande actieradius. Van woninginbraken op lokaal niveau, naar bedrijfsinbraken of overvallen op regionaal en landelijk niveau.

Een (klein) deel van deze vaste kern wordt actief op het gebied van mensenhandel, prostitutie en afpersing in de horeca. Ook loopt er een carrièrepad richting de drugshandel. Een deel van deze vastekernjongeren komt terecht in de wereld van de drugsrunners. Typerend is dan het aantal geweldgerelateerde delicten, zoals gewelddadige overvallen (waaronder *ripdeals*[56]), vuurwapengebruik en openlijke geweldpleging.

56 Beroven van criminelen, zoals drugsrunners.

N.R. is gewelddadig. Hij pleegde eerder met I.B. een gewelddadige roofoverval op een woning in de Componistenwijk. Eerder die maand beroofde hij een snackbar vlakbij om de eigenaren te 'straffen' voor het frietvet dat hij er eens in zijn gezicht gegooid kreeg als gevolg van een ruzie. N. is voor niets of niemand bang en berooft met een vuurwapen zelfs mensen die staan te pinnen. Samen met andere jongens (niet van de Singelgroep) dwingt hij mensen in de bosjes te gaan liggen om vervolgens hun bankrekening leeg te plunderen.

Geweldsregel 11

Als vuistregel geldt dat gewelddadige *criminele* jeugdgroepen zich schuldig maken aan territoriaal geweld en/of crimineel geweld en daarbinnen veelal gepositioneerd kunnen worden binnen de geweldsprofielen 3 tot en met 5.

7.2.4 Geweldsprofiel Herveldgroep

We schetsen twee geweldsprofielen. Allereerst die van de Herveldgroep als typisch voorbeeld van een criminele jeugdgroep met een enkelvoudig geweldsprofiel. Vervolgens die van de Goudsbloemgroep, waarbij we juist de combinatie zien van territoriaal geweld en crimineel geweld (dubbel geweldsprofiel).

Acht overvallen in vier maanden

Het zwaartepunt in het geweldsprofiel van de Herveldgroep ligt op het gebied van *instrumenteel geweld*. De vaste kern is vaak betrokken bij straatroof en overvallen. Ook bij inbraken wordt met enige regelmaat geweld gebruikt.[57] Een serie van acht overvallen in wisselende samenstelling is nader bestudeerd. Het betreft bedreiging in een (flat)woning, een gewapende overval op een zonnestudio, gewapende overvallen op twee Chinese restaurants, op een cafetaria, op twee snackbars en tot slot de voorbereiding van een overval op een geldloper van een schoenenzaak. Deze overvallen zijn gepleegd in een tijdsbestek van vier maanden.

57 Als kanttekening hierbij moet wel worden opgemerkt dat een behoorlijk deel van deze misdrijven niet is opgelost en dus vooral op basis van 'zachte informatie' afgeleid kan worden dat de daders waarschijnlijk in deze hoek moeten worden gezocht.

Onbeholpen risicoanalyse

Het beeld van deze overvallen is ontluisterend. Allereerst is de professionaliteit waarmee een en ander wordt gepland laag. Dat blijkt uit mislukte overvallen, de geringe buit, de sporen die de daders achterlaten en *last but not least* de knullige wijze waarop naderhand over zo'n overval wordt gesproken. De buit wordt opzichtig in één avond opgemaakt of vooraf wordt tot in detail via chatberichten over het misdrijf gesproken.

Op de pc van een verdachte worden chatgesprekken aangetroffen over de overval op een Chinees restaurant. Daarin zegt verdachte tegen H. dat hij wil 'scannen' (= locatie zoeken) en dat H. een 'waggie' moet regelen. H. hoeft alleen maar te rijden. Na de overval chat verdachte met M. (die het wapen aan hem heeft geleverd). Deze verdachte verwijst trots naar de politiesite, waarna M. zijn waardering uitspreekt voor de gepleegde overval. Dat gaat in de volgende termen: *'Kerel, je bent een BN-er, hoe doe je het toch? Weet niet man, gaat vanzelf. Wat is je volgende actie? Wie ga je omleggen? Komt nog. Deze wordt iets groter ...'*

Er is – zoals een jeugdofficier van justitie het uitdrukt – vooral sprake van een *'onbeholpen risicoanalyse'*. De daders proberen van tevoren wel een aantal risico's te beperken. Zo kijken ze waar de camera's staan, of er weinig bezoekers zijn en vooral of er voldoende vluchtwegen zijn. Bij dat laatste houden ze overigens geen rekening met het feit dat de politie de meest gangbare schuilplaatsen wel kent en daar ook als eerste gaat kijken. Een van de verdachten wijst tijdens de overval naar een lade achter de bar waar het geld van de gokkast wordt bewaard. De medewerker zegt hierover dat het een normale lade is die er totaal niet uitziet als een lade van een kas. Het feit dat daarin geld wordt bewaard, kan men alleen weten met voorinformatie. Het lijkt er aldus op dat de jongens het betreffende restaurant vooraf hebben verkend.

Gebruik van geweld

Wat wellicht het meest tekenend is, is de gewelddadige manier waarop de overvallen worden gepleegd. In alle gevallen hebben de vastekernjongeren van de Herveldgroep wapens om te dreigen. Het gaat om allerlei wapens in de categorie III en IV.[58] Het blijkt meestal om nepvuurwapens te gaan.

58 In de Wet wapens en munitie zijn wapens ingedeeld in vier categorieën. *Categorie I:* steekwapens en slagwapens, zoals grotere inklapbare messen waarvan het lemmet aan twee kanten scherp is, maar ook valmessen, stiletto's en vlindermessen. Daarnaast gaat het om slagwapens zoals boksbeugels, ploertendoders of wurgstokjes. *Categorie II:* stoffen

Wat opvalt, is het volstrekte gebrek aan invoelingsvermogen bij daders. Slachtoffers worden met de dood bedreigd en bij twee overvallen wordt ook daadwerkelijk geschoten. In beide gevallen blijft de fysieke schade beperkt. De ene keer omdat het wapen blokkeert en de andere keer omdat er geschoten wordt met een gaspistool of veerdrukwapen. Verbluffend is het gemak waarmee levensgevaarlijke besluiten worden genomen. Terwijl één van de twee mannen het geld uit de kassa haalt, richt K., de andere verdachte, zijn pistool op een medewerker en zegt: *'Ik schiet je neer'*. De medewerker zegt: *'Schiet dan'*. K. haalt de trekker over. Er gaat geen schot af, want het wapen blokkeert.

Later verklaart K. hierover: *'Ik ben heel blij dat er in de zonnestudio niet geschoten is. Dan hadden we een heel groot probleem gehad.'*

7.2.5 Geweldsprofiel Goudsbloemgroep

De Goudsbloemgroep heeft een dubbel geweldsprofiel. De jongere lichting (tot circa iets boven de 20 jaar) manifesteert zich primair op het gebied van territoriaal geweld. Ze houdt zich bezig met auto- en woninginbraak, drugshandel, straatroof, fietsendiefstal en intimidatie.

In voorgaande hoofdstukken hebben we her en der al geput uit de wijze waarop de jonge lichting van de Goudsbloemgroep zich manifesteert in het publieke domein. We zetten de belangrijke bevindingen hier op een rij.

Gerichte bedreiging – gedwongen verhuizen

De Goudsbloemgroep terroriseert de buurt, intimideert en bedreigt bewoners, de plaatselijke middenstand en jongerenwerkers. Deze bedreigingen gaan zo ver dat een aantal bewoners besloten heeft te verhuizen. Het gaat om gerichte terreur waarbij onder meer een 'lastige' voorzitter van een bewonerscomité in de wijk verschillende malen lastig wordt gevallen en bedreigd. Ook is zijn auto vernield. De jonge garde manifesteert zich ook

die verstikkend of traanverwekkend zijn, zoals spuitbusjes traangas, gasrevolvers of busjes pepperspray. *Categorie III:* vuurwapens of echt lijkende nepvuurwapens (geweren, revolvers, pistolen en de zwaardere lucht-, gas- en veerdrukwapens). *Categorie IV:* allerlei voorwerpen die door gebruik een wapen worden (een kapotgeslagen fles of glas, een fietsketting, een honkbalknuppel, een zwaar boek, een barkruk of tafelpoot, een injectienaald, een vlaggenstok enz.).

op YouTube met filmpjes. In een daarvan zien we een veertienjarige jongere opscheppen over hun 'wapenfeiten'. Hij wordt opgepakt en tijdens het verhoor komt er informatie naar boven over allerlei criminele activiteiten die zijn gepleegd door anderen. Hij blijkt erg goed op de hoogte over alles wat er zich in het criminele circuit afspeelt. De Goudsbloemgroep is ook betrokken bij de eerder beschreven grootschalige ordeverstoringen waarbij uiteindelijk de ME ingezet moest worden (zie par. 6.5).

Gestoord geweld

Een aantal vastekernleden van de Goudsbloemgroep kampt met ernstige psychische stoornissen. Een van hen, M.B., is een ongeleid projectiel. Hij komt uit een crimineel gezin,[59] heeft ADHD en blowt voortdurend. Hij heeft een Wajong-uitkering en is naar eigen zeggen afgekeurd op grond van zijn gedrag en opvliegend karakter (*'ik ben snel op mijn teentjes getrapt'*). We zien een vast patroon, waarin snel en zonder scrupule met geweld wordt gedreigd. Ook wordt niet geaarzeld het te gebruiken. Dat komt onder meer tot uiting in het intimideren, bedreigen en mishandelen van zijn ex-vriendin. Ze is in zeven jaar tijd ongeveer vijftien keer mishandeld. Hij maakt zich naast huiselijk geweld ook schuldig aan straatgeweld. Typerend is de brutaliteit bij het bedriegen en bestelen van een 'vriend', die vervolgens ook nog eens fysiek wordt bedreigd. Dat wijst op een vast, aangeleerd patroon, waarbij hij krijgt wat hij wil door bedreiging, intimidatie en zo nodig geweldgebruik. In al deze gevallen heeft hij als 'back-up' twee à drie vrienden van de Goudsbloemgroep bij zich. Achteraf ontbreekt iedere vorm van schuldbesef. Hij ontkent alle betrokkenheid ('struisvogelhouding') of vindt dat anderen schuldig zijn. *'Ik ga niet de telefoon vergoeden, moet ze haar grote mond maar houden.'* Curieuzer is de volgende redenering: *'Die mishandeling* [van een oudere vrouw] *stelt niets voor, want ik kreeg maar 16 uur taakstraf.*[60]*'*

Confrontatie met de politie

Een deel van de vaste kern van de Goudsbloemgroep – veelal bekend als veelpleger[61] en met een flink aantal veroordelingen achter de rug – schuwt de confrontatie met de politie niet. In de politiesystemen hebben ze de code 'verzetpleger'. Enkele conflicten met de politie kunnen dan ook worden

59 Zijn broer zit momenteel vast.
60 In werkelijkheid kreeg hij overigens 50 uur taakstraf opgelegd door de rechter.
61 Waarvan sommigen met meer dan twintig antecedenten.

gekwalificeerd als *gestoord geweld*. Bij twee incidenten verzet de vaste kern zich bij aanhoudingen hevig, eerst verbaal en vervolgens fysiek. Ze bedreigen agenten, mishandelen ze (knietje geven, kopstoot e.d.) en worden beide keren pas na veel verzet in de boeien geslagen. Voortdurend uiten ze de meest vergaande doodsbedreigingen: *'Waar komen die collega's vandaan die me hebben aangehouden? Het maakt niet uit want ik vind ze toch wel! Ik ga ze zoeken en wacht ze op en dan gooi in een handgranaat in hun auto. Ik wil daar wel 10 jaar voor zitten. Ik doe dat echt, wacht maar af!'*
Ook tijdens het verhoor gedragen ze zich zeer dwingend en agressief. Enkele voorbeelden: *'Ik stel hier de vragen! Hoe ben je bij mij terechtgekomen?'* En tegen de notulist van de politie: *'Wat ben jij aan het doen jongeman? Ik wil dat je daarmee stopt! Ik verscheur het want door dit kom ik in de problemen!'* Nadat hij zijn verklaring door heeft gelezen, verscheurt de verdachte (zoals beloofd) de verklaring.

Crimineel geweld

Als de vastekernleden twintiger zijn, verdwijnen ze uit beeld. Dat heeft volgens de betrokken informanten zeker te maken met de politiële aandacht die de Goudsbloemgroep krijgt. Ze worden als het ware gedwongen om elders te opereren. In deze fase worden ze steeds minder gezien in het publieke domein. Ze hangen sporadisch rond met jongeren uit de jeugdgroep en maken er eigenlijk alleen nog gebruik van voor het uitvoeren van criminele (ondersteunende) activiteiten. In deze fase zien we dat ze langzamerhand overstappen naar meer professionele delicten (zoals bedrijfsinbraken). Ze gaan werken voor de criminele oudere lichting van rond de 30 jaar. Veelal zijn dat ex-vastekernleden. Alles draait om crimineel geld verdienen. Deze oudere lichting opereert ook (of zelfs voornamelijk) landelijk, omdat ze lokaal te veel risico's loopt (hoge pakkans) en omdat de criminele activiteiten bestaan uit bedrijfsinbraken en drugshandel. In die laatste hoedanigheid worden ze als drugsrunners ook gesignaleerd in Midden-, Noord- en Zuid-Nederland (Twente, Limburg en Brabant).
Het geweldsprofiel van deze (ex-)vaste kern van de Goudsbloemgroep – actief in de drugs*scene* – verandert. Gewelddadige confrontaties en/of afrekeningen komen geregeld voor. Het merendeel daarvan speelt zich af buiten het zicht van justitie en politie. Dat neemt niet weg dat er redelijk veel 'zachte' (CIE-)informatie is verzameld over deze (ex-)vastekernjongeren, die actief zijn in het lokale (en landelijke) drugscircuit. Daardoor is onder meer bekend dat er in deze wereld onderlinge fricties zijn, die

uitmonden in steek- en schietpartijen (in de benen). De vastekernleden groeien zo door naar de zware misdaad.

7.2.6 Sleutelbegrippen bij crimineel geweld

In beschrijvingen van territoriaal en crimineel geweld van criminele jeugdgroepen treffen we enkele sleutelkenmerken aan. De geweldsvormen zijn ernstiger. Dat blijkt uit het *wapenbezit* en *-gebruik*, het *soort geweld* (zware mishandeling en zelfs (poging tot) doodslag), het toebrengen van *psychisch en/of fysiek letsel*, maar vooral het volstrekte *gebrek aan invoelingsvermogen* van de daders. Het vermoeden is dat binnen deze criminele jeugdgroepen vastekernleden met een *psychische of gedragsstoornis* een grotere rol spelen. Dat wordt onder meer zichtbaar in het gebrekkige invoelingsvermogen van daders, maar zeker ook in de *disproportionaliteit* van het geweld. Dat geldt voor beide geweldsvormen: territoriaal geweld en crimineel geweld.

Als de betrokken politieteams een beschrijving van dit soort gewelddadige jeugdgroepen geven, is het relevant als één of meer van deze kernbegrippen naar boven komen. Ze zijn relevant, omdat deze stuk voor stuk onderstrepen dat we te maken hebben met territoriaal geweld en crimineel geweld, gepleegd door criminele jeugdgroepen.

7.2.7 Geweldsprofielen op een rij

7.3 Vier kanttekeningen

We plaatsen vier kanttekeningen:

1. In de eerste plaats is de toekenning van voornoemde geweldsprofielen een *eerste globale typering* van de betreffende gewelddadige jeugdgroep. Pas bij een verdere analyse wordt duidelijk hoe ernstig het gewelddadige karakter is. Op basis van dergelijke analyses zien we bijvoorbeeld dat de ernst van de bedreigingen en intimidatie verschilt, of dat de ene jeugdgroep aanzienlijk verder gaat dan de ander in het verzet tegen de politie. Wel geldt dat gewelddadige overlastgevende jeugdgroepen over het algemeen een minder zwaar geweldsprofiel hebben dan gewelddadige criminele jeugdgroepen.
2. In de tweede plaats benadrukken we dat het territoriale geweld van de acht geselecteerde gewelddadige jeugdgroepen echt als grensoverschrijdend kan worden aangemerkt. Het gaat om doelbewuste en op *individuele personen gerichte intimidatie, bedreiging of geweld*. Bewoners, ondernemers en zelfs politiemensen kunnen daar doelwit van zijn.

   Het gaat dus niet om jeugdgroepen die zich schuldig maken aan lichte provocaties, treiterijen en het lastig vallen van bewoners of voorbijgangers. Stoer gedrag, met andere woorden, waarmee jongeren uit deze jeugdgroepen proberen om 'straatstatus' te verwerven. Dat doen praktisch alle problematische jeugdgroepen, en het is dus op zich niet voldoende om te spreken van (potentieel) gewelddadige jeugdgroepen.
3. In de derde plaats leunen criminele jeugdgroepen bij territoriaal geweld eerder op hun opgebouwde status dan dat ze zich steeds weer daadwerkelijk moeten bewijzen in het publieke domein. Het territoriale geweld is daarmee veel meer gedoseerd en vaak volstaat alleen de dreiging. De mythe of '*war stories*' is vaak voldoende om de reputatie van deze criminele jeugdgroepen te bevestigen.
4. In de vierde plaats moet bij de toekenning van geweldsprofielen kritisch worden gekeken of het een *groepsbreed fenomeen* is, of – zoals bij de Robijngroep – dat we te maken hebben met een geweldsprofiel dat op het conto kan worden geschreven van enkele (afwijkende) vastekernleden. Bij een verdiepende analyse blijkt vaak dat een beperkt aantal vastekernleden met psychische of gedragsstoornissen een stempel drukt op het territoriale én criminele geweld.

8 Checklist Gewelddadige Jeugdgroepen

Waaraan herkent men gewelddadige jeugdgroepen? We zijn primair geïnteresseerd in die aspecten van de profielschets die een directe relatie of samenhang hebben met het gewelddadige karakter van de acht geselecteerde jeugdgroepen. In de voorgaande hoofdstukken hebben we elf geweldsindicatoren of geweldsregels gevonden. Mede op basis daarvan zijn we in staat om een aantal geweldsprofielen bij gewelddadige jeugdgroepen te onderscheiden.

We sluiten deel II af met nogmaals een korte schets van deze geweldsprofielen. Aansluitend presenteren we in paragraaf 8.2 een checklist waarmee gewelddadige jeugdgroepen in beeld kunnen worden gebracht.

Deze checklist wordt onderdeel van de huidige shortlist waarmee politiekorpsen jaarlijks problematische jeugdgroepen inventariseren. Door deze uitbreiding van de Shortlist Problematische Jeugdgroepen kunnen politie en lokaal bestuur tijdig vaststellen welke jeugdgroepen het predicaat 'gewelddadig' krijgen.

8.1 Op zoek naar de geweldsprofielen

Gewelddadige jeugdgroepen zijn alleen te vinden onder (ernstig) *overlastgevende* en *criminele* jeugdgroepen. Jeugdgroepen die zich schuldig maken aan intimidatie, bedreiging en/of geweld, zijn per definitie het niveau van *hinderlijke* jeugdgroep ontstegen. Daarvoor is het wangedrag eenvoudigweg te ernstig. Gewelddadige jeugdgroepen manifesteren zich op twee manieren:

Territoriaal geweld

Allereerst zien we gewelddadige jeugdgroepen die het publieke domein *feitelijk* en *doelbewust* claimen of zelfs opeisen (alleenrecht/vrijplaats) en hierbij gebruikmaken van intimidatie, bedreiging of zelfs geweld.

Het gaat daarbij *niet* om jeugdgroepen die zich schuldig maken aan lichte provocaties, treiterijen en het lastigvallen van bewoners of voorbijgangers. Dat is inherent aan (bijna) alle problematische jeugdgroepen en daarmee niet voldoende om te spreken van (potentieel) gewelddadige jeugdgroepen.

We hebben het daarentegen over jeugdgroepen waarbij sprake is van een zekere mate van straatterreur. De houding van vastekernjongeren uit dit type gewelddadige jeugdgroepen wordt het best getypeerd met de uitspraak van een van hen: *'Wij zijn hier de baas, jullie niet, de politie niet, niemand niet, behalve wij.'* We typeren dergelijk geweld als *territoriaal geweld*.

Jeugdgroepen die zich bezighouden met territoriaal geweld, voldoen aan één of meer van de drie (daarbinnen voorkomende) geweldsprofielen. Territoriaal geweld dat zich richt tegen bewoners, ondernemers en dergelijke, beschouwen we als *geweldsprofiel 1*. Een slag ernstiger is territoriaal geweld dat zich richt tegen de politie. Daarbinnen onderscheiden we twee aparte (sub)geweldsprofielen: reactief geweld tegen de politie (*geweldsprofiel 2*) of actief geweld tegen de politie (*geweldsprofiel 3*).

Bij reactief geweld gaat het om verzet bij aanhouding, dan wel belemmering van een ambtenaar in functie. Actief geweld kan variëren van (doods)bedreigingen waarbij politieagenten met naam en toenaam worden genoemd, tot intimidatie en bedreigingen in de privésfeer. De methodes zijn dan dezelfde als die bij bewoners en ondernemers worden gebruikt. Het gaat om bedreigingen in woord ('*ik maak je kapot*' en '*ik schiet je dood*') en gebaar (met de hand een schietgebaar maken of een gebaar van de keel doorsnijden). Agenten worden bijvoorbeeld opvallend gevolgd door jongeren op scooters, jongeren gaan rondhangen voor de woning van de politiefunctionaris of voor de school waar zijn of haar kinderen heengaan. Ook vernielingen aan auto of woning komen regelmatig voor.

Een gewelddadige jeugdgroep die voldoet aan alle drie de geweldsprofielen, is van een zwaarder kaliber dan een jeugdgroep die alleen

maar voldoet aan het eerste geweldsprofiel. Jeugdgroepen die naast reactief geweld ook actief geweld tegen de politie gebruiken, krijgen het hoogste risicoprofiel en moeten daarom met voorrang worden aangepakt.

Crimineel geweld

Als de vaste kern ouder wordt, komt het accent minder te liggen op territoriaal geweld. Dan manifesteren deze gewelddadige jeugdgroepen zich minder in het publieke domein en verschuift de focus zich naar criminele activiteiten. Het geweld dient dan vooral ter ondersteuning daarvan. We typeren het hierbinnen vallende geweld als *crimineel geweld*.

Jeugdgroepen die zich bezighouden met crimineel geweld, voldoen aan één of beide (daarbinnen voorkomende) geweldsprofielen. In beide profielen is geweld een middel om een ander doel te bereiken.

Jeugdgroepen die voldoen aan *geweldsprofiel 4*, gebruiken *instrumenteel geweld*. Instrumenteel geweld dient in dit soort situaties direct een ander (centraal) doel. Serieuze straatroof,[62] (gewapende) overvallen of berovingen en afpersing vallen onder deze noemer. Iemand wordt bedreigd met geweld of daadwerkelijk mishandeld, met het uiteindelijke doel om geld of goederen te verkrijgen.

Jeugdgroepen die voldoen aan *geweldsprofiel 5*, gebruiken *functioneel geweld* of *geweld als 'lifestyle'*. Hier is veel meer bepalend dat men de mogelijke optie heeft om tot geweld over te gaan omdat het nuttig is in verband met het soort criminaliteit dat men pleegt of omdat het gewoon past binnen de normale levensstijl.[63] In het drugscircuit bijvoorbeeld is het functioneel (of zo men wil nuttig) als men bereid is in voorkomende gevallen geweld te gebruiken. Zoals eerder is beschreven, is de drugswereld in meerdere opzichten gewelddadig en uiterst risicovol.

Maar ook in de mensenhandel, de gedwongen prostitutie, de gokwereld, bij witwaspraktijken (waaronder dubieuze investeringen in onroerend goed) en 'verplichte dienstverlening' in de horeca (portiers)[64] is de

62 Het gaat vooral om geplande straatroof, met het vooropgezette doel om iemand te beroven.
63 Zie Bervoets (2012).
64 Waarbij financiële deelname in horecabedrijven wordt afgedwongen of protectiegelden worden betaald.

potentiële mogelijkheid om geweld te gebruiken functioneel. Het zijn vormen van criminaliteit waarbij (de dreiging met of het gebruik van) geweld gangbaar is. We spreken van '*geweldsgeïnfecteerde delictsvormen*'. Geweld is bijna een noodzakelijke voorwaarde om toe te groeien naar dit soort delicten als bron van inkomsten.

8.2 Checklist Gewelddadige Jeugdgroepen

Op basis van voornoemde geweldsindicatoren kunnen we een checklist samenstellen waarmee gewelddadige jeugdgroepen kunnen worden geïdentificeerd. Het betreft elf vragen waarmee wordt vastgesteld of de betreffende jeugdgroep als 'gewelddadig' kan worden getypeerd, of er sprake is van territoriaal en/of crimineel geweld, en aan welke van de vijf geweldsprofielen de betreffende gewelddadige jeugdgroep voldoet. De geweldsprofielen vormen een eerste globale indicatie voor de ernst van het geweld en geven aan op welke (gewelds)thema's een mogelijke aanpak zich moet richten. Deze checklist wordt onderdeel van de huidige Shortlist Problematische Jeugdgroepen, waarmee de politie jaarlijks in alle gemeenten inventariseert hoeveel *hinderlijke, overlastgevende en criminele jeugdgroepen* er zijn. Door deze uitbreiding van de Shortlist Problematische Jeugdgroepen kunnen politie en lokaal bestuur tijdig vaststellen welke van de laatste twee typen jeugdgroepen het predicaat *'gewelddadig'* krijgen.

Is dit een gewelddadige jeugdgroep?	**Ja**	**Nee**	
Is er sprake van gerichte intimidatie, bedreiging en soms echt geweld tegen bewoners, ondernemers e.d. (het gaat dus verder dan provoceren en treiteren)?	O	O	
Is er angst om aangifte te doen tegen jongeren uit deze jeugdgroep (bang voor represailles)?	O	O	
Zijn er mogelijk als gevolg van het intimideren en bedreigen van deze jeugdgroep wel eens bewoners verhuisd of weggepest uit de wijk?	O	O	
	2 of 3 keer 'ja' levert 1 risicopunt op	Plaats hier een 0 of een 1	
			→ **Geweldsprofiel 1**
Wordt de politie door deze jeugdgroep bewust geprovoceerd of uitgedaagd?	O	O	
Staan meerdere leden van de vaste kern in politiesystemen geregistreerd onder de gevarenklasse 'verzetpleger'?	O	O	
Is er sprake van ernstig verzet tegen politie bij aanhouding/belemmering?	O	O	
	2 of 3 keer 'ja' levert 1 risicopunt op	Plaats hier een 0 of een 1	
			→ **Geweldsprofiel 2**
Zijn er door deze groep wel eens gerichte bedreigingen geuit richting politie?	O	O	
	1 keer 'ja' levert 1 risicopunt op	Plaats hier een 0 of een 1	
			→ **Geweldsprofiel 3**
Zijn vastekernleden of voormalige vastekernleden betrokken bij straatroof?	O	O	
Zijn (voormalige) vastekernleden betrokken bij overvallen, ramkraken of gewelddadige berovingen?	O	O	
	1 of 2 keer 'ja' levert 1 risicopunt op	Plaats hier een 0 of een 1	
			→ **Geweldsprofiel 4**
Zijn vastekernleden of voormalige vastekernleden actief als drugsrunners?	O	O	
Zijn vastekernleden of voormalige vastekernleden actief in (middel)zware criminaliteit, prostitutie (loverboycircuits), afpersing horeca, gokwereld, e.d.?	O	O	
	1 keer 'ja' levert 1 risicopunt op	Plaats hier een 0 of een 1	
			→ **Geweldsprofiel 5**
Gewelddadige jeugdgroep met geweldsprofiel *(nummers geweldsprofielen a.u.b. invullen)*			

Deel III
Aanpak gewelddadige jeugdgroepen

In dit derde deel staat de aanpak van *gewelddadige* jeugdgroepen centraal. De opbouw is als volgt. Allereerst schetsen we in *hoofdstuk 9* de contouren van het *Handhavingsarrangement 'Gewelddadige Jeugdgroepen'*. Het betreft een integrale aanpak van gewelddadige jeugdgroepen: van signalering, analyse tot feitelijke aanpak. In *hoofdstuk 10* beschrijven we de rol die politie en Openbaar Ministerie spelen in het Handhavingsarrangement 'Gewelddadige Jeugdgroepen'. Gekeken wordt welke *politiële interventiestrategieën* het meest effectief zijn bij gewelddadige jeugdgroepen. In *hoofdstuk 11* wordt ingegaan op de manier waarop het lokaal bestuur en veiligheidspartners bijdragen aan het Handhavingsarrangement 'Gewelddadige Jeugdgroepen'. Er wordt een kort overzicht gegeven van mogelijke *bestuurlijke maatregelen* en *(gedrags)interventies*. Voor de gedragsinterventies verwijzen we naar de *landelijke database 'Aanpak Jeugdgroepen'*, waarin circa vijftig interventiestrategieën – rijp en groen – voor problematische jeugdgroepen zijn verzameld. Vanzelfsprekend gaat daarbij onze aandacht ook uit naar strategieën die specifiek gericht zijn op gewelddadige jeugdgroepen. We sluiten deel III af met een samenvattend schema. We geven aan waar in de aanpak witte vlekken zitten.

9 Handhavingsarrangement 'Gewelddadige Jeugdgroepen'

In de voorgaande hoofdstukken zijn de belangrijkste geweldsindicatoren geschetst van acht gewelddadige jeugdgroepen. Gewelddadige jeugdgroepen zijn alleen te vinden onder (ernstig) *overlastgevende* en *criminele* jeugdgroepen. Bepalend is allereerst het uiteindelijke doel van dat geweld. Gewelddadige jeugdgroepen maken zich schuldig aan *territoriaal* en/of *crimineel geweld*. Daarbinnen onderscheiden we vijf gewelds- of risicoprofielen.

9.1 Keuzes

Bij de voorgestelde aanpak van gewelddadige jeugdgroepen worden enkele principiële keuzes gemaakt.

9.1.1 Gewelddadige jeugdgroepen: kansrijken en kansarmen

Allereerst moet er door de lokale veiligheidspartners op het niveau van gewelddadige jeugdgroepen en op het niveau van daarbinnen opererende kopstukken een keuze worden gemaakt tussen 'kansrijk', 'kansarm' en 'bijna kansloos'.

Welke kopstukken krijgen nog een reële kans en kunnen onder voorwaarden rekenen op (maatschappelijke) ondersteuning bij goed gedrag? Welke gewelddadige jeugdgroepen of daarin opererende kopstukken rekenen we, met andere woorden, tot de *kansrijken*?

Welke kopstukken hebben die optie al verspeeld en kunnen voornamelijk rekenen op een aanpak die gericht is op het uit de roulatie nemen van de betreffende persoon of het ontmantelen van de betreffende gewelddadige jeugdgroep? Welke gewelddadige jeugdgroepen of daarin opererende kopstukken rekenen we, met andere woorden, tot de *kansarmen*?

Ons inziens moet er ook een discussie worden gevoerd over enkele kopstukken die het stadium van kansarm al zijn gepasseerd. Er rust een taboe op het benoemen van deze groep, die op of over het grensvlak *kansarm/kansloos* opereert, maar in de dagelijkse praktijk lopen politie, maar ook hulpverlening er wel degelijk tegenaan. Bij de kanslozen onderscheiden we twee categorieën:

– *Categorie 1:* de ernstig doorgecriminaliseerde (ex-)kopstukken die inmiddels een volwaardig bestaan hebben opgebouwd in de (middel)zware criminaliteit;
– *Categorie 2:* de kopstukken met *zeer ernstige* psychische of gedragsstoornissen.

Er zijn twee argumenten om op lokaal niveau deze laatste kwalificatie niet uit de weg te gaan. *Allereerst* wordt hiermee de moeilijkst bereikbare doelgroep op naam in beeld gebracht. En *vervolgens* kan ook kritisch worden gekeken in hoeverre de huidige inspanningen op het terrein van hupverlening en sanctionering bij deze jongeren effect hebben gesorteerd of sorteren.

Voor kanslozen (*categorie 1*) geldt dan de afweging in hoeverre investeringen in hulpverlening en begeleiding bij maatschappelijke integratie verstandig zijn. Voor kanslozen (*categorie 2*) geldt dat deze investering alleen gerechtvaardigd is ingeval er voldoende drang- en dwangmodaliteiten zijn om deze kopstukken gedwongen te behandelen.

We realiseren ons dat de term 'kansloos' negatief overkomt, maar het brengt tot uitdrukking dat er weinig mogelijkheden zijn om deze groep op het rechte pad te brengen. Het vraagt, met andere woorden, om een discussie over de vraag welke middelen we ter beschikking hebben om deze categorie kopstukken van gewelddadige jeugdgroepen aan te pakken.

De inzet is vooral een oversteek te bewerkstelligen, waardoor de negatieve ontwikkeling van kansarmen wordt afgeremd en het aantal kansrijken toeneemt. Het gaat erom dat kopstukken op den duur 'eieren voor hun geld kiezen' en de voorkeur geven aan een meer acceptabel traject. Met deze twee- of driedeling kiezen we voor een meervoudige strategie, afhankelijk van de doelgroep gericht op integratie, vooruitgang of ontmanteling.[65]

65 Zie ook Berghuis & De Waard (2012), die spreken over een *integratiestrategie* dan wel *ontmantelingsstrategie* in de aanpak van criminele samenwerking door groepen.

9.1.2 Een schematische weergave

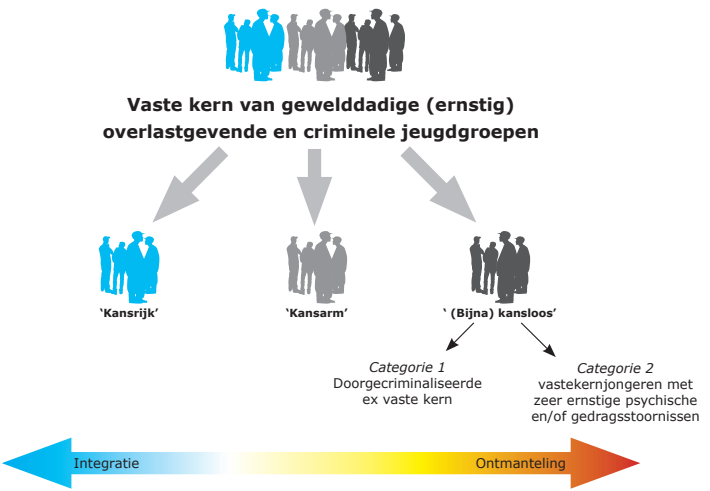

9.1.3 Wie wordt primair verantwoordelijk voor de aanpak?

Lokaal bestuur speelt een regierol bij de aanpak van de kansrijke kopstukken. Het accent ligt daarbij op preventie, tijdig signaleren en – in toenemende mate – op proactief ingrijpen c.q. handhaven. Tal van (recente) bestuurlijke maatregelen bieden aanknopingspunten voor de aanpak van minderjarigen en jongvolwassenen (zie verderop).

Politie, Openbaar Ministerie en de gerechtshoven spelen vooral een rol bij de aanpak van kansarme (en bijna kansloze) kopstukken. Het accent ligt op repressief ingrijpen en een eventuele succesvolle vervolging. Uiteindelijk is het de bedoeling om tot een samenhangend pakket van interventies te komen, die de kansrijke kopstukken positief (gericht op integratie) stimuleren en de kansarme (en bijna kansloze) kopstukken ontmoedigen of bestraffen (gericht op uitsluiting). Idealiter ontwikkelen kansarmen zich tot min of meer kansrijken, maar dat valt per persoon of groep te bezien.

9.1.4 Communicerende vaten

De hypothese is dat beide interventiestrategieën – mits goed uitgevoerd – werken als communicerende vaten. Want uiteindelijk is het een kosten-batenanalyse. Als de kosten van een criminele en gewelddadige

levenswandel oplopen en de baten afnemen, is de eerste slag gewonnen. Als tegelijkertijd zichtbaar wordt dat er aantrekkelijke alternatieven beschikbaar komen voor de categorie die een andere weg kiest, is de tweede slag gewonnen. Op den duur moet er bij wijze van spreken een wachtlijst ontstaan voor de *kansrijkenaanpak*.

9.2 Handhavingsarrangement 'Gewelddadige jeugdgroepen'

Op basis van onze bevindingen komen we tot het Handhavingsarrangement *'Gewelddadige Jeugdgroepen'*. Dat bestaat uit drie stappen. Zie onderstaand schematisch overzicht.

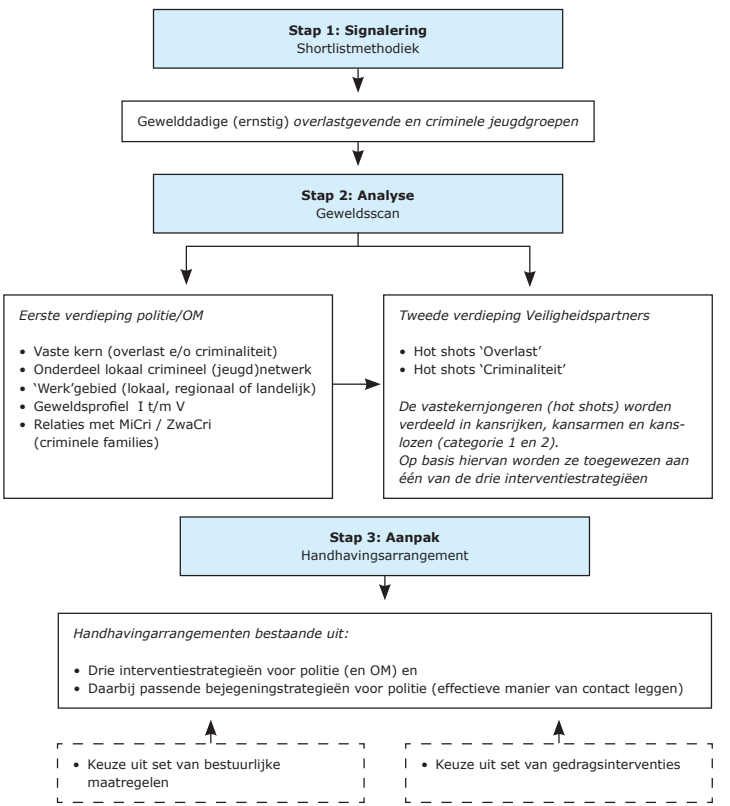

9.2.1 Stap 1: Signalering

In de afgelopen jaren is er een methode ontwikkeld waarmee politiekorpsen op een eenvoudige manier problematische jeugdgroepen in beeld brengen (*Shortlistmethodiek 'Problematische Jeugdgroepen'*). Inmiddels is het staand beleid en brengen alle regiokorpsen jaarlijks dergelijke jeugdgroepen in beeld. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen *hinderlijke* jeugdgroepen, *overlastgevende* jeugdgroepen en *criminele* jeugdgroepen. In hoofdstuk 8 hebben we een checklist gepresenteerd waarmee in beeld kan worden gebracht welke van de (ernstig) overlastgevende en criminele jeugdgroepen het predicaat 'gewelddadig' verdienen en aan welk geweldsprofiel ze voldoen. Met deze signalering is stap 1 gezet.

9.2.2 Stap 2: Analyse

De volgende stap betreft een inhoudelijke verdieping. Deze bestaat uit twee onderdelen die we hier kort bespreken.

Het eerste onderdeel komt voor rekening van de *politie*. De wijkteams in wiens werkgebied de gewelddadige jeugdgroepen actief zijn, komen hiervoor bij elkaar. In twee tot drie dagdelen brengen de verantwoordelijke teamchef(s), betrokken wijkagenten, taakaccenthouders jeugd en opsporing en enkele ter zake kundige rechercheurs gezamenlijk de handel en wandel van de betreffende gewelddadige jeugdgroepen in kaart. We maken hierbij gebruik van de *Geweldsscan*, een centraal onderdeel van de Dadergerichte Aanpak Geweldplegers (DAG).[66]

Daarbij wordt een speciale methode gehanteerd om 'harde informatie' te combineren met 'zachte'.

> Deze methode koppelt op slimme wijze *'systeemkennis'* (informatie uit de politiesystemen) aan *'straatkennis'* (kennis die wijkagenten, jeugdagenten, stadsmariniers, toezichthouders en anderen hebben). Vooral politiemensen

66 De Geweldsscan is onderdeel van de landelijke Gebiedsscan Criminaliteit & Overlast (ontwikkeld in opdracht van Politie & Wetenschap en vastgelegd in de publicatie *Gebiedsscan Criminaliteit & Overlast; een methodiekbeschrijving*. 2009). Deze is inmiddels landelijk ingevoerd bij alle politiekorpsen en onderdeel geworden van de normale bedrijfsvoering.

> die werken in de praktijk van alledag, beschikken over kennis en informatie die niet uit systemen te halen is. Ze zijn in staat vroegtijdig ontwikkelingen binnen dergelijke gewelddadige jeugdgroepen te signaleren en ze kennen de achtergronden van de wijken waar deze jeugdgroepen opereren én de bewoners. Juist vanwege de lage aangiftebereidheid (uit angst voor represailles), de geringe pakkans en het moeizaam te verkrijgen bewijs zijn we bij het in beeld brengen van deze gewelddadige jeugdgroepen nog meer aangewezen op dergelijke straatkennis ('zachte informatie'). Met deze methode krijgen we zicht op 'het werkelijke beeld (van de gewelddadige jeugdgroep) achter de cijfers'.

Het gaat grofweg om de vier vragen 'wie', 'wat', 'waar' en 'waarom'.[67] Wie maken er deel uit van de betreffende criminele jeugdgroep (*kopstukken*)? Aan welke vormen van criminaliteit en overlast – en meer in het bijzonder geweld – maken ze zich schuldig? Hebben ze een enkelvoudig of dubbel criminaliteitsprofiel? Welk deel hiervan vinden we terug in aangiftecijfers en welk deel blijft verborgen? Wat is de aangiftebereidheid? Wat is het geweldsprofiel? Welke kopstukken uit de vaste kern zijn te kwalificeren als 'verzetpleger'?[68] Waar vinden de meeste geweldsincidenten plaats (*hot spots*)? Opereert de betreffende gewelddadige jeugdgroep lokaal, regionaal of zelfs landelijk? Zijn er relaties te leggen met MiCri en ZwaCri?

In dit stadium kan ook worden besloten het lokale criminele (jeugd) netwerk in beeld te brengen om te bekijken welke (criminele) contacten deze kopstukken onderhouden en op welk gebied (bijvoorbeeld drugshandel en/of -productie, woning- en/of bedrijfsinbraken, overvallen of straatroof).

Het tweede onderdeel komt voor rekening van de overige veiligheidspartners, meestal verenigd in het *Veiligheidshuis*. Dit moet resulteren in een specifieke aanvulling op het geweldsprofiel van de jeugdgroep,

67 Hierbij wordt onder meer gebruikgemaakt van de zogenoemde 'vasteklantenmethode', waarmee alle politiecontacten van de kopstukken in beeld worden gebracht (onderverdeeld naar maatschappelijke klassen). Ook worden er zogenoemde hotspotkaarten van diverse vormen van criminaliteit gemaakt (zoals jeugdoverlast, straatgeweld, overvallen/straatroof, woninginbraak).

68 Inclusief mogelijke indicatie voor psychische dan wel gedragsstoornissen.

de persoonsprofielen van de kopstukken (geweld en criminaliteit) en beoordeling van de sociale context (mogelijke problematische gezinssituatie, criminele gezinsleden). Het gaat erom de kopstukken van de betreffende gewelddadige jeugdgroepen verder te beschrijven én in te delen in één van de drie categorieën: *kansrijk, kansarm en (bijna) kansloos.*

9.2.3 Stap 3: Aanpak

Uiteindelijk wordt op basis van voornoemde driedeling gekozen voor een gedifferentieerde aanpak van integratie of ontmanteling. In het volgende hoofdstuk beschrijven we de componenten:

- drie politiële interventiestrategieën (toezicht/handhaving, opsporing/vervolging en/of gedwongen behandeling);
- bejegeningstrategieën politie (effectieve wijze van contact leggen).

In hoofdstuk 11 komen de interventies van het lokaal bestuur aan bod.

10 Drie interventiestrategieën voor politie

Hoe kan de politie (gebiedsgebonden politie en/of recherche) effectief optreden tegen gewelddadige jeugdgroepen? In dit hoofdstuk bespreken we de politiële interventiestrategieën. Het gaat om toezicht en handhaving, opsporing, detentie en/of gedwongen opname en behandeling. Afhankelijk van het geweldsprofiel van de jeugdgroepen én afhankelijk van de classificatie van de kopstukken daarbinnen (kansrijk, kansarm en bijna kansloos), leggen we verschillende accenten. Het gaat met andere woorden om maatwerk.

10.1 De 'strikte handhavingsvariant'

Kansrijk in termen van succesvolle politiële interventie zijn allereerst de kopstukken uit gewelddadige jeugdgroepen, waarvan het gedrag nog kan worden getypeerd als experimenteel of recreatief geweld. Geweld moet dan worden gelezen tussen aanhalingstekens. Het zijn jongeren die uit de Geweldsscan naar voren komen als 'meelopers', afkomstig uit gezinnen met op zijn minst redelijke pedagogische kwaliteiten. Het zijn jongeren met (nog) weinig antecedenten of politiecontacten en zonder psychische of gedragsstoornissen. Deze kopstukken 'in wording' van gewelddadige jeugdgroepen worden met name aangepakt door toezicht en handhaving. De aanpak moet zich – voor zover mogelijk – richten op signaleren, preventie en integratie en kan het best worden getypeerd als *'streng, maar rechtvaardig'*. Het is een strategie die gericht is op het creëren van een relatie tussen de jongeren en de politie, gekoppeld aan duidelijke grenzen. Dat vertaalt zich concreet in vier voorwaarden:

1. Een gegarandeerd aantal uren besteedbaar voor het leggen en onderhouden van contact met de betreffende jeugdgroepen en deze categorie jongeren binnen deze groepen.[69]
2. Terughoudendheid bij het houden van politiecontroles (controles op identiteitsbewijs, controles van bromfietsen/scooters en kentekens) en in het verlengde daarvan bij het uitdelen van processen-verbaal.
3. Bij controles en het uitdelen van bekeuringen een *escape* (bijvoorbeeld gaan werken met waarschuwingen) bieden, wanneer het gedrag bijgesteld wordt.
4. Bij het signaleren van wangedrag (en ook bij het geven van een bekeuring) waar mogelijk ook ouders informeren en daarmee betrekken bij de uitvoering.

De concrete bejegening van de kopstukken speelt hierbij een belangrijke rol (zie verderop).

10.2 De 'recherche-light-variant'

De werkelijke uitdaging ligt bij de *kansarme kopstukken*. Deze vinden we allereerst onder de vaste kern van gewelddadige jeugdgroepen die zich schuldig maken aan territoriaal geweld. We benadrukken nogmaals dat we hier te maken hebben met jongeren (en jeugdgroepen) die zich heer en meester wanen in het publieke domein en daarbij intimidatie, bedreiging en soms daadwerkelijk geweld tegen leeftijdsgenoten, bewoners, ondernemers en (zelfs) politiemensen niet schuwen.

Inmiddels heeft dit deel van de vaste kern een zekere resistentie opgebouwd als het gaat om succesvolle opsporing en vervolging. Ze weten de pakkans te beperken. Ze opereren onder de dekmantel van de anonimiteit van de groep, bewerkstelligen dat bewoners uit angst voor represailles geen aangifte durven te doen en weten ook bij aanhouding de schade veelal te beperken. Deze jongeren leren gaandeweg dat hun geweldgebruik 'werkt'; zonder forse opsporingsinspanningen lukt het niet om ze 'achterover te trekken'. Het is niet verwonderlijk dat bij deze kopstukken de overtuiging groeit dat ze onaantastbaar zijn.

69 Afhankelijk van de omvang van de jeugdgroep moet het gaan om drie tot vier uur per week. De precieze invulling van dergelijke uren dient vooraf te worden gemaakt (in overleg met de teamchef) en de gemaakte uren moeten achteraf ook worden verantwoord.

Bij gewelddadige jeugdgroepen die zich schuldig maken aan territoriaal geweld, is het geen optie (meer) om soepel op te treden. De echte vaste kern is de kansrijke fase al lang voorbij. De enige strategie die werkt, is binnen de vaste kern het kaf van het koren te scheiden. Dat is niet nieuw. Veel interventiestrategieën zijn gebaseerd op het maken van onderscheid tussen verschillende probleemgroepen. We kennen de VIP-aanpak,[70] de Stoc-aanpak,[71] de kopstukken- of de prominentenaanpak en de plus-min-mee-methode. Al deze methoden zijn erop gericht om individuele vastekernleden, die *leading* zijn in overlast en criminaliteit, in beeld te krijgen en aan te pakken. We duiden deze personen aan als 'kopstukken' (zie hoofdstuk 5).

Welke interventies zijn dan opportuun? Het is evident dat bij deze geweldplegers bijzondere opsporingsmiddelen moeten worden ingezet. We pleiten voor een recent ontwikkelde aanpak, waarbij gebiedsgebonden politie (handhaving/toezicht) en recherche (opsporing) optimaal samenwerken. We noemen dit de *'recherche-light-variant'*.[72] Het is een belangrijke opgave om opsporing in te passen in gebiedsgebonden politiewerk.[73] Het is deels een proactieve vorm van politiewerk, waarbij gewerkt wordt met een flexteam.

> Een flexteam functioneert op het grensvlak van handhaving en opsporing. De kennis over de wijk, subjecten (lees: kopstukken) en gepleegde feiten wordt in één team ondergebracht met vertegenwoordigers uit 'blauw', analyse en de recherche. Er wordt tegelijkertijd ingezet op openbare orde en criminaliteit, waarbij handhaving en toezicht de opsporing versterken, en andersom op basis van straatinformatie van wijkagenten een aantal vastekernleden wordt geselecteerd en vervolgens doelwit van deze aanpak is. Het team werkt informatie- en subjectgestuurd, waarbij de inzet van een analist, die de straatinformatie aanvult met systeeminformatie, cruciaal is.

70 Vastekernjongeren die worden geselecteerd voor een 'speciale behandeling' en dus ook op een speciale manier tegemoet worden getreden (bejegend). De afkorting VIP-benadering staat dan voor *Very Irritating Policing* (Beekman, 2011 en Grootenboer, 2011).

71 Succesvol ontwikkeld in Gouda. De afkorting Stoc staat voor 'Stelselmatig Tackelen van Overlastgevende Criminelen'.

72 Zie: Ferwerda, van Ham en Bremmers, 2012.

73 Zie onder meer de lectorale rede van Van der Torre (Van der Torre, 2011).

De officier van justitie geeft het flexteam de ruimte om meerdere opsporingsmiddelen in te zetten bij het opbouwen van dossiers; 'informatie genereert informatie'.

Met de komst van de Nationale Politie gaat er gewerkt worden met zogenoemde *'robuuste teams'*. Binnen dergelijke teams worden de verschillende politieprocessen (toezicht & handhaving, noodhulp en opsporing) gebundeld waardoor er – zo is de bedoeling – nauwer wordt samengewerkt. Dat biedt kansen voor deze recherche-light-variant.

10.3 De 'gerichte opsporingsvariant'

Er zijn twee categorieën vastekernjongeren die we rekenen tot de *bijna kanslozen*. Allereerst gaat het om een klein groepje individuele vastekernjongeren met zeer ernstige psychische of gedragsstoornissen, vaak in combinatie met excessief middelengebruik. Ze zijn al meerdere jaren in beeld bij hulpverleningsinstellingen en hebben een lange geschiedenis van mislukte opnamen of behandelingen achter de rug. Het zijn vastekernjongeren die in politiesystemen vaak staan vermeld als 'verzetpleger', in beeld zijn vanwege huiselijk geweld, straatgeweld en geweld tegen gezagsdragers of hulpverleners. Er is sprake is van disproportioneel geweld, veelal zonder een redelijke aanleiding. Ze worden door de betrokken politiekorpsen aangeduid als 'wandelende tijdbommen'.[74]

Daarnaast maakt een deel van de vaste kern zich (voornamelijk) schuldig aan crimineel geweld. Deze vaak ex-vastekernleden komen bij wijkagent en surveillance nauwelijks meer in beeld, vanwege het ondergrondse en bovenlokale karakter van hun strafbare feiten. De groep wordt als 'bijna kansloos' getypeerd omdat er weinig reële alternatieven zijn voor een (maatschappelijk) integratietraject. Ze zijn opgegroeid in een crimineel milieu (veelal met criminele gezinsleden), hebben nauwelijks opleiding, geen diploma's, geen uitzicht op een baan, staan veelal te boek als 'veelpleger' en hebben al de nodige veroordelingen achter de rug. Ze hebben bovendien geleerd dat een criminele levenswandel loont. Bij de aanpak van de groep 'bijna kanslozen' staat

74 Bij een eerste globale inventarisatie in een van de onderzoeksgemeenten selecteerden de betrokken wijkteams achttien van dergelijke 'wandelende tijdbommen'.

opsporing, gekoppeld aan vervolging of gedwongen opname (bij de vastekernjongeren met ernstige psychische stoornissen) centraal.

Wat de inzet van recherchecapaciteit vaak tegenhoudt, is het onderschatten van de problematiek doordat er – meestal ten onrechte – gesproken wordt over een *jeugd*groep. In de praktijk kan het gaan om netwerken van zware criminelen met leden met zeer uiteenlopende leeftijden, waaronder jongvolwassenen tussen de 18 en 24 jaar. We komen daar in paragraaf 10.8 (aanbevelingen) nog op terug.

Hoe kunnen we ervoor zorgen dat deze ex-vastekernleden van jeugdgroepen prioriteit krijgen in termen van opsporing en hoe kan dat het best worden gerealiseerd? Hoe wordt, met andere woorden, deze door ons voorgestelde 'gerichte opsporingsvariant' vormgegeven?

10.3.1 Hoe prioriteren we de 'gerichte opsporingsvariant'?

Eerst gaan we in op de manier waarop we de ex-vastekernleden van jeugdgroepen op de opsporingsagenda krijgen. Wat helpt, is het in beeld brengen van het (boven)lokale criminele (jeugd)netwerk, inclusief mogelijke relaties met personen/groeperingen die actief zijn in de (middel)zware georganiseerde criminaliteit. Naarmate de (ex-)vastekernleden een grotere verwevenheid hebben met dergelijke criminele groeperingen, wordt het belang ze onderwerp van opsporing te maken groter. Bovendien wordt bij dergelijke netwerkanalyses duidelijk wat hun actieradius is. Opereren ze in een lokaal, regionaal of zelfs landelijk vertakt netwerk? Dit zegt namelijk wat over de organisatiegraad en draagt daarmee ook bij aan het prioriteren van dergelijke personen of groepen bij opsporing.

Meer basaal is de rol die criminele families op de achtergrond spelen een belangrijk argument om deze vaste kern van 'bijna kanslozen' als volwaardig doelwit te beschouwen voor rechercheactiviteiten.

10.3.2 De concrete invulling van de 'gerichte opsporingsvariant'

De 'gerichte opsporingsvariant' heeft drie kenmerken:

1. Deze opsporingsvariant richt zich niet op individuele vastekernleden (subjecten), maar op onderdelen van het criminele netwerk. Voornoemde netwerkanalyse biedt de recherche namelijk de

mogelijkheid minder persoonsgericht te werken. De aandacht kan zich standaard richten op een aantal vastekernleden (de 'bijna kanslozen') in samenhang met het directe criminele netwerk eromheen. De simpele strategie is dat men zich niet alleen concentreert op één specifieke persoon, maar ook op de personen uit zijn directe netwerk. De inzet is direct of indirect (via deze personen) voldoende belastend materiaal te verzamelen. De pakkans neemt hierdoor aanzienlijk toe.

2. Een deel van de structurele recherchecapaciteit zou gereserveerd moeten worden voor zogenoemd '*proactief rechercheren*'.[75] Wat houdt dat precies in? Vaak wordt bij opsporing vertrokken vanuit gepleegde delicten. Nadat een delict is gepleegd, richt de opsporing zich op het achterhalen van de vermoedelijke daders. De voorgestelde gerichte opsporingsvariant gaat daarentegen uit van de ambitie om (delen van) criminele groepen c.q. specifieke vastekernjongeren uit deze jeugdgroepen vast te zetten. Niet de strafbare feiten zijn aanleiding tot actie, maar zeer sterke politiële aanwijzingen dat de betreffende vastekernjongeren crimineel actief zijn. Op basis van dergelijke politiële informatie wordt – vanzelfsprekend in nauw overleg met en na toetsing door het Openbaar Ministerie – besloten een strafrechtelijk onderzoek te starten naar geselecteerde vastekernjongeren / kopstukken. Het proactieve karakter bestaat eruit dat onder meer wordt gerechercheerd op nieuw gepleegde of nog te plegen delicten. Op basis van informatie die de politie verkrijgt, wordt het aantal vastekernjongeren dat doelwit is van deze aanpak (ook wel aangeduid als 'subjecten'), al rechercherend verder uitgebreid ('sneeuwbaleffect').[76]
3. Vooraf worden er met het Openbaar Ministerie afspraken gemaakt over de mogelijkheid meerdere (opsporings)middelen in te zetten. Een daarvan is de mogelijkheid strafbare feiten te stapelen en vervolgens gezamenlijk te presenteren tijdens een rechtszitting. Dat vergroot de effectiviteit van opsporing én vervolging. Deze werkwijze is onder meer gekozen bij de zogenoemde Stoc-aanpak.

75 Onder meer succesvol toegepast bij de districtsrecherche van de politiekorpsen Utrecht en Hollands Midden.

76 Het is bij deze werkwijze dus niet van belang wat voor soort delicten er nog gepleegd worden (het behoeven geen prioritaire delicten te zijn) of waar deze delicten plaatsvinden (ook zaken buiten de stad of regio kunnen worden meegenomen).

De Stoc-aanpak richt zich op de toonaangevende delictplegers. De lijst verandert steeds, omdat personen die eenmaal vastzitten of juist geen strafbare feiten meer plegen, van de lijst afgevoerd worden en 'nieuwe' criminelen worden toegevoegd. Op twee fronten wijkt deze aanpak af van de 'normale':

a. Allereerst is de Stoc-aanpak persoonsgericht (en niet zaakgericht). In nauw overleg en na toestemming van het Openbaar Ministerie wordt een geselecteerde groep vastekernjongeren onderwerp van opsporing. Vanzelfsprekend gebeurt dit op basis van politiële informatie waaruit blijkt dat deze vastekernjongeren crimineel (zeer) actief zijn. Dit duiden we aan met de term 'proactief rechercheren'.
b. Daarnaast worden bij de Stoc-aanpak zaken zoveel mogelijk gestapeld. Verdachten worden pas voorgeleid als er bewijs is van voldoende strafbare feiten om ze voor langere tijd vast te zetten. In tegenstelling tot de aanpak van veelplegers is de Stoc-aanpak persoonsgericht en niet zaakgericht (dus proactief rechercheren). De Stoc-aanpak is erop gericht om criminaliteit terug te dringen en de verantwoordelijken langer achter de tralies zetten, maar ook op het afnemen van status. *'Kleine broertjes kijken tegen hun oudere criminele broer op, maar als hij zes maanden in de gevangenis zit, is hij ineens een stuk minder stoer'*, aldus een betrokkene.

10.4 Concrete benadering van gewelddadige jeugdgroepen

Tot slot gaan we concreter in op de wijze waarop de vaste kern van gewelddadige jeugdgroepen door verschillende politieambtenaren (surveillance, wijkagent, noodhulp) het best kan worden benaderd. We bespreken twee bejegeningsstrategieën: *Cooperative Policing* versus *Very Irritating Policing*.[77]

Dat er geen eenheid is in politieel optreden, wordt mede veroorzaakt door het werken vanuit gescheiden politieprocessen. We hebben in hoofdstuk 3 gewezen op de verschillende manieren waarop de vaste kern van de acht gewelddadige jeugdgroepen wordt benaderd (én omgekeerd hoe zij de politie benaderen).

77 We sluiten daarbij aan c.q. borduren voort op de bejegeningsstrategie, zoals die is ontwikkeld en succesvol toegepast door het politiekorps Gelderland-Midden.

Wijkagenten, surveillancemedewerkers (onder meer in het kader van noodhulp), maar ook de hulpofficieren van justitie stellen zich veelal anders op tegenover deze vastekernjongeren. Dat heeft te maken met het karakter van hun werkzaamheden (toezicht & handhaving versus noodhulp versus mogelijke vervolging), maar ook met het karakter van de persoon in kwestie. Grofweg zien we twee stromingen: de *'rekkelijken'* en de *'preciezen'*. Eerstgenoemde categorie kiest voor een soepel open contact met de vastekernjongeren, waarbij geprobeerd wordt op basis van 'kennen en gekend worden' de orde te handhaven. De preciezen zijn minder soepel en trekken de teugels strakker aan. Ze zijn eerder geneigd bij wangedrag op te treden en pakken dan steviger door. Wijkagenten horen vaker tot de 'rekkelijken' en surveillancediensten zijn minder geneigd tijd en energie te investeren in dergelijke contacten. Ze kunnen, met andere woorden, eerder gerekend worden tot de 'preciezen'.

Hoe kunnen wijkagenten, surveillanten (bikers) of noodhulp deze gewelddadige jeugdgroepen het best benaderen?

Wij kiezen voor twee zogenoemde *bejegeningsstrategieën* die aansluiten bij de status die we hebben toegekend aan de individuele vastekernjongeren c.q. de betreffende gewelddadige jeugdgroep. De strategieën hebben een ideaaltypisch karakter.

10.4.1 'Cooperative Policing'

Dat deel van de vaste kern dat als *kansrijk* is gekwalificeerd, kan rekenen op een positieve grondhouding of – zo men wil – een zekere toegeeflijke behandeling als het gaat om toezicht en handhaving. Dat betekent dat ze minder worden geconfronteerd met allerlei controles, en (lichte) overtredingen – uiteraard mede afhankelijk van de concrete omstandigheden – worden afgedaan met een waarschuwing.

Ook pleiten we voor experimenten waarbij een boete kan worden 'terugverdiend' bij goed gedrag in een daaropvolgende vastgestelde periode. Het is overigens wel belangrijk dat vastekernjongeren die behoren tot deze categorie, hiervan op de hoogte worden gebracht in een gesprek.

De wijkteams onderstrepen het belang van 'doen wat je zegt'. Een 'praatje maken', is niet voldoende om vertrouwen te creëren en

integratie te bereiken. Het gaat om het uitdragen van een positieve, oprechte benadering. Deze jongeren zijn zeer kundig in het doorgronden of politiemensen of andere professionals oprecht zijn.

10.4.2 'Very Irritating Policing'

De vaste kern van gewelddadige jeugdgroepen, die inmiddels gerekend kan worden tot de *kansarmen*, komt in aanmerking voor de zogenoemde VIP-aanpak. Zij moeten door de wijkteams (in samenwerking met de recherche, maar ook andere veiligheidspartners) op de huid worden gezeten, zowel door de noodhulp, de wijkagent en andere politiemensen als door rechercheonderzoeken. Ook kan de politie andere partners attenderen op overtredingen door dit soort jongeren (bijvoorbeeld reclassering, onderwijs of sociale dienst). Als ze bereid zijn actief mee te werken aan een integratietraject, kunnen ze aan deze speciale behandeling door de politie ontsnappen. Illustratief is het voorbeeld van een vastekernjongere die zelf bij de politie komt vertellen 'dat hij het opgeeft', en vraagt wat hij moet doen om met rust gelaten te worden.

> Diverse korpsen hanteren de zogenoemde VIP-aanpak. Op basis van informatie over de vastekernjongeren, verzameld door partners in het Veiligheidshuis en door een netwerkanalyse van de politie, is een aantal vastekernjongeren geselecteerd. Het zijn vastekernjongeren die vanwege strafbare feiten in het oog springen, een uiterst negatieve invloed uitoefenen op de rest van de jeugdgroep en die bovendien een prominente rol spelen bij het intimideren en bedreigen van bewoners, ondernemers, leeftijdsgenoten en zelfs de politie. De betreffende vastekernjongeren worden op de hoogte gebracht van hun status en van de consequenties. Er wordt (pro)actief opgetreden. De activiteiten van de jongens worden voortdurend in de gaten gehouden en waar mogelijk worden maatregelen opgelegd (ontmoedigen). Daarbij wordt de gebiedsagent ondersteund door extra surveillanten (het 'blauwe team'). Er zijn een vaste officier van justitie en een parketsecretaris, zodat snel gereageerd wordt op processen-verbaal en – waar mogelijk – direct voorgeleiding plaatsvindt bij de rechter-commissaris. Tevens wordt gekeken naar mogelijke bestuurlijke dwangmiddelen tegen de ouders.

De gewelddadige (ex-)vaste kern (bijna kanslozen) die op lokaal niveau niet meer in beeld is, maar wél crimineel (zeer) actief is, wordt doelwit van de recherche. Het streven is ze zoveel mogelijk te isoleren en stevig op te treden. Hierbij is men aangewezen op bovenlokale signalering en samenwerking.

10.4.3 Regie

Bij de vaste kern van de gewelddadige jeugdgroepen die we rekenen tot de kansrijken, hebben de wijkteams (meer in het bijzonder de verantwoordelijke wijkagenten) de regierol, dus ook als andere politiemensen (surveillance of recherche) actie ondernemen richting deze vastekernjongeren. Dit gebeurt bij voorkeur door *vooraf* de betreffende wijkagent te consulteren, of – als dat niet mogelijk is – (bijvoorbeeld bij noodhulp) *achteraf* de relevante informatie terug te koppelen naar de betreffende wijkagent.

11 Interventiestrategieën voor lokaal bestuur

Het lokale bestuur wordt ook in positie gebracht bij de aanpak van gewelddadige jeugdgroepen. Het beleid van het lokale bestuur dient erop gericht te zijn de interventiestrategieën van de politie te versterken. We geven in par. 11.1 een overzicht van de beschikbare bestuurlijke maatregelen tegen jongeren.

De gemeente kan daarnaast haar pijlen richten op de gezinnen van vastekernjongeren. Want deze gezinnen maken deel uit van de integrale aanpak, waarbij ze kunnen kiezen tussen integratie (zorg en ondersteuning) of repressie. In dat laatste geval worden gezinnen die niet meewerken, strikt gecontroleerd en zo mogelijk aangepakt, in de hoop dat een deel van deze gezinnen uiteindelijk kiest voor zorg en ondersteuning. In dit verband introduceren we *gemeentelijke interventieteams*. Deze worden besproken in par. 11.2. In par. 11.3, tot slot, wordt gerefereerd aan de landelijke database 'Aanpak Jeugdgroepen'. Die beschrijft vijftig interventies die zijn gericht op individuele vastekernjongeren en hun sociale context. In dat laatste geval gaat het zowel om de gewelddadige jeugdgroep waartoe ze horen, als om het gezin, de school of de manier waarop ze hun vrije tijd invullen.

11.1 Overzicht van bestuurlijke maatregelen

In de loop der jaren is het arsenaal aan bestuurlijke maatregelen aanzienlijk vergroot. Drie factoren spelen daarbij een rol.

1. De verantwoordelijkheid voor openbare orde en veiligheid ligt primair bij het lokale bestuur. Dat genereert automatisch de vraag naar geschikte instrumenten om die veiligheid te garanderen.
2. Het ontbreekt daarbij – zo blijkt – aan voldoende mogelijkheden om *vroegtijdig* in te grijpen. De bestuurlijke maatregelen die

worden ontwikkeld, zijn dan ook vooral preventieve of proactieve instrumenten.[78]

3. Op de achtergrond speelt nog een praktisch argument. Door het arsenaal aan bestuurlijke maatregelen uit te breiden, hoopt men ook de dreigende overbelasting van justitie en politie te voorkomen. Een deel van dergelijke zaken zou anders immers 'op het bordje van' justitie belanden.

We hebben geïnventariseerd welke bestuurlijke maatregelen succesvol kunnen zijn bij de aanpak van gewelddadige jeugdgroepen.[79] Bestuurlijke of civielrechtelijke maatregelen zijn vooral gericht op vroegtijdig ingrijpen. Daarmee zijn ze vooral geschikt ter ondersteuning of versterking van twee interventiestrategieën van de politie (strikte handhaving en recherche-light). Het onderstaande schema geeft een overzicht van geschikte bestuurlijke en civielrechtelijke maatregelen.

11.1.1 Twee randvoorwaarden

Bij het nemen van een bestuurlijke maatregel moeten alle betrokkenen allereerst een *goede kosten-batenafweging* maken. Een willekeurig voorbeeld. Bij een collectieve winkelontzegging moet bijvoorbeeld aan deelnemende winkeliers duidelijk gemaakt worden dat de vastekernjongeren wel voor de ingang van de winkel mogen blijven hangen. De overlast buiten de winkel kan dus blijven bestaan.

Een andere randvoorwaarde is dat gemeente, politie, woningbouwcorporaties of andere instanties zorgen voor een *goede dossieropbouw* over gewelddadige jeugdgroepen. Dan kan bijvoorbeeld een gebiedsaanwijzing direct ingezet worden als dat nodig is. Dat vraagt goede afstemming tussen de betrokken partijen. We hebben al gewezen op zeven gezinnen of personen die in een periode van twee jaar zijn verhuisd vanwege ernstige intimidatie en bedreigingen. De politie had er slechts twee in beeld. De overige gezinnen waren alleen bekend bij de woningcorporatie. Deze had dit echter niet gedeeld met de politie

78 Dat betekent overigens wel dat het ook noodzakelijk is om vroegtijdig te signaleren.
79 Bronnen: Ministerie van Justitie (2010a), een reeks interviews en twee expertsessies.

(en

11.1.2 Gemeentelijke interventieteams als regisseur

Bestuurlijke maatregelen hebben niet alleen de vastekernjongeren van gewelddadige jeugdgroepen als doelwit, maar ook hun gezinnen. Het uitgangspunt is om na te gaan of ouders bereid zijn om mee te denken en mee te werken aan een positieve verandering. Er zal een onderscheid bestaan tussen benaderbare gezinnen (*kansrijken* en *kansarmen*) en criminele families of families met ernstige psychopathologie (*bijna kanslozen*). We verwijzen daarvoor naar paragraaf 9.1. De benaderbare gezinnen dienen op een positieve manier te worden bejegend. Bij hen kan een dwingende benadering averechts werken. Ouders van deze vastekernjongeren hebben vaak onvoldoende vaardigheden en sociaal kapitaal om met de instanties om te gaan. Een benadering van de instanties die druk legt op het gezin, levert nog meer stress. Aan de ouders moet niet worden verteld 'dat zij het fout doen', maar moet worden gevraagd wat er gezamenlijk bereikt kan worden. Het probleem ligt bij de jongere en dat moet aan de ouders duidelijk gemaakt worden. Een goed initiatief is bijvoorbeeld om ouders te informeren over een geweldsincident waarbij hun zoon (samen met andere vastekernleden van de jeugdgroep) betrokken is. De ervaring leert dat deze ouders vervolgens vaak andere ouders aanspreken op het gedrag van hun kinderen. In een aantal gevallen heeft dit erin geresulteerd dat de jeugdgroep zich afkeerde van de ergste raddraaiers.

Er zijn gezinnen die niet benaderbaar blijken. Veelal is bij deze gezinnen sprake van ernstige problematiek, zoals criminele gezinsleden. Deze gezinnen worden als 'bijna kansloos' gekwalificeerd. De aanpak is dan gericht op isoleren[80] en repressie. De wijkagent kan niet langer de regie voeren over de aanpak van dit soort gezinnen.

Hoe kan lokaal bestuur deze vastekernjongeren het best benaderen? Steeds meer gemeenten maken daartoe gebruik van zogenoemde *gemeentelijke interventieteams*. Deze kunnen worden ingezet bij het benaderen van deze gezinnen of vastekernjongeren conform het *Handhavingsarrangement 'Gewelddadige Jeugdgroepen'*.

80 Bij dergelijke gezinnen, die een hoge mate van psychopathologische problematiek kennen, is een gedwongen hulpverleningstraject de aangewezen optie.

> Rotterdam is een van de eerste gemeenten die werkt met stedelijke en deelgemeentelijke interventieteams. Deze worden ingezet als toezichthouder in het kader van de Algemene wet bestuursrecht voor vijftien wetten en verordeningen.[81] Het doel van de interventieteams is het versterken van veiligheid en het herstellen van sociale verbondenheid. Een interventieteam gaat onder meer na of bewoners ingeschreven staan bij de GBA, of het onderhoud en de brandveiligheid van het pand voldoen aan de eisen, en of uitkeringen rechtmatig worden verkregen. Naast repressie en zorg zijn voorlichting en preventie doelstellingen van de teams. Binnen de wettelijke kaders leggen speciaal getrainde mensen van Stadstoezicht, deelgemeenten en Bureau Frontlijn huisbezoeken af (Gemeente Rotterdam, 2010).

De gemeentelijke interventieteams bepalen welke extra begeleiding en hulpverlening noodzakelijk zijn. In dat opzicht fungeren interventieteams als gemeentelijke regisseurs.

De dwangmodaliteiten worden gebruikt als stok achter de deur. De insteek is dat – in welke fase er ook geïntervenieerd wordt – de gezinnen en jongeren een handreiking wordt geboden om de situatie te verbeteren. Indien hier geen gehoor aan wordt gegeven, moet een duidelijk lik-op-stukbeleid volgen.

Inmiddels hebben deze gemeentelijke interventieteams de beschikking over een heel arsenaal aan 'drukmiddelen' om niet meewerkende gezinnen of vastekernjongeren 'het leven zuur te maken'.[82] Het primaire uitgangspunt van de aanpak is integratie en dus een positieve benadering van de gezinnen. Ook de gezinnen en vastekernjongeren die zijn gelabeld als 'kansarm', krijgen vooralsnog het voordeel van de twijfel.

81 De ketenaanpak is een samenwerking van gemeentelijke diensten en deelgemeenten, waaronder Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Gemeentebelastingen Rotterdam, Publiekszaken, Bestuursdienst/Directie Veiligheid, Stadstoezicht, dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting en Bureau Frontlijn.

82 Niet meewerkende gezinnen en/of vastekernjongeren worden gecontroleerd op tal van terreinen. En bij overtreding bestaat – zoals gezegd – de mogelijkheid om een breed arsenaal aan dwangmiddelen in te zetten. De Gemeentelijke Basisadministratie biedt bijvoorbeeld de mogelijkheid bewoners een (voorwaardelijke) boete op te leggen als ze zich niet hebben ingeschreven (niet voldoen aan de inschrijfplicht). Verder kan gehandhaafd worden op de Ziekenfondswet (betaling van de zorgpremie), de Leerplichtwet, mogelijk misbruik van sociale uitkering enz.

11.2 Landelijke database interventies problematische jeugdgroepen

Gemeentelijke interventieteams besluiten welke begeleiding en hulp het gezin en de vastekernjongeren nodig hebben. Ze kunnen daarbij putten uit de landelijke database 'Aanpak Jeugdgroepen', die is ontwikkeld in opdracht van het ministerie van Veiligheid en Justitie.[83] Deze database geeft een overzicht van mogelijke interventiestrategieën en helpt daarmee om een keuze 'op maat' te maken.[84]

In de landelijke database zijn inmiddels ruim vijftig interventiestrategieën opgenomen. Vanzelfsprekend moet wel worden bekeken in hoeverre die interventies lokaal beschikbaar zijn. Indien dat niet het geval is, kan worden gezocht naar alternatieven, of kan besloten worden deze specifieke behandeling of begeleiding lokaal te gaan aanbieden.

Speciale vermelding verdient het 'Kennisfundament Risicojeugd'[85] en de daaraan gekoppelde training voor onder meer gemeenten over de juiste aanpak van (Marokkaanse) criminele jeugd. Hierin wordt gemeenten geleerd hoe theoretische inzichten over deze groepen vertaald kunnen worden in de praktijk.[86]

11.2.1 Interventies geordend

Op zoek naar enige orde of systematiek in deze veelheid van interventiestrategieën kunnen ze grofweg worden onderverdeeld in *persoonsgerichte*, *groepsgerichte* en *omgeving- of contextgerichte* strategieën. Men richt zich op jongeren die deel uitmaken van de problematische jeugdgroep,[87] op de drie typen jeugdgroepen (hinderlijk, overlastgevend of crimineel) of op de omgeving c.q. sociale context (gezin, school en/of buurt).

83 De landelijke database is ontwikkeld door het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) en Bureau Beke.
84 Zie de website www.wegwijzerjeugdenveiligheid.nl.
85 Brons, Hilhorst & Willemsen (2008).
86 De training Kennisfundament is ontwikkeld door Nicis Institute in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Veiligheid en Justitie (VenJ).
87 Daarbij kan men het accent leggen op first offenders versus recidivisten, op de positie die ze innemen in de groep (vaste kern versus de groep meelopers daaromheen), enz.

Ook de reikwijdte verschilt. Sommige interventies zijn integraal en andere richten zich op specifieke thema's of bepaalde doelgroepen. Ingedeeld naar thema zijn projecten ruwweg gericht op jongerenparticipatie, ondersteuning bij school en werk, buurtbemiddeling, sport, bejegening van jongeren, rolmodellen, school, gezin, ouderbetrokkenheid, projecten van ambulant jeugdwerk en individuele gedragsinterventies en -therapieën.

11.2.2 Drie interventies, gericht op geweld

In de database vinden we drie interventies, speciaal gericht op gewelddadig gedrag van jongeren. De Dadergerichte Aanpak Geweldplegers (DAG) richt zich op geweldplegers en is te kwalificeren als een ketengerichte, overkoepelende aanpak (Ministerie van Justitie, 2010a). Daarbinnen worden twee specifieke gedragsinterventies voorgesteld die zijn gericht op geweld. De eerste is een voorlopig erkende groepstraining (WSART). De tweede is de Agressieregulatietraining, die bedoeld is voor plegers van huiselijk geweld die problemen hebben vanwege middelengebruik.

Voor de geweldplegende jongeren uit overlastgevende en criminele jeugdgroepen is de *Agressive Replacement Training* een meer geschikte interventie.

Daarnaast zijn er twee specifieke interventies die voor de aanpak van gewelddadige jeugdgroepen interessant zijn: (1) de *Functional Family Therapy* (FFT) als gezinsinterventie, en (2) *Agressive Replacement Training* (ART) als specifieke interventie.[88] De DAG, FFT en ART zijn *persoons*gerichte interventies.

88 Dit is een in Amerika ontwikkelde methodiek, gericht op het reduceren van agressief en asociaal gedrag van jongeren. In Amerikaans en Engels onderzoek wordt de methode als effectief beoordeeld voor het bewerkstelligen van een blijvende positieve gedragsverandering.

11.3 Schematisch overzicht

In onderstaand overzicht geven we een samenvatting van voorgestelde maatregelen en aanpakken die in de hoofdstukken 10 en 11 naar voren zijn gekomen.

In de linkerkolom is aangegeven welke vastekernjongeren uit gewelddadige jeugdgroepen (en hun gezinnen) als *kansrijk*, *kansarm* of *bijna kansloos* worden gezien. Bepalend zijn de ernst van het geweld, tegen wie het is gericht én wat het doel van het geweld is.

Rechts in het schema is aangegeven welke overkoepelende benadering is gekozen. Het loopt van preventieve (op integratie gerichte, positief geladen) maatregelen tot een harde repressie.

Bovenaan het schema wordt de regiehouder genoemd: het lokaal bestuur en meer in het bijzonder het gemeentelijke interventieteam of de politie met het Openbaar Ministerie.

In het schema sommen we een reeks bestuurlijke maatregelen op. Deze lopen van licht naar zwaar en zijn gericht op individuele vastekernjongeren of op de gewelddadige jeugdgroepen waartoe ze behoren. Ook worden enkele veelbelovende (gedrags)interventies gepresenteerd. Dit is slechts een greep uit de mogelijke interventies en kan worden uitgebreid met passend ander lokaal aanbod. Vertrekpunt is welke begeleiding en ondersteuning een vastekernjongere of het gezin nodig hebben.

		Overkoepelende integrale processtrategie			
		Indeling (vaste kern van) gewelddadige jeugdgroepen in kansrijk, kansarm en kansloos Randvoorwaarden: optimale informatiepositie; regie; prominente betrokkenheid OM			
		Gemeentelijke interventieteams		**Robuuste politieteams**	
		Jongere/gezin/school	Bestuurlijk	Politieel (& OM)	
Profiel gewelddadige vastekernjongere / gezin	*kansrijk*	– Jongerenwerk – ART[88] – Gedragsinterventie – Pretoezicht – FFT,[89] MST[90] – De Vreedzame school C&SCO/ CAM[91]	– Camera's – Overlasttelefoon – (Collectieve) winkelontzegging – Straatverbod/ meldplicht – Samenscholingsverbod	*Politiële interventiestrategie:* – 'Strikte handhavingsvariant' *Bejegeningsprofiel (regie):* – *'Cooperative Policing'*	*integratie*
	kansarm	– FFT, MST – ART – Gedragsinterventie – Pretoezicht – Meldingsbereidheid scholen	– Straatverbod/ meldplicht – Samenscholingsverbod – Dwangsommen aan ouders – Gebiedsaanwijzing, VBO – Gedwongen verhuizing – Voetbalwet – Ambtshalve vervolgen	*Politiële interventiestrategie:* – 'Recherche-light-variant' Gebiedsgebonden politie werkt nauw samen met opsporing in zogenoemde flexteams (waaronder goede registratie, benutten van mogelijkheid tot ambtshalve vervolging, stapelen van strafbare feiten, snelrecht, enz.) *Bejegeningsprofiel (regie)* – *'Very Irritating Policing'*	*integratie / proactie / repressie*
	bijna kansloos	– Gedwongen opname met behandeling	– Gedwongen verhuizing – Voetbalwet – Ambtshalve vervolgen	*Politiële interventiestrategie:* – 'Gerichte opsporingsvariant' (gericht op vastekernleden in samenhang met het directe criminele netwerk eromheen, Stoc-aanpak, proactief rechercheren) – detentie	*repressie*

89 *Agressive Replacement Training.*

90 Kan ook worden opgelegd door de rechter in het kader van een voorwaardelijk (deel) van een straf.

91 *Functional Family Therapy,* Multi Systeem Therapie.

92 Conflicthantering en Sociale Competenties in het Onderwijs.

11.4 Tien aanbevelingen

We sluiten deel III af met een reeks aanbevelingen. Voor een succesvolle aanpak van gewelddadige jeugdgroepen is het Handhavingsarrangement 'Gewelddadige Jeugdgroepen' gepresenteerd. Om dat te realiseren, moeten de drie belangrijkste partners (lokaal bestuur, politie en Openbaar Ministerie) en – in het verlengde daarvan – de overige veiligheidspartners (veelal georganiseerd binnen het Veiligheidshuis) een aantal acties ondernemen. Ze zijn noodzakelijk of vergemakkelijken de aanpak van gewelddadige jeugdgroepen.[93]

Aanbeveling 1: Recherchecapaciteit vrijmaken voor aanpak gewelddadige jeugdgroepen
Gewelddadige jeugdgroepen kunnen in de loop van hun bestaan steeds gewelddadiger worden. Bovendien blijkt een substantieel deel van de vaste kern naarmate ze ouder worden, actief te worden in de (middel) zware georganiseerde criminaliteit.

Dat betekent dat er eerder en zo nodig steviger moet worden ingegrepen bij gewelddadige jeugdgroepen met een 'licht' geweldsprofiel. Op dit moment constateren we dat over het algemeen te laat in de ontwikkeling van gewelddadige jeugdgroepen wordt ingegrepen. Binnen de politiële processen en middelen wordt te laat opgeschaald om de problematiek het hoofd te bieden. Een chronische onderschatting van de problematiek, die ten onrechte als minder ernstige *jeugdcriminaliteit* wordt afgedaan, ligt daaraan ten grondslag.[94]

Aanbeveling 2: rol van forensisch bewijs en noodzaak goed PD-management
Gewelddadige jeugdgroepen beperken de *pakkans* door:
- gerichte intimidatie en bedreiging. Uit angst voor represailles durven bewoners en ondernemers vaak geen aangifte te doen;
- gebruik te maken van de anonimiteit van de groep. Ze zorgen ervoor dat identificatie moeilijk is door middel van verhullende

93 En vaak ook überhaupt voor een effectieve aanpak van problematische jeugdgroepen in het algemeen.
94 In par. 10.3 schetsen we hoe ervoor gezorgd kan worden dat gewelddadige jeugdgroepen prioriteit krijgen bij opsporing.

of identieke kleding (dezelfde merkjassen, capuchons, helmen, shawls) of wisselen van kledingstukken na een incident.

Ze werken op geen enkele wijze mee tijdens een verhoor en/of beroepen zich op hun zwijgrecht. 'Vergeet het verhoor' is de ervaring van opsporingsambtenaren. De grondhouding is ontkennen, ongeacht het bewijsmateriaal dat voorhanden is. De breed gedeelde ervaring is dat het verhoor geen voor een vervolging bruikbare verklaring oplevert. Het verhoor dient dus niet als basis voor de opsporing. Interessant is dat deze jongeren goed op de hoogte zijn van de mogelijkheid zich te beroepen op hun zwijgrecht.

Dat gebeurt professioneel. Illustratief is dat een van de vaste kernleden van de Robijngroep een site heeft aangemaakt over de mogelijkheden van dit beroep op zwijgrecht (Salduz-arrest). Op deze site – met op dit moment bijna 400 volgers – staan uit Wikipedia gekopieerde tekstfragmenten over de mogelijkheden zich te beroepen op het zwijgrecht. Er worden ervaringen uitgewisseld en tips gegeven hoe men kan handelen tijdens een verhoor.

Fragment uit de site op Hyves

'Om tot vrijspraak te komen, behoeft dus niet te worden bewezen dat de verdachte iets niet gedaan heeft. In ons rechtssysteem wordt de verdachte voor onschuldig gehouden indien zijn schuld niet wettig en overtuigend bewezen kan worden. Een vrijspraak is dus geen bewijs dat de verdachte onschuldig is.' Leden posten er berichten zoals: 'bekenne is justitie verwenne'.

Voor de bewijsvoering is de politie dus voornamelijk aangewezen op andere bronnen dan de verdachte, zoals camerabeelden, forensisch bewijs of getuigenverklaringen. Forensische opsporing wordt daarom steeds belangrijker in het opsporingsonderzoek. Door goed PD-management[95] zoekt de politie technisch bewijs. Dat biedt wellicht de mogelijkheid om daders langer vast te houden dan zes uur. Daarmee wint de politie tijd om verder te rechercheren (bijvoorbeeld om betrokkenen te verhoren of buurtonderzoek te verrichten).

95 Dat staat voor 'Plaats Delict Management', de procedure om sporen veilig te stellen op het plaats delict.

Aanbeveling 3: Verbeteren van de aangiftebereidheid
In concreto dient er aandacht te worden besteed aan het verbeteren van de aangiftebereidheid bij intimidatie, bedreiging en geweld door gewelddadige jeugdgroepen. Op dit terrein is het een en ander ontwikkeld (zoals samenwerking met scholen en woningcorporaties).[96] Een goede relatie tussen wijkagent en burgers of een professionele uitleg over het strafrecht door de recherche kan ook helpen.

Aanbeveling 4: Aanmaak van sfeerdossiers
Er zijn beperkte justitiële mogelijkheden om groepsgeweld te vervolgen en individuele schuld vast te stellen. Strafrechtelijk bieden de kwalificaties openlijke geweldpleging en het opereren in georganiseerd verband weinig aanknopingspunten. Mogelijk kan de aanmaak van een *sfeerdossier* de magistratuur meer handvatten geven voor een passende veroordeling.

Aanbeveling 5: Prioriteren intimidatie als ernstig geweldsmisdrijf
Gewelddadige jeugdgroepen weten vaak de dans vaak te ontspringen omdat het zeer moeilijk is vastekernjongeren op 'heterdaad' te betrappen. En dan nog is het de vraag in hoeverre dergelijk gedrag 'strafwaardig is'.

De *bewijslast* bij verbaal en zeker non-verbaal geweld is namelijk *gecompliceerd*. Vooral het systematisch bedreigen en intimideren gebeurt vaak impliciet of non-verbaal en valt dus moeilijk te bewijzen. Als verbaal wordt gedreigd, is het vaak het woord van de verdachte tegenover dat van het slachtoffer. In dergelijke situaties volgt vaak een sepot.

Meer in het algemeen lijkt er bij de politie en de magistratuur sprake van onderschatting van de ernst van groepsgeweld (vooral als het gaat om intimidatie en bedreiging). Het ontbreekt aan duidelijke criteria op basis waarvan de ernst van intimidatie en bedreiging kan worden bepaald. Het resultaat is dat er vaak lichte straffen door de rechter worden opgelegd. De ellende is dat hiermee bij deze jongeren het gevoel

96 Binnen de Dadergerichte Aanpak van Geweldplegers (DAG) wordt veel gedaan om de aangiftebereidheid te verbeteren. Zo wordt er onder meer samengewerkt met woningbouwcoöperaties teneinde de meldingsbereidheid te vergroten. De corporaties 'halen' de klachten over jongeren bij bewoners en geven deze door aan de politie of het wijkbureau. Eenzelfde traject is ontwikkeld met scholen.

van onaantastbaarheid wordt versterkt en bewoners of ondernemers steeds meer het gevoel krijgen dat ze niet adequaat worden beschermd.

Landelijk moet in de sfeer van opleiding en deskundigheidsbevordering van betrokken politieambtenaren en magistraten meer kennis worden gedoceerd over het signaleren en herkennen van intimidatie én de impact die dit heeft op slachtoffers.

Aanbeveling 6: Uitleggen werkwijze politie aan bewoners
De beeldvorming bij buurtbewoners is zeer belangrijk. Voor buurtbewoners kan het uiterst negatief overkomen als politiemensen bepaalde vastekernjongeren van een gewelddadige jeugdgroep ogenschijnlijk 'soft' benaderen, terwijl bewoners (constant) worden geïntimideerd en bedreigd. Het is daarom essentieel dat bewoners (maar ook veiligheidspartners) duidelijk wordt verteld wat de strategie van de politie (en bestuur) is. Tegelijk moeten bewoners ook zien dat hiernaast tegen specifieke vastekernjongeren (de bijna kanslozen) wél hard wordt opgetreden. Dat houdt in dat succesvolle aanhoudingen onder de aandacht van lokale media moeten worden gebracht.

Aanbeveling 7: Informatie-uitwisseling tussen wijkteams, recherche en CIE
Uitvoering van de geschetste politiële interventiestrategieën staat of valt met een goede informatiepositie en goede informatie-uitwisseling tussen wijkteams en recherche, én natuurlijk tussen politie en externe partners. De vorming van de Nationale Politie biedt wat dit betreft kansen, zo lijkt het. De op te starten *'robuuste teams'* hebben een structuur waarin een dergelijke geïntegreerde samenwerking wordt nagestreefd.

De informatie-uitwisseling betekent dat de Centrale Inlichtingen Eenheid (CIE) de wijkteams concrete informatie verstrekt over de handel en wandel van ex-vastekernleden van jeugdgroepen die langzamerhand verzeild zijn geraakt in de georganiseerde (middel)zware criminaliteit.

Aanbeveling 8: Opsporing met maatschappelijke effecten
Om gewelddadige jeugdgroepen effectief aan te kunnen pakken, is óók opsporing geboden: opsporing naar individuen of groepen, maar ook naar criminele netwerken. Dat laatste is met name het geval bij ex-vastekernleden van gewelddadige jeugdgroepen die doorgroeien

naar de bovenlokale (middel)zware criminaliteit. Dit vergt een andere werkwijze van politie en justitie. Hiervoor dienen gepaste opsporingsmethoden te worden ingezet en dienen voldoende recherchecapaciteit en justitiële capaciteit te worden vrijgemaakt. Dat valt vandaag de dag bepaald niet mee vanwege de structuren en werkwijzen van de opsporing.[97] In weegploegen en stuurploegen wordt bijna steevast prioriteit verleend aan TGO-onderzoeken (Team Grootschalige Opsporing) en aan justitiële prioriteiten. Recent staan ook criminele jeugdgroepen op dit lijstje van justitiële prioriteiten en dat zou dan logischerwijs ook moeten gelden voor criminaliteit die wordt gepleegd door leden van criminele en gewelddadige jeugdgroepen die 'doorcriminaliseren'. Daarbij moet wel worden bedacht dat ze vaak geen 'telbare' aangiftedelicten plegen, maar bovenlokale en aangifteloze delicten. Vanwege de maatschappelijke schade die juist dit soort criminelen en criminele groepen of structuren veroorzaken, zouden ze vaker voorrang moeten (kunnen) krijgen van weegploegen, stuurploegen én in het territoriale driehoeksoverleg. Het automatisme om na een moord een groot TGO-team van meer dan twintig politiemensen in te richten, dient te worden heroverwogen.[98] De maatschappelijke schade van gewelddadige (criminele) jeugdgroepen en de daaraan gekoppelde netwerken van zware criminelen kan immers zo groot zijn dat dit een forse inzet van politiecapaciteit (inclusief recherchecapaciteit) rechtvaardigt.

Aanbeveling 9: Beter informatiebeheer en opzet van een landelijk volgsysteem

Er dienen afspraken te worden gemaakt over informatiebeheer. Op twee fronten zien we kwaliteitsverlies. In de *eerste* plaats ontstaat er een 'informatieknik' wanneer de vastekernjongeren meerderjarig worden. Tot op dat moment verzamelde informatie wordt door hulpverleningsinstanties (maar ook jeugdreclassering) niet of slechts ten dele overgedragen (borging van informatie ontbreekt).

In de *tweede* plaats opereren gewelddadige jeugdgroepen niet alleen lokaal, maar ook regionaal en zelfs landelijk. Bij 'ontlokalisering' van strafbare feiten verdwijnt het zicht op deze (ex-)vastekernleden. We hebben in voorgaande hoofdstukken uiteengezet dat ex-vastekernleden

97 Van der Torre, Van Duin en Bervoets, 2012.
98 Idem.

die ondergronds gaan c.q. onder de radar opereren, nog steeds crimineel actief kunnen zijn. Sterker, de ernst van de criminaliteit kan flink toenemen. Uit alle verzamelde informatie blijkt dat de pakkans dramatisch afneemt als de criminaliteit een bovenlokaal karakter krijgt. Het ontbreekt momenteel aan een goed landelijk volgsysteem waarbij ex-vastekernleden in hun verdere criminele carrière worden gevolgd. De ontwikkeling van een landelijke databank zou zeer welkom zijn.

Een dergelijk landelijk crimineelvolgsysteem zou veel capaciteitswinst opleveren voor opsporingsonderzoeken in de MiCri- en ZwaCri-sfeer.

Aanbeveling 10: Landelijke richtlijnen: back-up bij escalaties en sluitende afhandeling voor OM

Gewelddadige jeugdgroepen zijn bereid een conflict met de politie aan te gaan. Dit is een van de meest kenmerkende eigenschappen van gewelddadige jeugdgroepen. We zien dat deze jeugdgroepen zich vaker schuldig maken aan reactief geweld tegen de politie (verzet bij aanhouding dan wel belemmering van de politie bij de uitoefening van zijn taak). Ernstiger is dat gewelddadige jeugdgroepen ook in beeld zijn als het gaat om persoonsgerichte bedreiging en intimidatie van politiemensen. Daarbij worden dezelfde soort intimidatiemethoden gebruikt als tegen bewoners en ondernemers. Het gaat om vernielingen aan auto's, tuinen of woningen, het intimiderend rondhangen voor de woning en het opvallend volgen als de betreffende politiefunctionaris of gezinsleden zich op straat begeven. Ook persoonlijke bedreigingen in woord en gebaar komen regelmatig voor.

Landelijk dienen er expliciete richtlijnen te worden ontwikkeld waarbij wordt vastgelegd dat wijkteams moeten kunnen rekenen op de noodzakelijke assistentie bij dreigende escalaties of op die momenten dat ze strikt moeten optreden. Zeker als gekozen wordt voor de bejegeningsstrategie '*Very Irritating Policing*' is de kans op reactief én actief verzet aanzienlijk groter. Daarnaast moet er justitiële politiecapaciteit beschikbaar zijn. Politie, bestuur, justitie en hun partners dienen in de nabije toekomst nuchterder, eerder en steviger op te treden tegen gewelddadige jeugdgroepen.

Literatuur

Bartels, A.A.J. (2004). Licht verstandelijk gehandicapte jeugdigen. In N. Duits et al. (red.), *Jeugdpsychiatrie en recht*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

Beekman, P. (2010). *Plan van aanpak overlastgevende jeugdgroepen*. Ede: Veiligheidshuis West Veluwe Vallei.

Beekman, P. (2011). *Aanpak overlast en criminaliteit in de Rietkampen*. Ede: Veiligheidshuis West Veluwe Vallei.

Beekman, P. & Grootenboer, A. (2011). *Plan van aanpak Project Bestrijding overlast Rietkampen / Stadspoort 2011*. Ede: Veiligheidshuis West Veluwe Vallei.

Beke, B.M.W.A. & Bottenberg, M. (2003). *De vele gezichten van huiselijk geweld. Aard en omvang van huiselijk geweld*. Amsterdam: SWP.

Beke, B.M.W.A. & Dijksman, G. (2009a). *Handboek Huisverbod. Achtergrond, methodiek en procedure*. Amsterdam: SWP.

Beke, B.M.W.A. & Dijksman, G. (2009b). *Wet tijdelijk huisverbod. Handreiking voor burgemeesters*. Den Haag: Ministerie van BZK.

Beke, B.M.W.A., Arts, N. & Giesberts, M. (2005). *Veelplegers geweld. Van typologie naar aanpak*. Amsterdam: SWP.

Beke, B.M.W.A., Haan, W.J.M. de & Terlouw, G.J. (2001). *Geweld: verteld. Daders, slachtoffers en getuigen over 'geweld op straat'*. Den Haag: WODC.

Beke, B., Wijk, A. van & Ferwerda, H. (2000). *Criminaliteit in groepsverband ontrafeld. Tussen rondhangen en bendevorming*. Amsterdam: SWP.

Berghuis, A.C. & Waard, J. de (2012). *Effectieve strategieën tegen criminele samenwerking. Feitenflits*, 23 januari. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Bervoets, E. (2006). *Tussen respect en doorpakken: de politiële aanpak van Marokkaanse jongeren in Gouda, Utrecht en Amsterdam*. Den Haag: Elsevier Overheid.

Bervoets, E. (2012). *Vlindermessen en djonko's: jeugdcriminaliteit, hangjongeren en een praktijkverhaal uit Amsterdam-West*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.

Bovenkerk, F. (2001). *Misdaadprofielen*, Amsterdam: Meulenhoff.

Brink, G. van den (2003). *Geweld als uitdaging*. Utrecht: NIZW Jeugd.

Brons, D., Hilhorst, N. & Willemsen, F. (red.) (2008). *Het kennisfundament t.b.v. de aanpak van criminele Marokkaanse jongeren*. Den Haag: WODC.

Bureau Beke (2003). *Shortlist Groepscriminaliteit*. Arnhem: Bureau Beke.

Cliteur, P. (2007). *Moreel Esperanto: Naar een autonome ethiek*, Amsterdam: De Arbeiderspers.

Eysink Smeets, M. & Bervoets, E. (2011). *De Onaantastbaren: de destructieve doorwerking van onaantastbaren in wijk en buurt*. Amsterdam/ Den Haag: LEV/NICIS Institute.

Ferwerda, H. (2000). Jeugdcriminaliteit en de rol van de groep. De groep als negatieve voedingsbodem. *J* – Tijdschrift over jongeren, 1*, 34-44.

Ferwerda, H. (2005a). *De Diamantgroep. De aanpak gebundeld*. Arnhem: Bureau Beke.

Ferwerda, H. (2005b). De verschillende gezichten van jeugdcriminaliteit. Kenmerken, achtergronden en aanpak. *SPH, Tijdschrift voor sociaal en (ortho)pedagogische functie*, december, nr. 61, 12-19.

Ferwerda, H. (2009a). *Masterplan jeugdgroepen Nederlandse politie. Plan voor een verdere optimalisering en kwaliteitsverbetering op procesinformatie, -organisatie en gemeenschappelijke uitvoering in de aanpak van problematische jeugdgroepen*. Arnhem: Bureau Beke.

Ferwerda, H. (2009b). *Shortlistmethodiek in zeven stappen. Onderdeel van het Masterplan Jeugdgroepen Nederlandse Politie*. Arnhem: Bureau Beke.

Ferwerda, H. (2010). *Aanpak problematische jeugdgroepen. Handreiking voor gemeenten*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Ferwerda, H. & Beke, B. (2008). Jeugdgroepen – van rondhangen tot bendevorming. In I. Weijers & C. Eliaerts (red.), *Jeugdcriminologie. Achtergronden van jeugdcriminaliteit*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Ferwerda, H. & Ham, T. van (2011). *Problematische jeugdgroepen in Nederland. Omvang en aard in het najaar van 2011*. Arnhem: Bureau Beke.

Ferwerda, H. & Kloosterman, A. (2004). *Jeugdgroepen in beeld. Stappenplan en randvoorwaarden voor de shortlistmethodiek*. Verschenen in de reeks politiekunde (nr. 6) van het programma Politie en Wetenschap. Zeist: Uitgeverij Kerckebosch.

Ferwerda, H. & Wijk, A. van (2008). *Problematische jeugdgroepen in Kanaleneiland. Bevindingen van de shortlistanalyse*. Arnhem: Bureau Beke.

Ferwerda, H. & Wijk, A. van (2010). De actieradius van problematische jeugdgroepen. In F. Bovenkerk, M. Easton, L. Gunther Moor & P. Ponsaers (eds.). *Policing multiple communities* (pp. 159-169). Cahiers Politiestudies, nr. 15. Antwerpen/Apeldoorn/Portland: Maklu.

Ferwerda, H., Ham, T. van & Bremmers, B. (2012). *Van wie is de straat?* Methodiek en lessen – op basis van vijf praktijkcases – voor de politie om ongrijpbare veiligheidsfenomenen grijpbaar te maken. Uitgegeven in de reeks Politiekunde van het Programma Politie en Wetenschap.

Gemeente Rotterdam (2010). *Huisbezoeken stedelijke en deelgemeentelijke interventieteams en Bureau Frontlijn in Rotterdam*. Rotterdam: Directie Veiligheid/Gemeente Rotterdam.

Gemeente Utrecht (2011). *Plan van aanpak groepsaanpak gemeente Utrecht Zuidwest*.

Gemert, F. van (1998). *Ieder voor zich: Kansen, cultuur en criminaliteit van Marokkaanse jongens*. Amsterdam: Het Spinhuis.

Grootenboer, A. (2011). *Plan van aanpak Rietkampengroep*. Ede: Veiligheidshuis West Veluwe Vallei.

Gruppelaar, P. (2011). *STOC-aanpak*. Gouda: Veilig Gouda.

Haan, W. de (1999). *Jeugd en geweld: een interdisciplinair perspectief*. Assen: Van Gorcum.

Haan, W. de (2010). *Mag het ietsje meer zijn? Criminologisch onderzoek naar geweld in het publieke domein*. Deventer: Kluwer.

Jakobs, J., Ferwerda, H. & Beke, B. (2006). *Focus op jeugdcriminaliteit. Inleiding voor de beroepspraktijk*. Amsterdam: SWP.

Jong, J.D.A. de (2007). *Kapot moeilijk: een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*, Amsterdam: Aksant.

Kleemans, E.R. & Poot, C.J. de (2007). *Criminele carrières in de georganiseerde misdaad*. Den Haag: WODC.

Kuppens, J. & Beke, B.M.W.A. (2008). *Huisverbod. Sleutel tot minder geweld?* Amsterdam: SWP.

Leuw, E. (1997). *Criminaliteit en etnische minderheden: Een criminologische analyse,* Den Haag: WODC.

Ministerie van Justitie (2010a). *Dadergerichte Aanpak Geweldplegers. Handboek en instrumenten.*

Ministerie van Justitie (2010b). *Samenwerken aan een effectieve aanpak van geweld. Algemene factsheet.*

Oosterwijk, C. van, Gruter, P. & Versteegh, P. (1995). *Haagse jeugdbendes – Amerikaanse gangs.* Den Haag: Politie Haaglanden, Analyse & Research.

Politie Gelderland-Midden (2011). *Bejegeningsprofiel Jeugd Ede.*

Politie Haaglanden (2011). *9e Inventarisatie Problematische Jeugdgroepen Haaglanden.* Den Haag.

Schaafsma, H. (2010). *De buurt is bang: knelpunten in de opsporing van criminele jeugdgroepen.* Amsterdam: SWP.

Schukking, A.J. (2003). *De Suryoye; een verborgen gemeenschap. Een historisch-antropologische studie van een vluchtelingengemeenschap afkomstig uit het Midden-Oosten.* Amsterdam.

Smelt, P., m.m.v. R. Habchi, D. Dekker & W. van der Wal (2010). *Straatcultuur. Effectieve aanpak van jeugdgroepen.* Amsterdam: SWP.

Stokkom, B. van (2005). *Beledigd in Amsterdam: verbaal geweld tussen politie en publiek.* Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Stokkom, B. van (2010). *Wat een hufter!: ergernis, lichtgeraaktheid en maatschappelijke verruwing.* Amsterdam: Boom Lemma uitgevers.

Stol, W. P. & Vink, N. (2005). Interacties op straat tussen politie en jeugd. In A.P. van Wijk, B. Diependaal, E.J.A. Bervoets & W.P. Tol (red.), *Politie en jeugd. Inleiding voor de praktijk* (pp. 213-228). Den Haag: Elsevier Overheid.

Teeuwen, M. & Verhoeff, A. (2009). *Zware bagage: psychosociale problemen en verstandelijke beperkingen bij Amsterdamse jeugd – een inventariserend onderzoek.* Amsterdam: GGD.

Terlouw, G.J., Haan, W.J.M. de & Beke, B.M.W.A. (1999). *Geweld: gemeld en geteld. Een analyse van aard en omvang van geweld op straat tussen onbekenden.* Den Haag: WODC.

Torre, E.J. van der (1999). *Politiewerk: Politiestijlen, Community policing en professionalisme,* Alphen aan den Rijn: Samsom.

Torre, E.J. van der (2011). *Politiewerk aan de basis; stevig en nuchter.* Apeldoorn: Politieacademie.

Torre, E.J. van der & Bervoets, E. (2009). *Koopavond in Rotterdam Centrum: verandering, leefbaarheid en lastposten*. Den Haag: COT.

Torre, E.J. van der & Stol, W.Ph. (2000). *Waardevolle politieverhalen: Politie en Marokkaanse jongens*, Den Haag: Elsevier.

Torre. E.J. van der, Vreeburg, P. & Muller, E. (2004). *Domeinconflicten in Geeren Zuid*, Den Haag: COT.

Torre, E.J. van der, Duin, M.J. van & Bervoets, E.J.A. (2012). *Recherchebazen: een empirisch onderzoek naar justitieel politieleiderschap* (te verschijnen).

Versteegh, P., Plas, T. van der & Nieuwstraten, H. (2010). *The Best of Three Worlds. Effectiever politiewerk door een probleemgerichte aanpak van hot crimes, hot spots, hot shots en hot groups*. Den Haag: Politie Haaglanden.

Viersprong (2011). *Functional Family Therapy* (FFT). Etten-Leur.

Weerman, F. (2001). *Samenplegen: over criminele samenwerking en groepsvorming*. Nijmegen: Ars Aequi Libri.

Werdmölder, H. (2005). *Marokkaanse lieverdjes. Crimineel en hinderlijk gedrag onder Marokkaanse jongeren*. Amsterdam: Balans.

Wijk, A. van, Ferwerda, H. & Regterschot, H. (2007). Problematische jeugdgroepen en groepscriminaliteit. In A. van Wijk & E. Bervoets (red.), *Politie en jeugd. Inleiding voor de praktijk* (pp. 217-233). Politieacademie Onderzoeksreeks. Den Haag: Elsevier Overheid.

Wijk, A. van & Bremmers, B. (2011), *Snelle jongens. Een onderzoek naar drugsrunners en daaraan gelieerde problematiek in Limburg-Zuid*. Arnhem: Bureau Beke.

Zuring, R. (2010). Geweld voorkomen door je houding. *Blauw, 22*, 16.

www.scholenveiligheid.nl

www.wegwijzerjeugdenveiligheid.nl

Bijlage: Thema's bij de beschrijving van gewelddadige jeugdgroepen

Deel 1[98]	
Groepskenmerken / Sociale achtergrond	(LET OP: zo veel mogelijk onderscheiden naar vijf subgroepen[99])
	– Aantal
	– Leeftijdrange
	– Etniciteit (wat is de meest voorkomende etniciteit)
	– Aantal meisjes
	– Bezigheden (school/werk/werkloos/ spijbelgedrag)
	– Riskante gewoonten (soft- en/of harddrugs (welke?), drank, gokken, mate waarin)
	– Aanwijzingen dat jongeren uit deze groep kampen met psychische stoornissen?
	– Aanwijzingen dat jongeren uit deze groep zwakbegaafd/licht verstandelijk gehandicapt zijn?
Territorium	
	– Hebben ze zichtbare uiterlijke kenmerken? En hebben ze een naam (beschrijving geven)?
	– Zijn ze actief op sociale netwerken? (Wat is de content?)
Mobiliteit	
	– Locaties waar ze zich ophouden (ook actief buiten gemeenten/regio/landelijk)[100]

99 Bij het eerste deel volgen we in grote lijnen de shortlistmethodiek, met dien verstande dat er wel een wat uitgebreidere beschrijving wordt verwacht.

100 Let op: besteed bij alle thema's ook aandacht aan mogelijke verschillen tussen subgroepen. We gaan daarbij uit van een vijfdeling in de groep. Gangbaar is daarbij het onderscheid tussen (1) vaste kern, (2) adjudanten ('chef uitvoering'), (3) actieve meelopers, (4) passieve meelopers, en (5) losse contacten eromheen (jongeren die onregelmatig dan weer wel en dan weer niet bij de groep rondhangen).

101 Echt benoemen waar ze actief zijn en wat ze zoal doen.

	– Koppeling woonlocatie en criminele activiteiten?

Crimineel profiel	
	– Mate waarin er politiecontacten zijn[101]
	– Mate waarin er justitiële contacten zijn (en welke sancties)
	– Scoren op diverse delictsoorten plus korte beschrijving van de ernst[102]
	1. Openbaar gezag
	2. Hinderlijk gedrag
	3. Lichte en/of zware vermogensdelicten
	4. Bezit drugs (welke soort?)
	5. Lichte en/of zware geweldsdelicten (komt verderop in detail terug)
	6. Handel drugs (Welke subgroepen? Welke soort drugs en in welke mate?)
	7. Verkeersdelicten

Benaderbaarheid	
	– Beschrijven in hoeverre de groep benaderbaar is voor wijkagenten en surveillanten[103]
	– Beoordelen met rapportcijfer (van 1 t/m 10 = zeer gemakkelijk benaderbaar)

Deel 2	
Jonge aanwas / nieuwe generatie	
	– Zijn er met regelmaat contacten met andere jeugdgroepen? Wat voor soort contacten?
	– Vormt dit een nieuwe lichting?
	– Beschrijf deze jeugdgroep(en)
	– Geef indicatoren voor hun relatie met onze geselecteerde jeugdgroep

102 Geef zo nodig ook aan als er wat dat betreft (grote) verschillen zijn tussen delen van de groep (bijvoorbeeld vaste kern versus meelopers, of juist de vaste kern weinig en de groep daaronder veel politiecontacten e.d.).

103 We onderscheiden daarbij de standaardverdeling van de shortlist.

104 Maak daarbij onderscheid naar verschillende groepen: (1) wijkagent, (2) surveillant (is anoniemer), (3) noodhulp en (4) bewoners.

	1. Plegen criminele activiteiten (in opdracht)
	2. Jonge broertjes van ...
	3. Zelfde buurt /hangen op dezelfde locaties rond
	4. Anders, namelijk ...

Deel 3	
Vormen van geweld[104]	**LET OP**
	Maken ze zich schuldig aan verschillende vormen van geweld, te weten:
	5. Provocatie plus beschrijving (geef aan de hand van voorbeelden aan wat ze doen)
	6. Intimidatie plus beschrijving
	7. Geweld plus beschrijving
	8. Geweld en vermogen (straatroof e.d.) plus beschrijving
(er moet speciale aandacht zijn voor geweld tegen politie en andere gezagsdragers)	

Geweldspatroon	
	9. Verandert het geweldspatroon (zie hierboven) bij deze jeugdgroep in de loop der jaren? Neem het geweld toe in de loop der jaren; wordt het ernstiger of anders qua karakter?
	10. Wat is de drijfveer c.q. het motief voor geweld?[105]

105 Let op: er zijn twee lijnen waarlangs we dergelijk gedrag van de jeugdgroep moeten beschrijven. Allereerst gaat het erom tegen wie dergelijk gedrag zich richt. Dat zegt onder meer wat over de mate waarin ze zich 'heer en meester voelen' (de mate waarin ze nog corrigeerbaar zijn). We noemen vier groepen: (1) bewoners, (2) leeftijdsgenoten, (3) wijkagent, en (4) politie algemeen (of gezagdragers, zoals docenten, toezichthouders e.d.). Vervolgens moet je – als dat relevant is – ook de andere rolposities van subgroepen beschrijven als deze er zijn. Zo zien we vaak dat de adjudanten of de actieve meelopers vooraan staan bij provocatie, intimidatie en geweld. Wat is, met andere woorden, in deze groep de rol van de verschillende subgroepen als het gaat om provocatie, intimidatie en geweld? We gaan daarbij weer uit van de vijf subgroepen: (1) vaste kern, (2) adjudanten ('chefs uitvoering'), (3) actieve meelopers, (4) passieve meelopers, en (5) losse contacten eromheen (jongeren die onregelmatig dan weer wel en dan weer niet bij de groep rondhangen).

106 Geef aan of het geweld eerder het karakter heeft van recreatief of van instrumenteel, en van impulsief of van calculerend. Het gaat erom of het gepleegde geweld van de groep overwegend als *instrumenteel geïnterpreteerd* moet worden (gericht op een duidelijk doel en met een duidelijke aanleiding) of *impulsief* (minder doelgericht en kan zich 'zomaar voordoen'). *Illustreer dit met concrete feiten/voorvallen.*

11. Is geweld voor de groep 'normaal gedrag'? Het gaat er om hoe het geweld door de groep wordt 'gerechtvaardigd' (wordt 'goed gepraat').

12. Wordt er gebruikgemaakt van wapens? En welke?

– Is er vaak sprake van letsel? Omschrijf dat en geef een indicatie van de ernst van het letsel.

– Worden voornoemde vormen van geweld met (1) groep als geheel, met (2) delen van de groep (welke), of (3) alleen (individueel)/met z'n tweeen gepleegd?

Beoordeling geweld
– Geef een inhoudelijk oordeel over de mate van disproportionaliteit[106]
– Geef een cijfermatig oordeel over de mate van disproportionaliteit[107]

107 Is er sprake van disproportioneel geweld (excessief geweld) door de groepsleden? Relevant zijn dan gebruik van wapens, gedoseerd geweld (niet meer dan nodig), numeriek overwicht (meer tegen één) of fysiek overwicht (weerloos slachtoffer), maar ook naar (subtieler) de aanleiding en de chronologie van de gebeurtenissen. *Illustreer dit met concrete feiten/voorvallen.*

108 Ten slotte wordt dat beoordeeld op een schaal van 1 (= nauwelijks disproportioneel) t/m 10 (zeer disproportioneel). Welk cijfer krijgt deze groep dan?

Over de auteurs

Dr. Balthazar Beke (1949) – is criminoloog en sinds 2009 als zelfstandig adviseur werkzaam onder de naam Beke Advies. Op een aantal terreinen werkt hij samen met Bureau Beke (waar hij voorheen aan was verbonden).

Hij is betrokken bij de ontwikkeling van twee methodieken die landelijk door de Nederlandse politie worden gebruikt. *Jeugdgroepen in Beeld*, een methodiek waarmee jaarlijks bij alle korpsen probleemgroepen jeugd in beeld worden gebracht en recent de *Gebiedsscan Criminaliteit & Overlast*. Als adviseur van het landelijk Programma Gebiedsgebonden Politie (POGGP) is hij de laatste drie jaar ook betrokken bij de implementatie van deze methodiek die inmiddels landelijk is ingevoerd. In het verlengde van dit adviseurschap wordt momenteel ook gewerkt met diverse gebiedsscans op specifieke thema's als drugsoverlast en drugscriminaliteit, geweld en georganiseerde misdaad.

Daarnaast houdt hij zich bezig met onderzoek naar aard, omvang en achtergronden van diverse vormen van geweld, profielen van geweldplegers en daarop aansluitend de ontwikkeling van preventiestrategieën. In dat kader is hij onder meer betrokken bij de ontwikkeling van een persoonsgerichte aanpak van ernstige geweldplegers en ook bij de landelijke ontwikkeling van het huisverbod (voor plegers van huiselijk geweld). De meest recente publicatie betreft dit landelijk onderzoek naar gewelddadige jeugdgroepen (2012).

Dr. Henk Ferwerda (1960) – is criminoloog, politieonderzoeker en directeur van Bureau Beke. Sinds 1986 publiceert hij op diverse terreinen van de criminaliteit, veiligheidsbeleid en de strafrechtsketen. Hij is gepromoveerd op jeugdcriminaliteit (Watjes en Ratjes, 1992). Recente publicaties waarbij hij betrokken was: notoire ordeverstoorders (Rellen om te rellen, 2009), grootschalige ordeverstoringen (Strandrellen in Hoek van Holland, 2009), Burgerparticipatie in de opsporing (2010), ordeverstoringen en groepsgeweld (Scherpte en alertheid, 2011), Herstelbemiddeling voor jeugdigen (De schade hersteld, 2012), Problematische jeugdgroepen in Nederland (2012), Middelengebruik en

geweld (De juiste snaar, 2012). Binnenkort verschijnt een bundel met vijf casusstudies naar ingewikkelde vormen van jeugd- en jongerencriminaliteit onder de titel 'Van wie is de straat?'.

Dr. Edward van der Torre (1969) – is politieonderzoeker en criminoloog. Hij is thans lector Gebiedsgebonden Politie aan de Politieacademie en is daarnaast verbonden aan LokaleZaken. Hij promoveerde op het proefschrift Politiewerk: Politiestijlen, Community policing, professionalisme (1999), waarvoor hij de Van Poelje Jaarprijs ontving. Hij heeft veel criminologisch onderzoek verricht, met oog voor de betekenis daarvan voor het optreden van lokaal bestuur, politie en partners.

Dr. Eric Bervoets (1971) – is bestuurskundige, criminoloog en medeeigenaar van onderzoeksbureau Lokale Zaken. Hij promoveerde in 2006 aan de Universiteit Twente op het proefschrift Tussen Respect en Doorpakken: de politiële aanpak van Marokkaanse jongeren in Gouda, Utrecht en Amsterdam. Hij richt zich op onderzoek naar lokaal veiligheidsbeleid, politiewerk en de aanpak van criminaliteit. Daarbij legt hij een voorliefde aan de dag voor etnografisch veldwerk, evaluaties en praktijkonderzoek. Hij is auteur van het boek 'Vlindermessen en djonko's', over jeugdcriminaliteit en hangjongeren (2012).

De Politieacademie is hét nationale wervings-, selectie-, opleidings- en kennisinstituut voor de Nederlandse politie. De koers van de Politieacademie is gericht op voortdurende kwaliteitsverbetering van het politievak. Kennis en onderzoek leveren daar een belangrijke bijdrage aan; de activiteiten zijn gericht op verbeteringen in de politiepraktijk en aanpassingen in het onderwijs. De onderzoeksfunctie heeft daarbij oog voor de actualiteit en ontwikkelingen, maar is tevens op gepaste afstand van de dagelijkse hectiek.

www.politieacademie.nl

Criminele jeugdgroepen gebruiken vaker grof geweld. Deze studie analyseert nauwgezet het gedrag en de ontwikkeling van acht gewelddadige jeugdgroepen. Een van de bevindingen is dat ze deel uitmaken van lokaal, maar ook regionaal en landelijk opererende bendes.

Om welk geweld gaat het? Om te beginnen oefenen ze ware straatterreur uit: *territoriaal geweld*. Bewoners worden stelselmatig geïntimideerd en bedreigd, en het resulteert ook in confrontaties met de politie en soms in collectief geweld (en betrokkenheid bij grootschalige rellen). Na verloop van tijd maakt dit plaats voor *crimineel geweld*. De groepen verdwijnen uit het straatbeeld en leggen zich toe op ramkraken, straatroof, gewapende (woning) overvallen of gewelddadige drugscriminaliteit.

Dit boek presenteert een methodiek die politie, lokaal bestuur en justitie in staat stelt dit soort gewelddadige jeugdgroepen vroegtijdig te signaleren. Hier worden op hoofdlijnen doeltreffende interventiestrategieën aan verbonden.

ISBN 978-90-5931-919-6

9 789059 319196

POLITIE
Politieacademie

«waakzaam en dienstbaar»